

САДРЖАЈ	
Увод	7
Глава прва	
Почетак истраживања црквених одежди	15
Први период: древни	16
Други део: период транзиције	16
Трећи део: продужетак	17
Стари Рим	18
Тканине	18
Врста одеће	19
Декорације	21
Закључак	22
Боје	22
Глава друга	
Стари Завет, Друга књига Мојсијева	26
Глава трећа	
Левитске свештеничке одежде	33
Глава четврта	
Осврт	50
Глава пета	
Симболично значење	55
Глава шеста	
Православне одежде	57
Глава седма - Древноисточне цркве	
Сиријска православна црква	74
Маланкара Мар Тхома	68
Јерменска Апостолска црква	82
Коптска православна црква	95
Етиопска православна црква	103
Еритрејска православна црква	106
Индијска православна црква	108
Глава осма	
Римо-католичка црква	109
Глава девета - Протестанске доминације и њихове одежде	
Чешка реформација и Моравска црква	158

Контраверзна неслагања за време владавине Едварда	143
За време прогонства Мариана	162
За време Елизабете I	164
Реакције протеста у 1566	166
Појава сепаратизма и презвитеријанизма	167
Традиција Лутерана	169
Традиција Презвитеријанаца	171
Англиканска употреба	174
Реформатске цркве Шпаније и Португалије	184
Глава десета	
Одећа свештенслужитеља у свакодневном животу	185
Глава једанаеста	
Значење, украшавање и боја свештених одежди	
Увод	186
Боје Левитских свештеничких одежди	188
Први век	190
Други век	192
Трећи век	194
Четврти век	196
Пети век	198
Шести век	200
Девети век	203
Десети век	204
Једанаесети век	204
Дванаести век	204
Глава дванаеста - Свети оци	
Свети Јероним Стридонски	205
Четврти сабор у Толеду	222
Канон Светог Атанасија Александријског	223
Климент Александријски	223
Глава тринаеста	
Боје у Светом Писму	232
THE ANTIQUITIES OF THE JEWS - Flavius Josephus	235
Библиографија	242

УВОД

Ако за светске послове у важним и свечаним приликама људи не облаче обична свакодневна одела, него у другачија, боља (Мт. 22,11-12), онда је тим пре природно да се приликом служења Господу Богу свештенослужитељи и црквенослужитељи облаче у нарочите одежде, које треба да одвоје њихов ум и срце од свега земаљског, и да их узнесу горе, ка Богу^(xii).

Још одавнина постоји разлика у одевању приликом богслужења у односу на свакидашње. Психолошки разлог овој појави лежи у човековом осећању и мисли да се само у оделу које пристоји молитвеном и побожном расположењу може приближити Богу^(xi).

Наука која се озбиљно бави темом одежда (и не само њих) зове се литургика.

Код Архиепископа АВЕРКИЈА (Таушева) ЛИТУРГИКА, ПОЈМОВНИК ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛУЖЕЊА, ПОЈАМ ЛИТУРГИКЕ каже се следеће: "литургиком" се назива богословска наука која за свој предмет има учење о хришћанском богослужењу, у коме прво место заузима Божанствена Литургија.

Литургика је дакле наука о хришћанском богослужењу уопште. Термин "литургијски" означава нешто што се односи на богослужење уопште, а не само на Божанствену Литургију.

Дакле, "Литургика - како указује архимандрит Гаврило^(xiii) - разматра хришћанску веру управо у погледу тога како ова вера треба правилно и на законитим основама споља да се изражава, у друштву многих људи који су међусобно повезани у једно благодатно царство Христово, или у Цркву Бога Живога (2.Кор. 6,16). А Црква, или заједница оних који верују у Исуса Христа и држе хришћанску веру, треба, као прво да покаже у себи унутрашњи дух те вере, а као друго треба да поучава и храни побожне душе верујућих: зато она има свештене радње и обреде... Значи Литургика треба да се бави разматрањем тога како се хришћанска вера изражава у свештеним радњама и обредима Цркве као заједнице верујућих.

Али ми знамо да постоје различите такозване хришћанске цркве, због различитости њихових исповедања вере; стога Литургика треба да буде и јесте наука о богослужењу Православне Цркве. Сходно томе, када говоримо о богослужењу, ми треба да говоримо искључиво о богослужењу Православне Цркве. Овај назив ће нашој науци пристајати само онда, када разматра (проучава) и објашњава богослужбени чин Православне Цркве, када пружа одређени појам о свакој свештеној ствари и свакој свештеној радњи која улази у састав богослужења, а исто тако и о сваком црквеном чину, указујући истовремено, по могућству, и на време њиховог настанка, на узрок или свештену намеру њиховог увођења у круг богослужења, на њихову духовну вредност и духовно-тајанствено значење".

Литургика као наука може да има различите приступе. Пошто обухвата читав низ области црквено-богослужбеног живота, дели се на неколико грана. У уџбеницима Литургики може се пронаћи:

1. историјско-археолошки приступ;
2. обредни или уставни и
3. богословски

Историјско-археолошки метод Литургики као науке односи се на чврсто успостављене облике богослужења и његов поредак који Литургика треба да објасни.

Историјски приступ труди се да укаже на то одакле одређени облик богослужења потиче, како се мењао и када је коначно установљен. Уз коришћење историјско-археолошког метода, лакше нам је да схватимо унутрашњи смисао богослужбених облика, које потврђује ауторитет старине. Даље, овај приступ осветљава постепени развитак и мењање богослужбених чинов, појања, црквених предмета, одежде, различитих стилова црквене архитектуре, иконописа и сл.^(XII)"

Међу различитим гранама теологије, један од највећих важних, али и један од најмањи који се гаји у нашим Црквама, је црквена историја.

Историја Цркве презентује живот Цркве; његов развој,

раст и ограничења.

Истраживање црквене историје или њене древности може се следовати путем два становишта. Можемо узети у одговорност оне, у суштини религијске или теолошке елементе, који разликују ову тему са свих страна од друге гране науке као што је антиквитет, и држати их видно пред нама током наших истраживања; или друго, можемо узети у обзир предмет са тачке гледишта самог антиквитета.

Одмах ћемо напоменути да постоје две школе изучавања црквених одежди: на ритуални и на антикварни. Свака од ових школа тежи да достигне пуноћу познавања предмета, али обе поседују исте доказе, односно., радове аутора и уметника заступљеног доба или периода.

Антикварна школа сматра да је челник знања по овом питању, док ова друга сматра да је ово само одскочни камен, што је довело до доказа Божанског именовања употребе одежде, и што доводи до одговарјућих прописа за њихово коришћење.

Приликом разматрања антикварног смера, прво ћемо прикупљати основне чињенице које могу бити откривене а при томе поштујући одежде најранијих векова хришћанства, од почетка до одвајања Истока и Запада, а затим расправљати у детаље хаљине, одежде као што ћемо их наћи у наредним периодима, јер тај период је период црквене транзиције, поредећи сваки, заузврат хипотетички прототип одежде, међу грађанским костимима Римљана.

Ритуална школа која прати извор одежде у Старом Завету, не слаже са Антикварном школом. Она (антикварна) верују да се порекло хришћанско-литургијских одежда налази, тј., долази од обичних хаљина римских грађана првих неколико векова.

Антикварни материјали на располагању за истрагу о одеждама су двоструки. Ту поседујемо споредне изјаве савремених аутора, а више директних информација је добијено из испитивања савремених слика и скулптура.

Референце које су поседовали најранији писци су изузетно били малобројни, а међу њима је било и великих несугласица јер

су једни подржавали једну теорију а други другу.

Најпознатији списи, одломци су изјава Св. Јеронима: “Свето богослужење има једну навик у служењу, једну у општој употреби и заједничком животу”⁽¹⁹⁾. У литургији Св Климента, у рубрици за свештеника у којој га упућује да службу започне са: одевен у сјају. Овим видимо да су се најлепше одежде користиле за време Климента.

Горњи изводи, пасуси, нам говоре да су нека врсте ауторитета. Из сличних пасуса закључујемо да је бела боја била примарна у древној цркви (прва 4 века) као одежда хришћанског свештеника. Мада теорија да су одежде биле истог описа као код њихових наследника у средњем веку се не подудара. Даље, да би приказали да су у складу мораћемо погледати у трећу алтернативу, а то је: да није било карактеристичних или специфичних одежда а да су биле одвојене искључиво за употребу хришћанског свештеника током прва четири века.

Св. Јероним пише:

Од свих ствари сазнали смо да не треба ићи у Светињу над Светињама одевени у нашој свакодневној хаљини и одећи или у било каквој одећи свакидашњој, јер су они од употребе заједничког живота; али са чистом савешћу и чистом одећом морамо држати свете тајне Госпоње.⁽²⁰⁾

Погледајмо даље код Св. Јеронима:

Кажете даље, да је пред Богом прелепа одећа или украс увредљива. Али, питам, предпостављам да треба да носим тунику, где би увредио Бога? Или ако би свештеник, ђакон и остатак црквеног клира дошао у белом?⁽²¹⁾

На крају споменимо оптужбу на рачун Кирила епископа Јерусалимског, но због дужине препричаћемо укратко да се ради

о овоме: Константин је упутио Макарија са светом одеждом која је била сјајна и украшена златом, да се носи када се врши Света тајна крштења. Кирил је продао ове одежде једној плесачици на бини, која ју је носила за време своје игре. У наставку текста се каже, како је ова плесачица пала са бине и тако погинула.

Да ли нам ови податци говоре о ношењу одежди у древној Цркви? Можда да, а можда не; јер на пример у параграфу о Кирилу, није јасно формулисано о каквој се одежди ради, осим што сазнајемо да је била сјајана и позлаћена. Такође, чињеница је да древно црквено-Грчки писци нису користили реч *στολη* да би означила хришћанску одежду, па према томе овај спис губи снагу свога аргумента.

Почетком VII века, Јерусалимски патријарх Герман пише: *η στολη των ιερειων, ... κατα των ποδηοη Ααρων* – тако се овај пасус може објаснити да реч *στολη* се односи на Јеврејску одежду, а исти је коришћен и у преводу Септуагинте (или превод Седамдесеторице).

Закључујемо, дакле из пажљивог и непристрасног читања ових пасуса, а и примећујемо, да се ништа не говори у њима да су то биле неке посебне прописане одежде специфичног облика, а њихова боја је одређена само таквим неодређеним речима као “*λαμπροος*” или “*candidus*” (сјај, светло, бело, леп).

Након пада Римског царства 4. септембара 476 нове хаљине су усвојене. Свештенство, међутим с друге стране, задржало је старију форму одежди, можда из конзервативне реакција на промену. Тако је свештенство постало препознатљива класа грађана који стоје испред црквене заједнице. Ово се зове антекуариана теорија о пореклу хришћанских одежда.

Током IV и V века, прва карактеристична одежда су били омофор и орар, који су доминирали као одежда и достојанство свештеника.

Међутим, главни развој специфичних црквених одежда догодио се између VI и IX века. У исто доба световна мода претрпела је и своју измену, сигурно због варварских инвазија, а

Црква је задржала хаљину римске империје IV века, где је још увек очувано вертикално драпирано рубље, као што су тунике или стихар.

Тако, први помен посебне литургијске одеће, тј. специјалне одеће (одежде) долази нам са Истока, тачније из Јерусалима.

Теодорит Кирски у својој "Историја Цркве" бележи да је цар Константин 330 године, поклонио новој цркви коју је он саградио у Јерусалиму "свети огртач" од злата да се користи од стране епископа на свечаном крштењу Пасхалног свеноћног бденија. Али, док то изгледа посебна литургијска одежда, ништа више не чујемо до 375 год., када читамо у Апостолским Правилима да епископи "требају славити Евхаристију одевени у предивним одеждама." Али, одећа више класе у том периоду засигурно је била лепша него одежда свештеника из Старог Завета.

Настављајући даље, документи из тог периода говоре нам да су многи били подељени по питању посебних литургијских одежди.

Тако рецимо Тертулијан је одбио посебне одежде, док се Климент Александријски залагао за њих, Св Јероним их препоручује на основу Старог Завета док је Рим сматрао целу ствар са неком сумњом. По том питању папа Целестин I (Caelestinus I - 43. римски папа) каже: "Епископи би требали да се разликују од људи, не по одеждама, већ по доктрини."⁽²²⁾

У V веку дефинитивно долазимо до доказа да су свештеници носили посебну одећу. Према томе морамо се сложити да "идеја о посебним литургијским хаљинама је клијање у прва четири стотине хришћанских година и да, ако постоји, био је посебна хаљина, по узору на обичне хаљине. Пажљив посматрач не сме да иде даље од тога."⁽¹⁷⁾

Крајем VI века можда је почетак усвајања од стране Цркве, да су одежде биле идентичне римским грађанским а можда и идентичне.

Тако рецимо, период између IX и XIII века обележили су

коначни развој од свештеничких одежди на Западу. Од тог тренутка одежда коју су носили свештеници у Светој миси је, готово у потпуности се разликовала од секуларне одеће, а њихова одежда је симболизовала посебна достојанства.

У другом кварталу IX века, исти бискупи западне цркве, су потпуно били обучени у одежде: оплећњак, туника, појас, наручник, штола, казула и бирет. О њима ћемо касније причати у детаље. Од овог времена сазнајемо да су одежде све више и више биле богатије украшене и боље сашивене.

У IX веку појављују се наруквице, у X митра, а у XI употреба литургијских ципела.

Још један важан утицај на тему литургијских одежда у православној Цркви је од византијског двора. Г. П. Федотов који је био руски религијски философ, историчар, есејиста, аутор многих књига о православној култури, и сматран неко као оснивач руске "теолошке културности" наводи:

"Многи од Византијских судских церемонија . . . у којима су се користиле свилене и златне одежде, усвојени су од стране Цркве. Чак и сада, после више од хиљаду година и на страном словенском земљишту, Цариградска палата још увек живи у свакој православној цркви, нарочито у катедрали. Почетак епископске литургије, на пример, пажљиво прати церемонију облачења цара".

Није изненађујуће да су резултати истраге две школе, које су имале за циљ да буду различите у погледима, требале да буде међусобно сагласне. Према ставовима неких чланова ритуалне школе, одежде хришћанске цркве су по узору директно од одежди јеврејских свештеника; облици и употреба су постављени под Божјим окриљем и законима Мојсија, па тако на тај начин треба их тамо и тражити. Стара школа с друге стране, једногласно закључује да су одежде хришћанске Цркве еволуирале, од природног процеса, од обичних костима римских грађана првог или другог века.

Разматрање ове две теорије мора окупирати нашу пажњу.

Почетак истраживања црквених одежди

Ни једна ни друга школа нису апсолутно у праву, иако је биланс вероватноће она друга, што ћемо видети и разматрати касније. Међутим ова друга теорија не обрађује промене у одежама, као што су, од каквог материјала, боје, број одежди иако је Црква била релативно млада. Ове све промене су уведене како би асимилирали, колико је то могуће Јеврејски и хришћански обичај, па према томе може се слободно рећи да оба погледа садрже елемент истине.

Теорија о Левитском пореклу је старија од горе два напоменута погледа. У ствари, то је био први, и за многе године једини извор. Ми ћемо зато на почетку посветити једну главу ове књиге, с обзиром на његове заслуге. Врло мало, чак и међу студентима ритуалне школе, сада га држе као апсолутног. Тежина аргумента који може бити доведен, да сноси против тога, је толико велика да је скоро универзално напуштена као неодржива.

Свештенослужитељи у почетку нису носили одежде приликом вршења Свете евхаристије и осталих свештених радњи. Али изгледа да су одежде веома рано уведене у употребу по угледу на јудејску праксу.

Теолошки смисао одежди јесте да свештенослужитељ не врши свете тајне сам по себи, него силом Христа и светињом Цркве, које поседује кроз хиротонију Духом Светим, "обучен благодаћу свештенства", према речима молитве херувимске песме.

По одежама се разликују и поједини степени свештенства.

Одежде су пак одећа или световног порекла, према правилима одевања оног времена у коме су настале, или знак власти или службе старе епохе или су претрпеле утицај одежди које су облачили свештеници Старог Завета, или симболизма који им је даван. Иако је било неминовно да током векова претрпе одређене промене, у основи су одежде клирика задржале свој стари облик⁽¹¹⁾.

Поставља се питање, која одежда треба да се сматра исправном или прикладном при служењу и Христовој Цркви. И дан данас се са великим одушевљењем расправља о овој теми из различитих разлога и са великим интересовањем.

Многи верују да је одежда свештенослужитеља Богом надахнута, под апостолским ауторитетом, а њен модел произлази од јеврејских.

Колико је ово тачно, видећемо на крају ове књиге, јер после свега што је написано у историји долази се до закључка да горе наведено мишљење је оповргавано каснијих година од стране римокатоличке цркве и њених писаца, али због учења Цркве морали су се сложити, иако историја говори другачије.

С друге стране, постоје аналошке карактеристике између две врсте одежди, иако разлике у време древне Цркве су веома блиске или сличне. Тако на пример, морамо се сложити са чињеницом да у Апостолско доба није постојала суштинска разлика одеће обичног хришћанина и Епископа, Свештеника или Ђакона, чак ни онда када су обављали црквену дужност.

Из историје сазнајемо да после неколико векова, свакодневна одећа се променила, док је одећа свештенослужитеља остала непромењена али лепше украшена. На овај начин свештенослужитељ се разликовао, како на јавном месту тако и у храму. Према томе, расправа ће показати о важним изменама, како би вам пренели егзактну идеју шта је древно, а шта Апостолско, постепено фазу промена и додавања.

Тако ради наше истраге, поделићемо црквену историју на три периода. Први је древни, настављајући до IV века. Други период је период транзиције од IV века до VIII века, и на крају трећи период можемо сматрати као продужетак до данас са православне тачке гледишта.

Први период: древни

У древном периоду од око 400 година, свештеничка одежа у облику и форми је била идентична са одећом грађана тога времена која се носила за посебне прилике.

Таква одећа која се разликовала од обичне, тј. свакодневног живота, означавала је јасно у очима свих као одећа за религијске обреде.

У вековима колико је прошло, с времена на време у том периоду долазило је до модификација од стране древне Цркве, а за сигурно, и самих допуна. Ове измене и допуне варирају у степену од зависности од различитих Епископија. Када покушамо да их пратимо, тј. да их историјски пронађемо, колико нам то они дозволе, проналазимо да оне верно одразују веома важне промене кроз које су прошле такве Цркве, било изнутра због иновација древне доктрине или споља кроз промене околности политичког положаја.

Други период: период транзиције

У другом периоду, периоду такозване транзиције када у V веку наилазимо на неодољиву плиму инвазије са севера, која је захватила заредом лице јужне Европе, чистоћа латинског језика и одећа старих Римљана постала је по први пут карактеристична ознака на којима су наследници старије цивилизације Рима држали с љубављу, јер их одваја од револуционарног варварства. Сходно томе, после овога старији костими, ако тако можемо да их назовемо, нестали су из свакидашње употребе, али су се задржали код чиновника Римске државе или званичних достојанственика, а црквене одежде су сматране као пристојне за свештенослужитеља.

Значајно је напоменути да током овог периода транзиције, блага али значајна разлика одежди и знакова, које примећујемо још од претходног времена били су задржани од стране Цркве и нису били честа тема специјалних прописа али су постепено модификовани.

Трећи део: продужетак

И на крају долазимо и последњег периода, где наилазимо на нагло али кратко оживљавање уметности и учења, па тако и особеност одежди је добила посебну пажњу.

Аналогија између јеврејских одежди и одежди свештенослужитеља био је предмет повремених алузија писаца тог времена. Овде долазимо и до првог покушаја да се детаљно испитају те разлике између јеврејских одежди и црквених.

У IX веку, разлике између јеврејских и свештеничких су најблаже речено толико очигледно минималне, сличне. Измене и допуне истих су брзо прављене како би се асимилирало колико је то могуће хришћанско од старог Левитског типа.

Ако уђемо у XI или XII век као период поређења, уместо Апостолског доба, аналогија теорије у детаље између Левитског и хришћанског, признаје да буде велики чувар веродостојности. Тип тих одежди до данашњег дана се задржао у западној цркви.

Реформација, протестантизам, који су своју веру и своју дисциплину тобоже свели у складу Светог Писма и древне Цркве направили су значајне промене међу собом и разликама између Римских и средњовековних одежди. Тако је дошло да њихови свештеници носе у разним бојама одежде, али баш идентичан са онима што налазимо, што смо приписали Апостолским споменицима хришћанства.

Тако је у општим цртама резултат споменика кроз векове и узстопна сведочанства писаца, који као први корак, успостављају директним доказима све оно што смо горе навели, а што је и тема наше истраге.

Први период: древни Стари Рим^(XV)

Осврнимо се укратко на одећу старог Рима, јер пред нама је важно приметити да је одећа свакидашњег Римљанина (а и људи из Сирије, Мале Азије и Грчке) у свим битним аспектима иста.

Па да кренемо редом са напоменом, да је ово само укратко излагање одеће старог Рима, како би вам дочарали слику тог времена.

Одећа у старом Риму углавном се састојала од тоге, тунике, штоле, брошеве за њих, и панталоне.

Тканине

Почевши од вуне, која је најчешће коришћено влакно, је највероватније први материјал који се прео. Овце од Тарентум су познати по квалитету њихове вуне, иако Римљани никада нису престали покушавањем да оптимизује квалитет вуне кроз укрштање. Производња платна и конопље је била веома слична оној од вуне коју је описао Плиније Старији (лат. Gaius Plinius Secundus Maior, 23.–79). Након шишања, материјал је био уроњен (највероватније у води), да би се одрали, а затим сушени. Када се осуши, влакна ће се механички притиснути (са маљем), а затим поравнати. Након тога, материјал је ткан. Постељина и конопља оба су тешки и дуготрајни материјали.

Свилу и памук су стари Римљани увозили из Кине и

Индије. Као и данас свила је ретка и била је доступна само богатом слоју. Због великих трошкова увоза, квалитетне хаљине су биле саткане од коприве.

Римљани су имали два основна начина штављења коже, од којих је једна била минерално штављење, потапањем у раствор стипсе и соли. Римљани су користили алате који су се касније користили и у средњем веку.

Препланула кожа се тада користила за моду тешких капута да би римским војницима било топло током путовања. У више леденим деловима Царства је коришћен током хладне сезоне. Занимљиво је да ови капути нису давани од стране Римске државе, већ од жена војника и породица пре него што су војници отишли на војну операцију.

Иако се кожа понекад се користила за заштиту од лоших временских услова, његова примарна употреба је у обући и појасевима.

Животињске кожа се носила преко шлема и то изричито медвеђа кожа, која је била популарна међу легионарима.

И на крају Римљани су ретко користили козју кожу, радије свињску или овчију, али редовно говеђу. Најдебља и најтрајнија кожа је коришћена за ђонове - морала је да буде трајна и да издржи рат.

Врста одеће

Свакидашња хаљина или одећа је била сложена и компликована и морала је да одржи нечији став у друштвеном поретку, пол и језик. Тако наилазимо на два пимера: “angustus clavus” и “laticlavus”. Први је званична туника коњичког реда а други одећа сенатора, и као што смо рекли ова одећа је сигнализирала друштвени статус.

“angustus clavus” – је уска туника са две вертикалне црвено-љубичасте траке, и носила се испод тоге, али један део је био направљен тако да је био видљив.

“laticlavus” – је широка трака љубичасте боје и носили су је сенатори, као одећу функције. По неким ова трака се звала

“clavus” јер је имала округле плоче од злата или сребра.

Варијације одеће старог Рима биле су сличне Грчкој тог времена, осим традиционалне Римске тоге. Из историје смо сазнали да су тогу носили све до II века оба пола, а потом само жене проститутке. Разлике између сиромашног и богатог слоја разликовали су се по квалитету материјала. Тако је богата класа Римљана носила фину танку “тогу” направљену од природних боја, а сиромашни од грубог материјала.

Ево неких занимљивих битних разлика:

- Тога “virillis” (алба или пура) комплетно бела тога ношена у формалним приликама код већине мушкараца од 14 до 18 година; такође је ношена од стране сенатора који нису имали положај “curule magistrate”; ношење ове тоге је доказ пунолетности;
- Тога “praetexta” са љубичастом бордуром су носила деца и “magistratus” током званичних церемонија;
- Тога “picta” или “palmata” са златном бордуром су носили генерали због свога успеха;
- Тога “trabea” комплетно љубичасте боје су за статуте божанства и царева;
- Тога “saffron” носили су агури и свештеници;
- Тонга бела са љубичастим каишем за конзуле при јавним церемонијама а припадала је и Римској коњици за време “transvectio”

Свака “тога” је била у полукружном облику димензија 5,60x2,25 м и носила се тако да би се руб пребацио преко левог рамена да би десна рука била слободна.

Декорације

На крају споменимо и то да је Стари Рим постепено мењао начин одевања све до краја Западне империје, 600 год касније. У каснијој Римској империји, тј. после Диоклецијанове реформе, одећа или униформа војника или државника је постала још више украшенија са утканим или прелепим тракама. Ови украси или декоративни елементи су били геометријске шаре, стилизовани биљни мотиви а понекад и животињске фигуре. У исто време употреба свиле се повећала тако да се све више носила при важним церемонијама.

Тежак каиш, углед на војни, су носили бирократе а и војници и тиме откривали општу милитаризацију старог Рима.

Појављивањем панталона од стране Немаца и Персијанаца није донела неку популарност, јер су се сматрали као “културно пропадање” од стране Римских конзервативаца.

Закључак

Да сумирамо, “тога” (лат. *Toga*) која је била карактеристична одећа у Старом Риму, је коришћена и у верске сврхе, већином црне боје или барем тамне боје. Носили су је ожалашћени покојника, док је покојник био сахрањиван у белој. “Тоба” се носила и за време религијских богослужења.

Тако рецимо долазимо до писма Марцијала (лат. *Marcus Valerius Martiālis*) који пише своме пријатељу, у којем му честита на лагодном животу који га следи, и то што живи подаље од Рима и да не узима “тогу” више од два пута месечно у време црквених дана:⁽³⁰⁾

"Egisti vitam semper, Line, municipalem, Qua nihil in vita dulcius esse potest. Idibus, et raris togula est excussa Kalendis."

Тертулијан нам пише нешто слично у “*De Corona Militis*”:

“Noc uocabulum est coronarum quas gemmis et foliis ex auro quercinis ab loue insignes ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt.”

Закључак је да је употреба дуге одеће у Старом Риму генерално одговара за све свечане прилике или церемоније, без обзира да ли је то било за грађанске или религиозне. “Тоба” је престала да се носи у свакидашњем животу Римљана, али се задржала, као навика, у церемонијалним приликама.

Слично се може рећи и за Грчку одећу која је преовладала “*pallium*” – *παλιον* која је заузела исто место као одећа церемонијала (као што је то био случај са “тогом” Старог Рима).

Боје

До сада смо онако генерално говорили о одећи Старог Рима, а сада ћемо се мало посветити и њиховим бојама, тему коју смо само мало дотакли а тиче се одежди свештенослужитеља.

Свака сазнања о томе, да ли то биле слике раног

хришћанства или литерални радови писаца из то доба, указују нам да је одећа била беле боје.

Међутим, биле су ту и црне и разне светле боје. Занчи три основне боје са којима ћемо се суочити, и што је још занимљивије свака од њих се генерално односила на мушки пол и усвојена од стране Истока и Запада.

Црна боја или одећа тамне боје сама по себи асоцира и сматрана је као израз жалости као и одећа у нижем слоју, сиромашних.

Бела боја на другу руку, се односила на празновање свих радосних празника. Тако на пример Донат Велики (лат. *Donatus Magnus*, ? – 355), епископ Картаге пише Публију Тернцију Аферу (лат. *Publius Terentius Afer*, око 195 пре Христа): “*Laeto vestitus candidus aerumnoso obsoletus*”. = Свечано бела одећа је за радост а тамна одећа онима који тугују. Напоменимо овде да је међу Јеврејима, и не само међу њима, већ и у древно време бела боја била увек прикладна за сва свештенослужења. То се може приметити рецимо код Платона, када говори о приношењу боговима: “Бела боја одеће ће пристајати за богове, као и у другим стварима – али бојене одеће не треба понудити већ их сачувати као орноменти рата”. (*Plato, De Leg. xii.*)⁽³¹⁾

Одећа више бриљантних боја, имале су вунене украсе и била је веома скупа, а и природно су биле умом повезане мушком полу са идејом или идејама луксуза, сјаја или достојанства. Специфично се то препознаје са љубичастом бојом, која је била резервисана за означавање царског ранга, или високе делегиране канцеларије, или посебна привилегија која је дозвољавала ношење те царске боје.

Тако наилазимо на писмо Римског цара Марка Аурелија Комода Антонина Августа (лат. *Marcus Aurelius Commodus Antoninus Augustus*) писано Дециму Клодију Албину (лат. *Decimus Clodius Albinus*), команданту римских снага у Британији, у којем он њему даје славу империје и дозволу ношења “*pallium socineum*” љубичасте боје али без златних декорација⁽³²⁾.

Више државне судије су на државним церемонијама или приликама, носили “тогу” која је имала љубичасту бордуру и звала се “toga praetexta”. Ово је увек било правило ношења ове “тоге” као и када су јавно присуствовали јавним спортовима, као и за време јавног жртвовања боговима.

Занимљиво је напоменути, да “toga praetexta” није било лично власништво индивидуе која ју је носила, већ власништво државе и биле су положене у Јупитеровом храму (лат. "Aedes Iovis Optimi Maximi Capitolini") или у Палатину (лат. mons Palatinus) римском храму који се налазио у најстаријем насељу Рима (Roma quadrata) и где се налазило настарије светилиште звано “луперкал”⁽³³⁾.

Toga Trabea Toga Praetexta Toga Pulla Toga Picta

Гордијан I (Марко Антоније Гордијан Семпронијан лат. Marcus Antonius Gordianus Sempronianus Romanus Africanus) је био први који је још за време док је био као обичан грађанин Рима, обезбедио себи “toga picta”, посебну украшену тогу која је била намијењена за војсковође приликом тријумфа, конзуле и највише функционере у посебним пригодама, као знајући да ће једног дана постати римски цар.

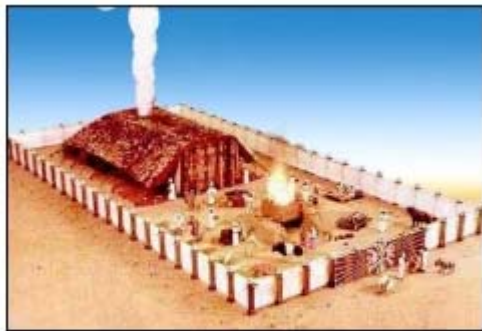
Да се неби даље задржавали у ситне детаље боја одеће, узећемо само у обзир да су светле и сјане боје увек природно привлачиле пажњу, као и оних који су је носили. Они који је нису носили при државној служби, сматрани су, не само до античког света, већ и од хришћана као нескромним и без интегритета.

Глава друга

Стари Завет - Друга књига Мојсијева

Богослужење је старо колико и свет, колико и човек. Још су први људи имали потребу да благодаре Богу за сва добра која им чини. Међутим, падом у гријех и прекидом тог присног односа са Богом, богослужење добија и покајнички карактер, праћен умилостивљујућим молитвама и обредима, као израз дубоке туге због насталог јаза између човјека и Бога. Пратећи Свето Писмо Старог Завета видимо већ у другој генерацији човјечанства обред приношења жртава.^(x)

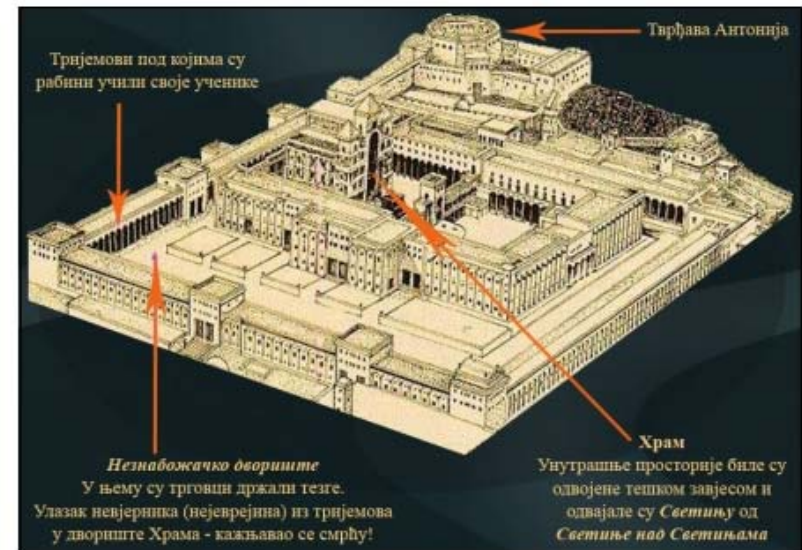
Старозаветни патријарси су приносили жртве Богу, градећи повремено и нарочите олтане, као посебан знак важности одређене жртве и одређеног догађаја због којег се жртва приноси. Ти олтари су биле гомилице камења на које се полагала жртва Богу. Ипак, богослужења тог времена нису била нити заједничка, нити су постојали одређени прописи о њиховом вршењу. Она су се вршила у кругу породице, гдје је најстарији члан (старјешина, патријарх) приносио Богу молитве и жртве у име свих својих укућана (породице и послуге). Молитве су имале карактер прослављања имена Божијег, захваљивања за сва добра и покајања за учињене гријехове.^(x)

Скинија

Када су, вођени Мојсијем, Јевреји изашли из Египта и запутили се пут Обећане Земље, Бог открива и начине заједничке молитве, те тада настаје и први храм и богослужење у данашњем смислу речи. Тај први храм (Скинија) био је покретни Шатор Састанка, који је био начињен од много делова, а за чије су чување, преношење, склапање и расклапање бринули посебно одређени људи (Левити). Тада се појављује и прво свештенство и први прописи о начину приношења жртава за искупљење гријехова.

Не треба да нас чуди чињеница да је Скинија веома слична старим египатским многобожачким храмовима, јер су Јевреји вијековима живели у Египту и били приморавани на тешке послове управо око грађења тих храмова. Та архитектура, распоред просторија и мистика простора, јесте једини сусрет са појмом храма, те је логично да је стечено знање искориштено за градњу Скиније.

Када су се Јевреји настанили и „одомаћили“ у Обећаној Земљи, цар Давид долази на идеју да гради зидани храм. Овај храм није ништа друго, до реплика Скиније, тј. зидан је по

моделу Скиније. Међутим, Господ Давиду не услиши жељу, него благослови његовог сина Соломона да изврши очеву намеру. Овај величанствени храм, којег сазида Соломон, био је једно од највећих градитељских достигнућа свих времена. У том храму, који је неколико пута био рушен и обнављан, својствено његовој величини и значају, и богослужења су била величанствена. Она су су се састојала од заједничких молитава и приношења жртава у виду тамјана, хране и животињских жртава. Такође, сваки појединац, као и породица, доносили су своје жртве, које су свештеници, у њихово име, приносили на олтар. Важно је истаћи да су свештеници, као и народ (сваки појединац), пред молитву вршили обред чишћења (прање руку и ногу), као практично очишћење од прљавштине и симболично чишћење од греха. На тај начин, они су свакој молитви и сваком обреду давали велики значај, поготово када знамо колико је у тим крајевима била цијењена вода, као основни извор живота. Вода и ватра су, дакле, имали веома важну улогу у богослужењима и обредима, нарочито као симболика очишћења од греха и борбе добра и зла.

Посматрајући старозавјетна богослужења из наше хришћанске перспективе, можемо приметити много пророчких момената, јер је сав Стари Завет упућивао на долазак Спаситеља (Месије), Богочовјека Исуса Христа. Одвојеност виерника од богослужења (богослужења су била привилегија свештеника), упућује на долазак Новог Завета и сједињење свих са Богом кроз директно учешће у богослужењу и молитвеном општењу са Богом.^(x)

Да би боље схватили, разматрали и причали о теолошком значају литургичких одежа у православној Цркви, потребно је осврнути се на Стари Завет и то првенствено у Другој Књизи Мојсијевој, коју ми називамо Излазак, [а по детаљно од главе 28-е па до 36-те., (Тецавех, поглавља 27-30: Божје инструкције о првим свештеницима; Ки Тиса, поглавља 30-34: пробројавање, помазање уљем, златно теле, камене таблице, Мојсијев гнев и Вајакел, поглавља 35-38: Израелићани прикупљају прилоге да начине шатор и намештај)⁽ⁱⁱ⁾. Овде налазимо главне референце,

не само о свештеним одежама, већ где Бог специфично даје инструкције Мојсију, како да опреми Скинију (шатор).

Израелски храм, Скинија, у многоме је праслика нашег хришћанског храма, као што смо већ рекли..

Уместо светиње над светињама ми имамо олтар, уместо старозаветног ковчега имамо часну трпезу, уместо камених плоча на којима су написане Божије заповести ми имамо еванђеље, а уместо мане имамо свето Причешће. И многи други предмети у скинији наговештавају на наш храм⁽⁵⁾, укључујући и свештеничке одежде.

За древне Јевреје као и за данашње, све књиге Старог Завета су правила вере и живота, стога се он зове Тора или закон Божији, јер Бог преко ње говори. Божија реч нису само списи већ и инструкције, па стога треба бити послушан речи Божјој⁽¹⁾.

Осврнућемо се на кратко о историји ове књиге.

Питање ауторства Изласка је неодвојиво од питања порекла и састава Петокњижја као целине. Иако нигде у ових пет књига не стоји да је Мојсије њихов аутор, јеврејска и хришћанска традиција држи да је управо тако, на основу бројних и специфичних текстуалних референци. Мојсијеве писачке активност односе се како на садржину Торе, тако и ван ње. Он је забележио одређене догађаје (Изл 17, 14; Бр 33,2) и законе (Изл 24, 4; 34, 27), а написао је и песму (Понз 31, 22). Од тренутка када је Мојсије примио Божје откровење закона и нашао свој пут да га убележи, разуме се да је био и одговоран за то. Исус Навин повезује Књигу закона са оним што је наредио Мојсије (ИНав 1, 7-8). Касније су Израиљци из "Књига Мојсијевих" учинили осврт на одређене прописе и процедуре (2 Цар 25, 4; Језд 6, 18; Нем 13, 1). Поред тога, Исус Христос и ране цркве приписује закон Мојсију (Мт 19,7; 22, 24, Мк 7, 10; 12, 26, Јн 1, 17; 5, 45; 7, 23). Иако постоји велики број уметања и допуна након Мојсија, посебно у каснијим књигама Петокњижја (нпр. извештај о његовој смрти и неке назнаке са објашњењима), оне нису довољни да оповргну Мојсијево "изворно ауторство". Јединство Петокњижја је још један јак аргумент за доказивање ауторства, не искључујући „ко-

ауторство“ Светог Духа. Модерне теорије које негирају Мојсијево ауторство не даје адекватну основу за откривање значења текста⁽⁷⁾.

Даље, ова књига је једна од најважнијих књига Старог Завета. Показатељ те важности је учесталост њеног навођења у Новом Завету (близу 90 пута), а неки тумачи пореде њен дух са Јеванђељима. Књига садржи суштинску Мојсијеву традицију писања, мада је у њеном данашњем облику плод сложенијег настанка. Главнина књиге је била сачувана у Северном (Израиљевом) царству, па су Левити донели свитке књиге у Јужно (Јудино) царство, после пада Северног царства под Асирију (721). На југу је књига била мање поштована - њу је просто "пронашао" у храму, првосвештеник Хелкија, 18. године владавине цара Јосије (621. године пре Христа)⁽ⁱⁱⁱ⁾.

Једна од најважнијих карактеристика књиге јесте њен омилитички карактер: закони нису изложени на статички, формално-правни начин, него су испреплетени са опоменама и молбама личнијег карактера, слично проповедничком стилу. И док се опажа наглашавање закона и правних прописа (уредбе), све је јаче уочавање послушности - послушности као личног става човека, када је у питању његово прихватање воље Божије. Као да се поклања пажња човековом личном ставу према закону; њему се управо Бог обраћа у верском позиву упућеном заједници израиљског народа који почиње са: "Чуј, Израилу: Господ је Бог наш једини Господ. Зато љуби Господа Бога свога из свег срца свога и из све душе своје и из све снаге своје.." С тим у вези је увек присутна истина о једино исправном поштовању правога Бога, за разлику од лажних богова (5 Мој 6,13-15; 8,19; 9,7-12; 30,15-20)⁽ⁱⁱⁱ⁾.

У књизи се запажа стална брига за једнакошћу и правдом (5 Мој 1,16-17; 25,13-16), нарочито према слабијим члановима друштва (10,18-19; 14,28-29; 15,1-18; 24,14-15). Упадљиво долази до израза Божија љубав према његовом народу, и жеља да се људи међусобно воле (6,5; 7,13-14; 10,12-15; 23,5; 30,6,19-20). У књизи се такође запажа довођење у везу послушности вољи

Божијој са благословом и срећом, и непослушности са проклетством и смрћу (5 Мој 11,26-28; 30,15-20). Књига захвата временски период од првог дана 11. месеца 40. године лутања по пустињи (1,3), до 30. дана жалости за Мојсијем (34,8), 12. месеца 40. године лутања. Тако ова књига обухвата два последња месеца лутања пустињом⁽ⁱⁱⁱ⁾.

Велика тема Девтерономије јесте да је Бог спасао и благословио свој народ. Они се тога увек морају сећати, то поштовати и због тога Богу бити послушни. Господ Христос једну из заповести Поновљеног закона: "Љуби Господа Бога свога.." (5 Мој 6,5) уврштава у једну од две највеће заповести⁽ⁱⁱⁱ⁾.

Јосија, који је већ био започео верске реформе на почетку своје владавине (2 Цар 22,1-7; 2 Дн 34,1-7), искористио је новопронађену књигу као смерницу у даљим реформама, ради верске и националне обнове (2 Цар 22,8-23; 25; 2 Дн 34,8-35,19).

Данашњи облик, књига је углавном добила за време или после вавилонског ропства (587-539. године пре Христа), када су уврштени неки додаци првобитном тексту у облику богословског тумачења чињенице вавилонског ропства (нпр. 29,28; уп. 29,29-30,5; 28,49-57). Овај богословски аспект даје књизи печат јединства.

Јевреји су ову књигу назвали по њеним почетним речима Вееле-шемот, док превод LXX тумача је Ексопус (Exodus), словенски Кнѣга вѣторѣа мѡѣсеѡва ѡѣходѡ, грч. ἔξοδος - одлазак, излазак или на наш говорни српски језик Књига Изласка. Ова књига описује догађаје од смрти Јосифове до установе скиније на Синају, зачи од 145 године. Пошто се ауторство традиционално приписивало Мојсију, позната је и као друга књига Мојсијевог Петокњижја. Међутим, данашњи научници сматрају да је Књига изласка први пут написана тек за време Вавилонског ропства (VI век пре Христа), док је коначан облик добила за време персијске владавине над Јудејом и Израелом (5. век пре Христа). Неки научници сматрају да је Књига изласка најважнији део Библије, јер онда дефинише идентитет Израела: сећње на прошлост коју су обележиле тешкоће и бекство, обавезујући савез са Богом који

је одабрао Јевреје као свој одабрани народ и увођења заједнице као начина живота и правила за њено одржавање⁽¹¹⁾.

Из историје знамо да је ова књига писана одмах после прве књиге, Постања пошто је Мојсије примио од Бога законе, а сам њен циљ је да сачува успомену о коначном устројству старозаветне цркве и да би овековечио законе, по којима има да управља Израел и потомство његово⁽²⁾. Иако је целокупни Стари Завет првенствено Књига јеврејског народа, он садржи универзалне поруке и важи за све људе⁽¹⁾.

Књигу делимо на два дела: историјски и законодавни, али за нас ће бити важнији онај други део, који садржи опис о предаји синајског законодавства, тј. Закона верских, или боље речено завет са Богом. Све је то детаљно описано почевши од 25-те. до 36-те. главе.

Скинија је тајенствена напомена, или преобраз Цркве Христове, а њен карактер представља васељенску Цркву Хрстову, која је састављена од свих народа⁽²⁾. У њој је била и Умиваоница, а она је преобраз крштења; Светилиште представља истинито место верних хришћана а Светилник, трпезе и олтар кадиони су преобраз Христа, јер је Он посредник између Бога и света и узноси молитве људске.

Глава Трећа

Левитске свештеничке одежде

Сада када изабрани народ Божији има место за одржавање богослужења, Израиљцима су потребни људи који ће у њему и служити, тј. обављати богослужбене обреде. Људи природно питају: “Ко ће служити у светињи коју је Бог управо описао”? На то питање одговара овај део о коме је и посвећена ова књига. Не само што ћемо говорити ко служи већ детаљно ћемо се позабавити приказом њихове одеће.

28. А ти узми к себи Арона брата својега са синовима његовијем између синова Израиљевих да ми буду свештеници, Арон и Надав и Авијуд и Елеазар и Итамар, синови Аронови.

Овде ћемо само укратко рећи, да је Арон изабран за положај првосвештеника а с њим су четири његова сина: Надав, Авијуд, Елеазар и Итамар. Прва двојица су згрешила Богу и рано изгубила животе (3 Мојсијева 10, 1-2). За самог Итамара нема података после смрти Надава и Авијуда. У сваком случају он је засновао свештеничку породицу а Илије је био његов потомак (1 Самуилова 1,9). Елеазар је на крју наследио оца на положају првосвештеника.

2. И начини свете хаљине Арону брату својему за част и дику.

3. И кажи свијем људима вјештијем, које сам напунио духа мудрости, нека начине хаљине Арону, да се посвети да ми буде свештеник.

Поред тога што мора свештеничка одећа бити направљена "за част и украс," горњи стих нас учи да они морају бити направљени са мудрошћу и разумевања ... оне морају бити произведени у тачно складу са свим нијансама библијског захтева.

Осим тога, оне морају бити направљени са посебном намером на уму - наиме, да се стварају ради испуњавања Божије заповести. Свештеничка одећа се не ушива, као и друге одеће. Свака ставка је саткана, бешавне, у једном комаду. Једини изузетак је рукави хаљина, који се посебно плету и зашива се на одори после.

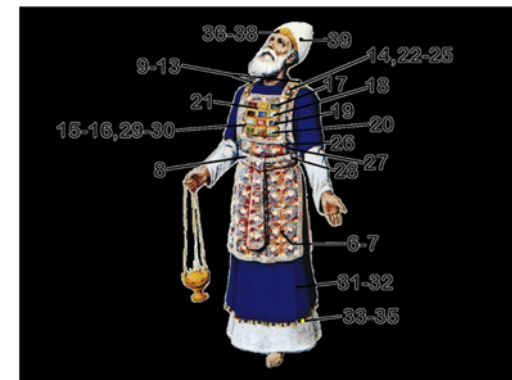
До тог времена Мојсије је служио и као свештеник и као вођа, међутим јасно је да он није могао све да ради сам, узимајући у обзир повећан терет посла. По Божјој заповести, свог брата и његове потомке проглашава свештенике а највећи део о коме ми пишемо описује одећу првосвештеника Аарона, а не свештеника уопште (28,1.4.40-43). Из тих стихова дознајемо да, свету одећу за Аарона треба начити, како би он добио достојанство и част. Та нарочита одећа, која се доводи у везу с положајем првосвештеника, изражава част, не толико личности, колико положаја који је Бог тако милостиво подарио свом народу.

Настављајући даље, увиђамо како је храм дивно украшен, па тако и свештеници треба да буду лепо обучени. Пажљивим читањем утврђујемо да је њихова одећа начињена од истог материјала и садржи исте боје као и унутрашње завесе у светилишту (28,5.6.8.15.33 са 25,1.31.36). Бог чак чини да су свештеници и бојама усклађени са светилиштем.

Постоје три одвојене категорије свештеничке одеће:

- Првосвештеничка коју носи током целе године. Она се састоји од осам комада одеће, под називом "златни хаљине."
- Одећа коју носи првосвештеника на Дан очишћења. То су четири хаљине и називају се "беле хаљине."
- Униформа обичних свештеника, који се састоји од четири одеће.

Што се тиче првосвештеничке службе на Дан очишћења Свето Писмо каже: "Свету кошуљу ланену нека обуче, и гаће ланене нека су на телу његовом, и нека се опаше појасом ланеним и капу ланену нека метне на главу; то су хаљине свете, и нека опере тело своје водом, па онда нека их обуче." (Лев 16:. 4). Четири хаљине које носи Првосвештеник на Дан очишћења су туника, панталоне, турбан и појас. Ови делови одеће су израђене од белог лана; отуда њихов назив "беле хаљине." Они морају бити ткани, као што је горе поменуто, и свака нит се користи и мора бити шест струкова - саткана од шест појединачних ланаца тканине. Првосвештеник је имао две тунике које је носио на Дан очишћења. Једну је носио ујутру, а другу на вечери. Након завршетка Дан очишћења, он никада више неће носити беле хаљине у којима је служио на овај дан. Они су скривени у месту где их је отклања, стих каже: "Потом нека опет уђе Арон у шатор од састанка и свуче хаљине ланене које је обукао када је ишао у светињу, и онде нека их остави.." (стих 23).

4. А ово су хаљине што ће начинити: напрсник и оплећак и плашт, кошуља везена, капа и појас. Те хаљине свете нека направе Арону брату твојему и синовима његовијем, да ми буду свештеници,

5. И нека узму злата и порфире и скерлета и црвца и танкога платна;

6. И нека начине оплећак од злата и од порфире и од скерлета и од црвца и од танкога платна узведенога, везен.

Први део одеће који се описује је оплећак и ако претпоставимо да је редослед описивања свештеничке одеће начињен по угледу на опис опреме светлишта, закључили би да се оплећак сматра најважнијим делом одеће првосвештеника. Из горњих стихова видимо детаље прављења оплећка али нигде не видимо о начину како се он носи или о начину како он треба да се прилагоди Ароновом телу. Да ли да констатујемо да је то била дуга хаљина, при чему се предњи и задњи део спајао на врху са две пораменице и појасом с много украса?

7. Двије пораменице нека буду на њему, које ће се састављати на два краја, да се држи заједно.

8. А појас на њему нека буде направе исте као и он, од злата, од порфире, од скерлета, од црвца и од танкога

платна узведенога.

9. И узми два камена ониха, и на њима изрежи имена синова Израиљевих,

10. Шест имена њиховијех на једном камену, а шест имена осталијех на другом камену по реду како се који родио.

11. Вјештином каменарском, којом се режу печати, изрезаћеш на та два камена имена синова Израиљевијех, и опточи их златом унаоколо.

12. И метни та два камена на пораменице оплећку, да буду камени за спомен синовима Израиљевијем, и Арон да носи имена њихова пред Господом на оба рамена своја за спомен.

13. И начини копче од злата.

14. И два ланца од чистога злата начини једнака плетена, и објеси ланце плетене о копче.

Оно што је очито најважније када је реч о оплећку су два камена оникса, причвршћена на пораменице. На сваком од та два камена угравирано је по шест имена Израиљевих синова, по реду како су се родили. Та имена он треба да носи на својим раменима за спомен, у знак сећања пред Господом. Можда је повод овоме да се сам Арон, а можда и сам Бог, подсећају на цео Израелски народ. Према томе Арон, носећи оплећак видљиво показује да представља, не само себе, већ и свој народ као целину, и да том народу мора служити.

- 15.** И напрсник судски начини направе везене онаке као оплећак, од злата, од порфире, од скерлета, од црвца и од танкога платна узведенога начини га.
- 16.** Нека буде четвороугласт и двострук, у дужину с педи и у ширину с педи.
- 17.** И удари по њему драго камење, у четири реда нека буде камење. У првом реду: сардоних, топаз и смарагад;
- 18.** А у другом реду: кароункул, сафир и дијаманат;
- 19.** А у трећем реду: лигур и ахат и аметист;
- 20.** А у четвртом реду: хрисолит, оних и јаспид; нека буду уковани у злато у свом реду.
- 21.** И тијех камена с именима синова Израилевијех биће дванаест по именима њиховијем, да буду резани као печат, сваки са својим именом, за дванаест племена.
- 22.** И на напрсник метни ланце једнаке, плетене, од чистога злата.
- 23.** И двије гривне златне начини на напрсник, и метни двије гривне на два краја напрснику.
- 24.** Па провуци два ланца златна кроз двије гривне на крајевима напрснику.
- 25.** А друга два краја од два ланца запни за двије копче, и

метни на пораменице од оплећка спријед.

- 26.** И начини друге двије гривне златне, и метни их на друга два краја напрснику изнутра на страни која је од оплећка.
- 27.** И начини још двије златне гривне, и метни их на пораменице од оплећка оздо према саставцима његовијем, више појаса на оплећку.
- 28.** Тако нека вежу напрсник гривне његове за гривне на оплећку врвцом од порфире, да стоји над појасом од оплећка, и да се не одваја напрсник од оплећка.
- 29.** И нека носи Арон имена синова Израилевијех на напрснику судском на срцу свом кад улази у светињу за спомен пред Господом вазда.
- 30.** И метни на напрсник судски Урим и Тумим, да буде на срцу Арону кад улази пред Господа, и Арон ће носити суд синова Израилевијех на срцу свом пред Господом вазда.

Следећи део одежде, а највероватније, и по важности је напрсник. Тај део одеће је четвороугласти део тканине, причвршћен за предњи део оплећка, преко груди (на срцу – 28.9). На њему се налази дванаест племена Израела. И ово, слично оникс-камновима са оплећка треба да служи као непрекидни знак сећања, или спомен на сав народ пред Господом. Да ли постоје различите функције у односу на оне оникс-каменове са оплећка није нам објашњено, али за сигурно знамо да њихово место над његовим срцем нам даје нову нијасу и наговештавају свешетеникову бригу и љубав према народу. Сам напрсник поседује и Урим и Тумим, али нажалост незнамо како се користе, иако нас текст јасно упићује на њих као на нешто што игра одређену улогу у доношењу одлука (15 и 30 стих). Из овога можемо само закључити да ће Бог на неки начин показивати своју вољу преко Урима и Тумина (4 Мојсијева 27,21; 5 Мојсијева 33, 8 и 1 Самуилова 28,6). Урим и Тумин су изведени из својих јеврејских корена за "светла" и "савршености".

Иако смо обезбедили превод за ових дванаест камења као

што је горе наведено, то никако није коначано. Ми једноставно волимо да користимо ова имена, када смо сучени са алтернативним ... а то је на изворном јеврејском: имена су транскрибована али не и преведена. Наш списак је прилично више као синопсис или узорковање, који представљају различите школе мишљења.

Тачна идентификација ових камења је заправо један од најтежих студија Храма. То је зато што су оригинална јеврејска имена ових камења, као што се појављују овде у Светом Писму изузетно нејасна. Они се обично не користе, а опис камења се не појављује било где у самим стиховима.

Током многих година, како је нација цветала и падала, и цивилизације мигрирале у нове земље, језици еволуирали, тако се и значења речи променила. Тако на једном месту, реч може имати једно значење и означити одређени концепт, док је у другој земљи та иста реч може имати супротно значење.

31. И начини плашт под оплећак сав од порфире.
32. И озго нека буде прорез у сриједи, и нека буде опточен прорез свуда унаоколо траком тканијем, као прорез у оклопа, да се не разре.
33. А по скуту му начини шипке од порфире и од скерлета и од црвца свуда унаоколо, и међу њима златна звонца свуда унаоколо:
34. Звонце златно па шипак, звонце златно па шипак по скуту од плашта свуда унаоколо.
35. И то ће бити на Арону кад служи, да се чује глас кад улази у светињу пред Господа и кад излази, да не погине.

“...плашт под оплећак” – изгледа да се носио испод оплећка и напрсника. Нигде се не помињу рукави, док скут свештеничког плашта треба да буде украшен плодовима нара извезеним концем и злтним звончићима. Вероватно плодови нара симболизују плодносно старање Бога Јахве за свој народ (5

Мојсијева 8,8; 4 Мојсијева 13,23).

Звончићи или звонца, на Божји захтев је носио Арон под претњом погибије, тачније речено носио би их како би сигнализирао своје кретање када улази и излази из светиње.

36. И начини плочу од чистог злата, и на њој изрежи као на печату: светиња Господу.
37. И вежи је врвцом од порфире за капу, спријед на капи да стоји.
38. И биће на челу Аронову, да носи Арон гријехе светијех приноса које принесу синови Израилјеви у свијем даровима својих светијех приноса; биће на челу његову вазда, да би били мили Господу.

39. И начини кошуљу од танкога платна изметаног, и начини капу од танкога платна, а појас начини везен.

40. И синовима Ароновијем начини кошуље, и начини им појасе, и капице им начини за част и дику.

41. Па то обуци Арону брату својему и синовима његовијем, и помажи их и напуни им руке и посвети их да ми буду свештеници.

Видимо да је првосвештеник носио и капу. На предњем делу капе причвршћена је плоча од чистог злата, с угравираним натписом Светиња Господу. Ако погледамо детаљније стих тридест осми увидећемо да нас он упућује на чињеницу да се плоча не односи првенствено на Арона или свештенике, већ на цео Израел, тј. цео Израелски народ, а онда знамо да ће га Арон у Божијој присутности представљати. Арон ће истовремено носити кривицу Израела и примати знаке његовог прихватања, јер он је представник народа.

42. И начини им гаће ланене, да се покрије голо тијело; од бедара до дно стегна да буду.

43. И то нека је на Арону и на синовима његовијем кад улазе у шатор од састанка или кад приступају к олтару да служе у светињи, да не би носећи гријехе погинули. Ово ће бити уредба вјечна њему и сјемени његову након њега.

Последње у списку делова одеће, као што видимо су гаће ланене. Оне морају да покривају тело од струка до колена; и увек кад улази у светилиште или приступа олтару, свештеник мора да носи ово доње рубље, у противном доноси кривицу и смрт. Тај захтев је постављен да свештеници неби кршили забрану из изласка (20,26). Тамо где је Господње светилиште, не сме бити откривења гениталија и то нам показује да Израелско богослужење треба да се разликује од некаквих богослужења околних народа, у којима су симболи плодности и сексуални ритуал чинили део култа.

Све што смо до сад изложили упућују нас на више предмета:

- На најелементарнијем нивоу одећа нам представља статус и ауторитет свештеника, јер Израилев однос с Богом има пресудну важност. Сами свештеници су посредници тог односа и зато њихова одећа мора да одговара светости службе.
- Одећа је видљиво признање да је Бог извор свештениковог ауторитета, јер Он их бира и заповеда им какву одећу треба да носе.
- Кажњавање је последица кршења тих прописа, јер је Бог једини који може да каже како му се сме приступити и како му треба служити.

Као што смо видели, одећа је у складу са светилиштем, јер и за светилиште и за одећу употребљени су исти материјали и исте боје и метали. Обоје су од велике вредности и брижљиво израђени, према томе савршено се уклапају.

Многи симболи нам показују да је Арон представљао цео народ; јер када је он ушао за њим су сви улазили, а ово сазнајемо од оникс-каменова на оплећку до дванаест драгих каменова на напрснику и златне плоче на капи које нас непрестано подсећају да је Арон (а и други свештеници) и народ Израела јединствена целина.

Мојсијева књига нас учи да је неопходан ред и поштовање и да су оно главни компоненти за слављење Бога; црквени оци знали су да свако читање старозаветног писма мора бити са разумевањем, јер таква писма имају испуњење у Христов долазак и традиције Цркве. Свето богослужење је почело у Старом Завету левитским обрасцима, али није нашао своју кулминацију све до Христовог васкрсења и накнадног искупљења света. Са Христом долази све и све је подигнуто на виши поредак, тако да богослужење Цркве прате исте битни обрасци, али ипак изгледа другачије. Према томе, као усвојени синови Бога, ми смо наследници овог светог испуњења, а у лепоти црквеног

богослужења налазимо испуњење пророчких речи и предсказања свих Старозаветних списа.

И на крају навешћемо једну занимљивост која се тиче одежди или хаљина.

Код обичних грађана било је дозвољено цепање одеће као знак туге или очајања због неке катастрофе.

“А Исус син Навин и Халев син Јефонијин између онијех што уходише земљу, раздријеше хаљине своје”, (4 Књ. Мојсијева 14:6); “А кад видје народ шта учини Павле, подигоше глас свој говорећи Ликаонски: Богови начинише се као људи, и сиђоше к нама. И називаху Варнаву Јупитером, а Павла Меркуријем, јер он управљаше ријечју. А свештеник Јупитера који бјеше пред градом њиховијем доведе јунце, и донесе вијенце пред врата, и с народом шћадијаше да приноси жртву. А кад чуше апостоли, Варнава и Павле, раздријеше хаљине своје, и скочише међу народ вичући и говорећи...”(Дела Апостолска 14:11-14).

Цепање одеће био је прихваћени начин изражавања туге и бола. Међутим постојала је једна посебна врста тих људи, где по заповести им је то било забрањено. Погађате зар не... Закон који је предат Мојсију садржи конкретна упустава која су омогућила свештеника да поцепа своју одећу, а то је само онда ако је вршио богохуљење, никад за личну катастрофу. Када су два Аронова сина била убијена ради пресуде за грех, Мојсије је брзо рекао Арону: “...ни хаљина својих раздирати, да не изгинете...”(Трећа Књига Мојсијева 10:6). Било би заиста прикладно, сматрамо, за некога ко није свештеник, да поцепа своје хаљине поводом смрти своје деце, али за Арона, свештеника то би био грех, па чак и смртни. Зашто?

Одговор лежи у привилегијама које су имали само свештеници. У Старом Завету само је свештеницима било дозвољено да уђу у најсветије место у шатору, а једном годишње би првосвештеник улазио у Светињу над Светињама, тамо где је Бог био присутан. Пошто је цепање хаљина или одежди био културни начин да се изрази дубоки очај над катастрофом, лекција је јасна: неко ко има приступ Божијој присутности никад

нема разлога да било шта гледа као катастрофу. Ако би свештеник поцепао своје хаљине или одежде, због личног неуспеха, он би са таквим гестом афирмисао имплицитно, да живот има проблеме за које Бог нема решења – што наравно никад није истина.

Ово веровање у светост одежде, због њиховог блиског контакта са Богом и Његовим присуством, може имати блиске везе са обичајем свештеника кад ставља епитархиљ (што представља пуноћа благодати свештеничке) на болесном особом у молитви или покајника у исповести.

Морамо да се подсетимо да је стихар којег су носили свештеници престављао је, као и данас, огртач крштења и праведности, којег свака особа добија на крштењу. Ношење стихара са вером, ми никада не би требали цепати наше хаљине због очајања у живот.

Као припадници свештенства “... па се и сами као живо камење узиђујте у духовни дом, у свето свештенство, да посредством Исуса Христа принесете духовне жртве које су Богу угодне” (1 Петрова 2:5), имамо приступ Божијем престолу милости кроз молитву и Евхаристију. Ни једна ситуација у животу несме и не треба да нас доведе до очајања.“У свету ћете имати невољу, али не бојте се;” рекао је Исус: “Ја сам победио свет.”

И на крају ове главе, као што видите, развили смо теорију левитског порекла на чисто априори разлог, правећи најмање алузије на саме одежде које смо пронашли у древним временима.

*****

А сада неколико речи о ритуалу стављања и скидања одежди; за време рукоположења; при уласку и изласку у свето место; и о чистим и прљавим одежама.

У Другој Књизи Мојсијевој гл., 29 4-9 Бог учи Мојсија како Арон и његови синови требају да буду одевени у свештеничке хаљине, када се буду рукополагали за тај чин.

Због свете намене самих одежди, тако и будући свештеник мора бити очишћен са водом пре него што их обуче или носи. Прање даје чистоћу која приличи светости одеће. Очигледно ово произлази од раније одеће коју су носили, јер она није била света. Тако путем посвећења, самих себе и светих одежди они постају свети и постају вође Израелског народа; и постају нешто више од свакодневних Израеалаца.

У Трећој Књизи Мојсијевој, глава 16, 3-4:

3. С овим нека улази Арон у светињу: с јунцем за жртву ради греха и с овном за жртву паљеницу. 4. Свету кошуљу ланену нека обуче, и гаће ланене нека су на телу његовом, и нека се опаше појасом ланеним и капу ланену нека метне на главу; то су хаљине свете, и нека опере тело своје водом, па онда нека их обуче.

Овај одломак говори о томе како свештеник треба да се облачи кад уђе у светињу и пре жртвовања за грехе. Аарон долази у светињу, али он прво мора да се окупа у води. Купањем он припрема своје тело за свету одежду, јер само тако он сме да их носи. Ово симболизује једном речију пречишћавање. Тако окупан и обучен он учествује у Божјој светости.

И опет, У Трећој Књизи Мојсијевој, глава 16, 23-24:

23. Потом нека опет уђе Арон у шатор од састанка и свуче хаљине ланене које је обукао када је ишао у светињу, и онде нека их остави. 24. Па нека опере тело своје на светом месту и обуче своје хаљине; и изашав нека принесе своју жртву паљеницу, и очисти себе и народ.

Изразећи из шатора, Арон мора да скине свету одежду, затим да их остави на свето место (можда у светињи над светињама), затим да се окупа, а затим да се обуче у своју

свакидашњу одећу. Текст нам не објашњава зашто свештеник треба да промени одећу. Могли бисмо замислите да су свете одежде у којој је свештеник служио, толико свете, да се они не могу доследно носити било где на другом месту (види Лев. 6:10-11; Језекиљ 42:14; 44:19). Свештеничке хаљине које се користе при свештенослужењу треба да се чувају у светом простору, односно на одговарајућем месту које је у складу са њиховим светињама.

Један интересантан аспект је да се свештеник окупа пре изласка из светилишта. Који је разлог за ову купање?

Можда постоје два разлога. Прво, можемо замислити да би свештеник био нечисти у процесу обављања жртве, посебно, окајнице. На Дан помирења, прања и чишћења (симболизује ослобађање од свих мрље греха) значајно су изведена у различитим ситуацијама (Лев. 16:26,28). Контакт са животињом греха могао би довести до трљања греха на особу која га додирује. Крв животиње је света, али то светост, парадоксално, онечишћује првосвештеника; одећа која је натопљена крвљу треба прати на светом месту (види Лев. 6:27). Друго, он ће можда морати да прво себе посветити, као прави, ради предострожности за његово касније служење. Арон као првосвештеник, који приноси жртву паљеницу за себе и за народ, треба прво себе да осветити кроз купање у води.

Други пример промене одежде, када свештеник излази, налазимо у Јез. 42:14; 44:19, што је део Језекиљеве визије новог обновљена храма.

Пошто је ушао у свето место, он неби требао да изађе у предворије као такав, тј. са светим одеждама на себи, већ те одежде треба да скине и одложи у посебне собе намењене за ту сврху. Одежде су свете (Јез. 42:14).

Језекиљ сматра да су одежде у којима је свештеник служио свете, и то још много свете него било које друге, које је свештеник носио (Лев. 6:10-11; 16:23) и као такве не могу бити контаминирани у контакту са људима или са стварима профаног карактера.

Други разлог зашто се ова свештеничка одежа несме носити ван је у ствари да се она заштити од додира обичних верника (Јез. 44:19). Свештеник носи свете одежде, улази у света места, обавља свете обреде, и тако он сам постаје идентификован са светошћу одежде и места, и тако постаје светији од других људи.

И опет, У Трећој Књизи Мојсијевој, глава 6, 10-11:

10. Свештеник нека обуче своју хаљину ланену, и гаће ланене нека обуче на тело своје, и нека згрне пепео кад огањ спали на олтару жртву паљеницу, и нека га изручи код олтара. 11. Потом нека свуче хаљине своје и обуче друге хаљине, и нека изнесе пепео напоље из логора на чисто место.

Као део прописа који се односе на жртву, ови стихови се односе на обавезу рашчићавања преко ноћи масти и пепела, тј., уклањање масноће и пепела који су преко ноћи тињали на олтару. Инструкције су јасне: прво сакупити маст и пепео из олтара, друго ставити их поред олтара, треће ставити на себе хаљине и на крају изнети их ван логора, на чисто место. Слично налазимо и у Лев. 16:23-24. Одежда коју је носио приликом службе, не може се носити изван (види Јез. 42:14; 44:19).

Принцип "свете одежде, свето место" се доследно примењује на сваки ритуал. У сваком случају, стихове које смо дали указује да се свештеник, који се украшава са ланеним хаљинама се поистовећује са светошћу одежде.

У Захарије 3:3-5 наилазимо на изузетно указивање на прљаве одеће свештеника и на њихово мењање. Указ је део визије коју је имао Захарије, а она гласи:

3. А Исус беше обучен у хаљине прљаве, и стајаше пред анђелом.

4. А он проговори и рече онима који стајаху пред њим: Скините с њега те прљаве хаљине. И рече му: Види, узех с тебе безакоње твоје, и обукох ти нове хаљине. 5. И рекох му: Нека му метну чисту капу на главу. И метнуше му чисту капу на главу, и обукоше му хаљине; а анђео Господњи стајаше.

У овом тексту је фокус на антитезу, између прљаве одеће Исуса Навина и нове одеће коју Божији анђео ставља на њега. Запрљаност одеће Исуса Навина изискује промене, тј., морају бити замењени одговарајућим, чистим.

Један необичан аспект наших горе поменутих стихова треба напоменути. Морална изјава је убачена од Божијег анђела да се уклоне прљаве хаљине, и Његовог откривања да обуче Исуса Навина у чисте беле хаљине, и самим овим уклоњена је неправда. Ова морална изјава одмах након команде за скинути прљаве хаљине указује на то да Божији анђео повезује своју нечистоту са моралним безакоњима. Прљаве хаљине овде представљају грехе људи који су довели патњама изгнанства. Исус Навин овде представља Израелску целину, па тако одевен, греси су покривени. У то време, Божји народ ће се преобразити, тј. постати свети људи који су у складу са Божијом светошћу. Одећа доминира свој изглед онога који ју је носи, светост (која је предложена Исусу Навину) свакако ће бити њихова доминантна карактеристика. Да би били сигурно, одећа није исто што и његов носиоц. Тако светост не може бити изједначена са Израелом, али пошто је одећа у таквом блиском контакту са својим носиоцем, светост се може поистоветити са њима.

Глава Четврта

Осврт

Интересатно је напоменути да све што смо до сад напоменули чини једну четвртину Књиге Изласка, тј. једна четвртина књиге је посвећена детаљним упуштвима како улепшати Скинију и како обући свештеника. Тридесет и осам стихова је посвећено само за завесу и свештеничкој одећи, и то не обичних стихова већ у детаље опис: специфичне боје, материјали, симболи, итд. Дакле, постоји велика пажња и методички приступ свему овоме, јер све мора бити у најбољем реду, под конач како би наши стари рекли, јер из свега овога видимо да Бог учи човечанство, да ствари које се употребавају величајући Њега морају бити направљена од Њега.

Једном речију, ове одежде су сличне онима о које ће бити наша дужност да се опишу. Иако не постоји забрана у Закону, Талмуд говори јасно да "онај ко носи хаљине свештеничке ван храма ради нешто забрањено."

Сагласићемо се са свима који раде на ову тему, да одежде током првих шест или осам векова хришћанске ере, су биле много веће у једноставности него од оних из каснијих времена. Докази савремене уметности је великом већином било противино гледајући у неки други поглед. Ова чињеница не сме нас изненадити, јер закључујемо да је до VIII или IX века није било покушаја да се уђе у траг некој вези између сложених одежди које смо описали, и одежда које су носили они који су служили у хришћанским храмовима.

Можда је овде прилика да поставимо сами себи питање и то са разлогом: како су рани хришћани, који су тада били сиромашна и прогоњењу, могли да преузму и одржавају сложене и скупе одежде, као што су јеврејске? Ако претпоставимо да је прогон прошлости, што и јесте, како онда после прогона ниједан документ у историји није сачуван до наших дана? Интересатно је да поседујемо огромну серију докумената и црквених остатака из

свих делове света и то од најранијих времена, како онда немамо ни једну од горе напоменуте важности?

Први наговештај на овај одговор Мојсијевог порекла хришћанских одажда даје нам Рабанус Маурус, Архиепископ Мајнца, у свом акту De Institutione Clericorum писано 850 године⁽¹⁶⁾. У својој првој књизи овог дела он говори о свакој хришћанској одежди и упоредно прави паралелу између њих и јеврејских одежда, али без много успеха. Овим делом он је само започео ову тему, а читав низ радова разних писаца поседујемо, која долазе после њега.

Каснији писци свога времена много су се спорили око овога а и међусобном су били контрадикторни, тако да се њима и не може нешто значајно преписати. Занимљиво је рећи да нико од тих писаца, који су настојали да пронађу паралеле нису нашли ништа еквивалентно. Даље, ако за сваку посебну одежду постоји одговарјућа јеврејска одежда, онда како нема за εἰς ὤματα, што буквално значи "наколеник", или рецимо у западној цркви свештеник прво ставља на главу а затим га завија око врата ланени рубац који се зове "Амикт" – ни најпаветнији човек не би могао њега повезати са било којом јеврејском одеждом.

Саговорници Мојсијевог порекла, заборавили су још једну важну ствар, а то је: слажемо се да су рани хришћани позајмили многе детаље свог богослужења од Јевреја који су живели око њих, и из чије религије многи од њих су били прекрштени; али сви ови детаљи нису узети из античког ритуала већ из синагогског богослужења на које су били навикли.

Даље проучавање историјата одјејања и титула свештенослужитеља показује да богослужбене одежде сигурно нису остале исте од оснивања хришћанске Цркве па до данас. Црква није окамењена љуштура, већ живи организам. Због тога не може све бити онако како је било у почетку.

Нема писмених извора, нити икона из најранијег доба хришћанства на којима бисмо могли видети како су Апостоли и први хришћански свештенослужитељи били обучени када су вршили богослужења. Литургичари који су се бавили и баве

темом одјејања свештенослужитеља, сматрају да се Апостоли и њихови наследници нису у ван-богослужбеном времену разликовали по одећи од осталих људи свога времена и своје околине. И при богослужењима су били одевени у грађанска одела, само, да се тако изразимо, “празнична”.

Тако, Св. Јероним пише: “Божанска вера има једно одјејање у обављању свештенорадњи, друго у обичним односима и животу”. И пре епохе Константина Великог, обраћала се пажња на одјејање свештенослужитеља, а још више у каснијим временима. Специјална одећа за свештенослужитеље када обављају богослужења није јединствена пракса.

Постоје неколико периода у развоју употребе и делова литургијских одежди и као што смо рекли, немамо података о богослужбеним одеждама у најранијим годинама хришћанства. Сматра се да су свештенослужитељи служили у грађанским оделима. Уколико је и било делова богослужбеног одјејања, сигурно је да се у свакодневном животу хришћани нису одећом разликовали од својих суграђана.

Треба имати на уму да је то било време гоњења хришћана, па није било целисходно и оделом се разликовати од нехришћана. Довољно је било то што су се хришћани од других разликовали својим следовањем Господу Исусу Христу, својим животом и својим врлинама.

Други период се протеже од IV до IX века. То је изванредно важан период у историји хришћанске Цркве. Док је претходни период био доба гоњења и мучеништва хришћана, овај период је време развоја и богословља.

У овом периоду, у борби са јересима, на седам свехришћанских сабора, од 325 до 787 године формулисани су основни и непроменљиви догмати и донете најважније канонске одлуке:

- Остварена је и 11. марта 843. године прослављена победа над иконоборцима.
- Основано је монаштво и написана су многобројна и веома важна дела из светоотачке књижевности.

- Богослужбена химнографија је обogaћена богослужбеним химнама сачињеним од химнописаца овога периода и представља свеправославно наслеђе којим се до данас користе све православне цркве.
- Ово је време почетка грађења и скромних и велелепних цркава и манастира.
- На Истоку је у овом временском периоду постигнута богослужбена једнообразност, утврђене су врсте, структуре и поредак богослужења.

Када је Константин Велики дао хришћанима слободу исповедања, (313 А.Д), наступио је и развој богослужења и богослужбених одежди. Док је раније постојао је велики број местних и областних литургија на Истоку је заведено да се Литургија Св. Јована Златоустог служи свакодневно, сем у десет прилика када се служи литургија св. Василија Великог, а Литургија пређеосвећених дарова да се служи средом и петком у току Васкршњег поста. Литургија Св. Марка и Литургија Апостола Јакова се такође могу служити, али нису у општој употреби.

Овај период је од посебног значаја за православне Словене.

Све до IX века, они нису имали писменост, макар у правом смислу те речи. Како је Црноризац Храбр, писац из X века забележио: *прежде даже Словене не имаху писмене, чертамн и резамн гатаху* /пре него што су Словени имали слова (азбуку) гатали су цртама и резама.

Заслугом браће Кирила и Методија, који су изумели азбуку глагољицу, а њихови ученици ћирилицу, Словени су добили и писменост и богослужбену књижевност и основе и услове за световну књижевност. Кирило и Методије, као и њихови ученици, превели су најпотребније богослужбене књиге са грчког на словенски језик и користили словенски језик као богослужбени.

Вредно је помена и то да се на Истоку такозвана тројезична јерес, то јест правило да се само јеврејски, латински и

грчки могу употребљавати као богослужбени језици, није одржала тако дуго као на Западу. Ово је посведочено текстовима Литургија које су се служиле на Истоку, а писане су на говорним језицима разних народа још пре IX века.

Када је папа Адриан II (867-872) одобрио да се словенски језик користи као богослужбени језик на територијама Моравије и Паноније, које су биле под његовом јурисдикцијом, направљен је један важан преседан. У овом периоду је дефинитивно заведено обавезно облачење богослужбених одежди приликом вршења богослужења, а није се више дозвољавало служење у грађанском оделу. Тада је уведено и читање одређених молитава приликом облачења сваког појединог дела богослужбених одежди. Овај процес се није развијао подједнако и истовремено на Истоку и Западу. На Истоку је овај процес завршен пре него на Западу и Исток је био модел према коме се развој стандардизовања богослужбених одежди развио и на Западу.

Трећи период се протеже од IX до XIII века, који је у погледу богослужбеног одјејања важнији на Западу него на Истоку. На Истоку се употпуњава архијерејска одежда. У то време су уведени сакос, наруквице и набедреник, овај последњи уколико није већ раније био у употреби.

Четврти период траје од XIII века до данас. Нема значајних промена у деловима одјејања, већ је одлика овог периода употреба скупоценијих материјала и више украса на одеждама.

Глава пета

Символично значење

Употреба бар неких делови богослужбених одежди има практичну примену, а сваки део посебно има и симболично значење.

Најпре су омофор и орар добили симболично објашњење, а после тога и други делови богослужбеног одјејања. Символично објашњење омофора и орара је дао већ св. Исидор Пелусиотски (+ 440. А.Д.).

Најраније тумачење симболичног значења појединих предмета православног литургијског одјејања је из VIII века и сачувано је у делу Црквена историја из тога доба.

Постоји седам свештеничких одежди, према броју дарова Светог Духа и светом броју пуноће, које се деле аналогно према три степена свештенства, од којих сваки носи одежде непосредно нижег степена, које понекад имају незнатне разлике, да би више одговарале том чину. Тако ђакон носи три одежде, према светом броју (стихар, наруквице и орар), презвитер пет, према броју чула (три ђаконске, и још појас и фелон) и епископ, због пуноће свештенства, седам (пет презвитерских и још две омофор и набедреник).

Разни тумачи су давали различит богословско-символички смисао одеждама. Често се свакој појединачној одежди даје и по неколико симболизама који се понекад узајамно допуњују, а понекад су и међусобно противречни.

По некима поједини делови одјејања симболизују морлане квалитете свештенослужитеља. По другима, они симболизују духовно наоружање свештенослужитеља у духовној борби.

Према тумачењу које се развило у XII веку делови одејања симболизују страдања Христа. Молитве које се читају при облачењу сваког дела одејејања указују на њихово симболично значење. Молитве које се сада читају показују да сваки део

богослужбеног одјејања симболизује специфичну благодат коју Бог даје свештенослужитељу.

Проучавањем рукописа великог броја Службеника на микро-филмовима, којих у Хиландарској научној библиотеци има у веома великом броју, у свима, сем у једном, те молитве су идентичне. У једном једином хиландарском рукопису из треће четвртине XV века (323) молитва при облачењу епитрахиља је очевидно везана за симболику страдања Христа, и припада молитвама приликом облачења које су биле у употреби у XIII веку. Она гласи: *Ѹемше н(с)са н вѸзавше предаша Н понтијскомѸ ПилатѸ игемонѸ* (св. Матеј 27:2)/ухвативши и свезавши Ијуса, предадоше га Понтију Пилату игемону./И ухвативши и везавши Ијуса, предадоше Га Пилату Понтијском гувернеру/

Најустаљенија референтна тачка јесу стихови псалама који се читају приликом облачења сваке појединачне одежде за служење свете литургије.

Свети Симеон Солунски, последњи у дугом низу византијских коментатора светог богослужења (+1429), познаје различита предања симболизама, али предност даје „црквеном назначењу“ које је изражено у стиховима што се изговарају приликом облачења.

Свештенослужитељи облаче „комплетне“ („*αλασαν*“) одежде приликом служења Свете Литургије и на појединим другим богослужењима, када је то предвиђено типиком, као што је јутрења Велике Суботе, вечерња Великог Петка, Пасхе и Педесетнице. Приликом вршења свих осталих Светих тајни, као и на входу на вечерњој и приликом читања Јеванђеља на јутрењи, свештеници облаче епитрахиљ и фелон, епископ епитрахиљ и омофор, а ђакон стихар и орар. На осталим обредима, који су од мањег значаја, свештеник облачи само епитрахиљ⁽¹¹⁾.

Глава шеста

Православне одежде

Сматрам да су поједине речи или фразе у молитвама приликом облачења богослужбеног одјејања кључ тумачења симболизма.

Осврнућемо се на симболизам и цитирати молитве које се изговарају када се ти делови облаче, показујући на тај начин оправданост тражења симболичног значења делова богослужбеног одјејања у молитвама које се читају приликом облечења њима.

Одежда ђакона укључује: стихар, орар и наруквице.

Делови свештеничких одежди су: стихар, епитрахиљ, појас, десна и лева наруквица и фелон. Уколико је свештено лице протојереј, он има и набедреник, а ако је протојереј-ставрофор има и напрсни крст.

Епископске одежде укључују: стихар, наруквице, појас, сакоѕ, омофор, митру, напрсни крст и панагију.

Стихар носе преко мантије сва свештена лица без обзира на њихов чин. Пошто стихар покрива цело тело, још се зове и *подիրис* (подирис), а исто тако се називала и Аронова одежда. Тим именом, подирисом, назива је и Павлин, Епископ тирски (III век). Он је, по традицији, од платна и беле је боје.

Молитва која се изговара приликом облачења стихара је следећа:

Зарадоваће се душа моја Господу, који ме обуче у ризу спасења и одећом весеља одену ме, као жениху метну ми венац, и као невесту уркаси ме красотом.

На основу овога може се рећи да стихар симболизује одећу спасења, коју када на себи има свештенослужитељ Господ га дарује радошћу и духовном лепотом. Бела боја стихара симболизује моралну и духовну чистоту свештенослужитеља.

А ако је црвен, то је због мука и што изли крв за нас оваплоћено Слово. А реке на њему приказују благодати науке, као и изворе крви нашег Спаситеља. Због тога ове реке има само епископски стихар, (а исто тако и епископски огртач). Сам пак епископ представља благодат промисла, одбране и заштите. Реке пак означавају разне правце учења, које теку из два извора Старог и Новог Завета који увек извиру, и које (изворе завета) приказују врчеви (који су израђени на стихару и епископском огртачу - прим. прев.); а затим још науку јеванђеља Христова која је у грудима тј. у срцу, а коју је разум при посвећењу примио. И зато каже: "Ко верује у мене, потећиће из утробе његове реке воде живе", то су силе Духа Светога, као што то учи св. Јеванђеље говорећи: "то рече о св. Духу кога требаху примити они који верују у њега"; и зато што смо примили благодат, а природу Св. Духа још не, додаје: „Још не беше Св. Дух, јер Исус још не беше прослављен" Шта значи то: "Још не беше св.Дух? Дух је био,јесте и биће, по природи и по ипостаси, и увек је извор благодати, али још не беху дате његове благодати, јер још не беше принесена на крст жртва. То је оно: "Још не беше Исус прослављен", јер слава Христова је крст⁽¹³⁾.

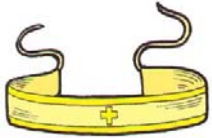

Епитрахилъ (од еπι - на, τράχηλος - врат), "навратник - део одежде који се ставља око врата и преко груди се спушта на доле. Епитрахилъ није ништа друго до ђаконски орар, стављен око врата, тако да се оба његова краја спуштају напред. У старини приликом посвећења ђакона за јереја епископ је, уместо да на њега положи епитрахилъ, само пребацивао задњи крај орара на десно раме, тако да оба краја висе са предње стране. На то указује и сам облик епитрахилъа, који као да представља надвоје пресавијен орар. Епитрахилъ означава двоструку благодат свештенства која је дарована јереју. Приликом стављања епитрахилъа произноси се молитва "Благословен Бог Који излива благодат Своју на свештенике Своје као миро на главу, које се слива на браду, браду Аронову, које се слива на скут од хаљине његове" (Пс. 132,2). Јереј без епитрахилъа, као и ђакон без орара, не обавља ни једну службу. Мање свечане службе он служи само са епитрахилъем.

При стављању епитрахилъа око врата свештенослужитељ изговара ову молитву:

Благословен је Бог који излива благодат своју на свештенике своје као миро на главу, које се слива на браду, браду Аронову, које се слива на скут хаљине његове (Псалм 132:2).

Благодат коју Бог излива на свештенике своје даје им снаге да носе јарам свештенички који сам по себи није лак.

Појас је врста траке којом се јереј опасује преко стихара и епитрахиља, како би био комотнији за свештенослужење. Овај појас подсећа на то како се Господ Исус опасао уочи Тајне Вечере; он знаменује силу Божију, која даје снагу јереју и архијереју за њихово узвишено служење Богу, и истовремено њихову спремност за то служење. Приликом опасивања појаса говоре се речи:

"Благословен Бог Који ме опасује силом и учини беспрекорним пут мој, Који ми укрепљује ноге као јелену и на висину ме поставља".

Набедреник

Палица

Набедреник и палица то су делови одежде које јереј добија као награду, при чему је набедреник прва јерејска награда, док палица већ спада у архијерејску одежду, али се даје такође архимандритима и игуманима, и у виду награде неким протојерејима. Набедреник представља четвороугаоно издужено платно које се качи на бедро свештенослужитеља, чија су два краја повезана дугачком траком која се пребацује преко рамена, док је палица четвороугаоно равнострано платно које се прави у виду квадрата или ромба и које се једним крајем веша на десно бедро. Палица се у богослужбеним књигама назива "епигонат" (επιγονάτιον), што буквално значи "наколеник". И набедреник и палица симболизују духовни мач, духовно оружје - реч Божију којом се пастир наоружава против непријатеља људског спасења. Набедреник је награда која је уведена у Руској

Цркви. На Истоку је позната само палица.

Приликом стављања палице произноси се молитва:

"Опаши мач твој око бедара својих, силни, красотом својом и добротом својом; и шири се и успевај и царуј ради истине, кротости и правде, и водиће те дивно десница твоја, свагда, сада и увек и у векове векова" (Пс. 44,4-5).

Палица је искривљени назив "полица", мала "пола" (рус. пола хаљине, скут), део одежде. Набедреник се ставља на десно бедро, а када се даје палица, онда се набедреник премешта на лево бедро, док се палица ставља на десно. У данашње време палица представља обавезан део одежде не само архијереја, него и архимандрита, а понекад и игумана. Протојерејима се даје као висока награда.

Наруквице Молитва приликом стављања десне наруквице која је у општој употреби у православним црквама у наше време је: /Десница Твоја, Господе, прослави се у снази, десна рука Твоја, Господе, порази непријатеље, и мноштвом славе Твоје растерао си противнике./ (Књига Изласка 15:6-7) Друго одступање је у молитви када се ставља десна наруквица. У Службенику текст је: десница господња възнесе мѣ /десница Господња ме уздигну /. Сада се изговара следећа молитва: Рѹце Твоје сотвориша мѣ и сздаста мѣ, вразуми мѣ и научи мѣ заповѣдем Твоим (Псалм 118:73) /Руке Твоје су ме створиле и саздале, уразуки ме научићу се Твојим заповестима./

Фелон - критска реч која означава одећу која покрива читаво тело. То је дугачка и широка одежа без рукава, која има отвор за главу. Фелон се облачи преко других делова одежде и покрива их. Будући (да може да буде) украшен многим крстовима, фелон се назива још и "полиставрион" (од грчког πολύς - многи, σταυρός - крст), или "крстаста риза". Древни облик фелона, који је до данас сачуван у Грчкој, код нас (тј. у Русији) је мало измењен: на предњој страни део материјала је одсечен, тако да се не може испунити пропис Типика у томе да јереј у одређено време фелон треба да држи спуштен. Свето Јеванђеље јереј такође не треба да држи просто рукама, него у фелону. Фелон симболизује онај плашт у који су Господа обукли војници који су Му се ругали, и подсећа јереја да служећи представља Господа Који је Себе принео за жртву за оправдање људи, те стога у сваком свом делу треба да се облачи у правду и да се радује у Господу, о томе говоре и речи псалма које јереј изговара приликом облачења фелона:

"Свештеници Твоји, Господе, обући ће се у правду, и преподобни Твоји обрадоваће се радошћу" (Пс. 131,9).

Јереј облачи фелон приликом свечанијих богослужења. При томе, према Типику, јереј се за време богослужења неколико пута облачи и поново свлачи, но тај се пропис данас у парохијским храмовима често не примењује, услед различитих скраћења која су уведена у богослужење. Према Типику фелон се облачи само у најсвечанијим тренуцима богослужења, као што је на пример мали вход на вечерњу, полијелеј, читање Јеванђеља, Велико Славословље. За поједина богослужења јереј треба да

обуче не само фелон, него читаву одежду.

Сви јереји, ма колико да их служи, увек морају да носе комплетну одежду приликом савршавања Божанствене литургије и приликом служења јутрења на дан Свете Пасхе.

Само настојатељ се у комплетну одежду облачи:

- 1) приликом служења вечерња на први дан Васкрса,
- 2) приликом изношења Крста на празник Воздвижења, у Крстопоклону недељу и 1. августа,
- 3) на Велики Петак приликом изношења Плаштанице и на Велику Суботу приликом литије са Плаштаницом и
- 4) приликом Великог освећења воде на Богојављење.

Код архијереја, осим свештеничке одежде - епитрахиља, стихара (или подризника), појаса и наруквица, данас уместо фелона постоји сакос, карактеристична одежа и символ архијерејског достојанства, затим омофор, митра, крст и панагија.

Сакос - јеврејска реч која означава кострет, као одећу туге, смирења и покајања (Јер. 48,37). То је горња архијерејска одежа која по облику личи на стихар, али је краћа од њега, нешто шири и украшена звонцима. Сакос има исто значење као и фелон, стога се приликом његовог облачења произносе исте молитвене речи псалма 131, 9. У старини само су неки архијереји облачили сакос, док су остали носили фелон. Звонца на сакосу симболизују благовест речи Божије, која излази из уста епископа.

Омофор (од ὤμος – раме, и φέρω - носим), то је део одежде који архијереј носи на плећима, на раменима, "нараменик". Реч је о дугачком и широком платну које подсећа

на ђаконски орар и свештенички епитрахил, само што је шире и дуже, и ставља се преко сакоса, тако да се једним крајем спушта напред на груди, а другим натраг на леђа епископа. Без омофора архијереј не обавља ни једну службу. Раније је омофор прављен од вуне, јер означава заблуделу овцу, то јест грешни људски род. Архијереј са омофором симболизује Доброг Пастира Христа Спаситеља који на Својим плећима носи заблуделу овцу.

Стога се приликом облачења у омофор изговарају речи:

"На рамена, Христе, узевши заблуделу природу, вазнео си се и привео је Богу и Оцу".

Услед таквог значења омофора, он се за време служења Литургије неколико пута скида и поново ставља. У оним тренуцима када сам архијереј симболизује Христа, он је у омофору, а када се чита Јеванђеље, обавља Велики вход или савршава претварање Светих Дарова, омофор са архијереја се скида, јер се у Јеванђељу и Светим Даровима онима који се моле јавља сам Христос. Обично после првог скидања омофора са архијереја, њему се ставља други, мањи, који се за разлику од првог, "великог", назива "малим" омофором. Мали омофор се са оба краја спушта напред на груди архијереја и по дужини је знатно краћи. Према истраживањима проф. Дмитријевског, за најстарији облик епископског омофора треба сматрати управо тај мали омофор.

О Омофору Симеон, архиепископ Солунски у 82 глави своје књиге о Литургији поставља питање: Зашто треба правити омофор од вуне, а не од какве друге материје....

И најпосле меће омофор, који се обавија око плећа и који представља спасење и повратак изгубљене овце и нас људи, чији облик узме Спаситеља, у коме на Крсту претрпивши спасе нас. Зато је од вуне. И напред и натраг у облику једног крста има четири крста, који представљају прибијање на крст. И тако обучен стоји епископ и благосиља оне који му служе⁽¹³⁾.

Митра, од грчке речи *μιτρον* ("митроо"), свезујем, буквално значи "повез", "дијадема", "венац". У богослужбеним књигама митра се назива и "капом". То је царски украс који се архијереју дарује зато што он на служби представља Цара-Христа. Митра уједно служи и као знак архијерејске власти. Самог архијереја она треба да подсећа на венац од трња који су војници положили на Христову главу, а такође и на убрус којим је била обавијена глава погребеног Спаситеља.

Приликом стављања митре произносе се речи:

"Господ је на твоју главу ставио венац од драгог камења, живота си тражио од Њега, и дао ти је дужину дана у век века".

У Руској Цркви митра се даје такође архимандритима и неким протојерејима. У одређеним тренуцима богослужења митра се скида. Архијереј скида митру за време Великог входа, уочи Символа вере за све време када воздухом веју над Светим Даровима, од речи "узмите, једите" до претварања Светих Дарова, за време причешћивања Светим Тајнама, а такође и када сам чита Јеванђеље (али не и када слуша читање). Архимандрити и протојереји је скидају увек када Типик уопште прописује да треба стајати откривене главе, то јест онда када је скида и архијереј, а уз то још и "приликом слушања светог Јеванђеља", када се пева "Достојно јест", "Оче наш" и приликом појављивања Светих Дарова на крају Литургије.

Крст - на крштењу сваки хришћанин добија крст. Но, тај крст се носи испод одеће. Архијереј пак носи крст преко одеће. Архијерејски крст је обично од злата, украшен драгим камењем.

Приликом стављања крста изговарају се речи Јеванђеља:
"Ако хоће ко за Мном ићи, нека се одрекне себе, вели Господ, и узме крст свој и за Мном иде".

Исти такав крст даје се и архимандритима. Он на врху обично има малу круну, а испод висећи украс. Сличан крст, али без круне и привеска, даје се, као веома висока награда, неким игуманима и протојерејима. У Руској Цркви постоји још и златни крст без украса, који се од времена цара Павла даје свим протојерејима и неким јерејима у виду награде. Од времена цара Николаја Другог у Руској Цркви свим новорукоположеним јерејима даје се сребрни осмокраки крст. На Истоку не знају за ове крстове. Тамо постоји само крст са украсима као одличје архијереја, архимандрита и неких протојереја, који се због тога и зову "ставрофори", то јест "крстоносни протојереји".

Панагија (од грчког παν - све, и αἴα -

света), то јест "Свесвета". Панагија се другачије назива εὑκολπιον - "енколпион". То је невелика округла икона са ликом Спаситеља или Мајке Божије, која се носи на недрима, то јест на грудима архијереја и неких архимандрита. Панагија је раније прављена у виду медаљона који се отвара, који је са једне стране имао икону Мајке Божије, а са друге икону Спаситеља или Свете Тројице, онако како се прави трпезна панагија, која се другачије назива "панагијар" и у коју се ставља частица из просфоре у част Мајке Божије (и сама частица назива се "панагија"). У манастирима се до данас обавља чин "узношења панагије" у спомен на јављање Мајке Божије Апостолима након Њеног Вазнесења на небо. Понекад су у панагију полагали и мошти Светих. Неки епископи, на пример патријарси и уопште они који стоје на челу аутокефалних, то јест самосталних помесних Цркава, носе две панагије. Код нас су две панагије, осим патријарха, носили кијевски митрополити, у спомен на то да су у прошлости они стајали на челу Руске Цркве.

Осим горе поменутих делова одежде за време архијерејског богослужења употребљавају се још: мантија, жезло и орлец.

Мандија (μανδυον - "мандион"), или другачије "палиум" (лат. pallium) - горња одежда, монашка, која покрива читаво тело осим главе. Својим слободним

ширењем она као да изображава крила анђела, због чега се и зове "анђелска одежа". Обухватајући читаво тело мандија симболизује свепокривајућу силу Божију, а такође и строгост, побожност и смирење монашког живота, и то да код монаха ни руке, ни други удови не живе за светска и греховна дела, нити су способни за таква дела, него су потпуно мртви за њих. Приликом обављања богослужења монаси су дужни да носе мантију (Законоправило, 18. правило Светог Никифора). Обична монашка мантија је црне боје и на себи нема никакве украсе. Архијерејска мантија се разликује по томе што је светлољубичасте боје и што су на њу нашивене такозване таблице, и што се спреда доле закопчава са два дугмета. Таблице и копче постоје и на црној мантији архимандрита. Ове таблице су четвороугаона платна, обично тамноцрвене боје (код архимандрита још и зелене), која се нашивају на горње и доње крајеве мантије по два. Таблице представљају Стари и Нови Завет, одакле свештенослужитељи треба да црпе своје учење. На таблице се понекад још нашивају крстови или иконе, извезени златом или другим концем у боји. Осим таблица на архијерејској мантији постоје још и "источници". То су траке разних боја, углавном беле и црвене, које се нашивају дуж мантије, представљајући струје учења која теку из уста архијереја. На архијерејској мантији постоје још и звонца, попут оних на горњој одежди јудејског првосвештеника. Према обичају у неким помесним Црквама поједини архијереји, као на пример патријарси и митрополити, носе мантије зелене и плаве боје. Сви монаси, па и архијереји, служе у мантији у свим оним случајевима када Типиком није прописано да облаче потпуну одежду.

Жезал или палица, то је знак пастирске власти над паством и очинске бриге о њој. Зато се назива још и *πατερρῆσα* ("патерица") од *πατήρ* ("патир") - отац. Жезал се архијереју уручује као знак тога, да треба да напаса Цркву Христову. У манастирима жезал се такође даје архимандриту и игуману, у знак њихове духовне власти над монашком обитељи којој су постављени за старешине. Жезал се прави са попречном, нешто извијеном пречком на врху. Понекад се уместо ове пречке представљају змијске главе, које означавају мудрост пастирске власти (Будите мудри као змије, Мт. 10,16). Врх жезла се овенчава крстом. На архијерејској палици, а понекад и на архимандритској, код рукохвата се веша невелико златоткано платно, којим се обавија врх жезла ради украшавања. Архијереј улази и излази са жезлом у рукама, док остало време жезло држи чтец који се зове "жезлоносац". Док држи жезло он нема права да се ослања на њега, него је дужан да га држи "обема рукама, мало подигнуто". За време малог и великог входа на Литургији жезло се носи напред. Остало време држи га чтец, стојећи обично покрај Спаситељеве иконе на солеји.

Орлец - тако се називају мали округли ћилими на којима је представљен орао како лети над градом. Приликом посвећења, онај ко је изабран за епископа доводи се на орлец, да би га затим користио за време сваког богослужења. Град представљен на орлецу означава епископство у одређеном граду, а орао означава чистоту правог учења, по угледу на орла који се изображава са апостолом и јеванђелистом Јованом Богословом. Ради изражавања ове мисли орао има зраке који као да показују светлост богословских знања и благодатних дарова. Орлец се током богослужења ставља под ноге епископа и подсећа га на то да је дужан да својим мислима и делима буде изнад свега земаљског, и да попут орла стреми ка небу.

Да завршим овај осврт на богослужбене одежде свештенослужитеља једним закључком који обухвата више него само одежде.

Света Православна Црква поучава, просвећује и надахњује своје вернике не само беседом коју изговара свештенослужитељ у току богослужења, већ је свако богослужење само по себи беседа. Проповедају Јеванђеље и Апостол који се читају, богослужбене песме које се певају, јектеније које се изговарају.

А беседе су, ако се разумеју, и иконе, фреске, одежде, покрети свештеника, мали вход када свештеник износи Јеванђеље, велики вход када износи дискос са још неосвећеним хлебом и путир са још неосвећеним вином, отварање и затварање царских двери, развлачење и навлачење завесе на царским дверима, упаљене свеће, полијелеји, кадионица и дим који се из ње уздиже. Све то заједно су делови једне дубоке, мистичне, просвећујуће и освећујуће проповеди. Само, потребно је помоћи верницима, па и иноверцима и неверницима, да знају

и разумеју шта им сваки предмет, сваки покрет, свака реч, све што чују и виде за време богослужења проповеда⁽⁹⁾.

Глава седма

Древноисточне цркве

Сиријска православна црква

Сиријска православна црква је древноисточна црква која потиче од древне Антиохијске патријаршије. Од ње се одвојила после 451. године, после Сабора у Халкидону. Црква је позната и као Јаковитска црква.

Има свој зачетак у монофизитској групи у Сирији, која се независно окупала око антиохијског патријарха Петра 455. године. Позната је под именом „сиријско-јаковитска“, по епископу Јакову Занзали или Барадају, који је око 540. године играо значајну улогу у њеном организовању. После прогонства из Антиохије (Арапи су освојили Антиохију 638), црква премешта своје седиште у Мардин (данашња Турска), затим у Хомс (Сирија), а 1959. године у Дамаск. Сиријски монофизити служе Литургију Светога Јакова на сиријском. Од 878. године сиријско-јаковитски епископи носе титулу Игњатије. Седиште Цркве налази се у Дамаску.

Одежде свештенослужитељи молитве које се изговарају приликом облачења су у главном истоветне у свим православним црквама. Изузетак чини Сиријска православна црква, где су неки делови одежде јединствени, а и молитве су друкчије.

Пре него што отпочне обављање проскомидије, сиријски свештеник скида свакодневну мантију и притом изговара молитву:

Скини са мене, Господе, грешну одећу у коју ме је сотона обукао нечистоћом мојих злих дела, и обуци ме у изабрану одећу која је достојна за служење Твојој слави и за прослављање Твога светог имена, о Господе и Боже наш, заувек.

После тога свештенослужитељ ставља на главу специјалну капу пиро, што значи плод. Капа је од црног сукна и састављена је из седам делова, а донекле личи на јеврејску капу јамаху. Ако је свештенослужитељ јеромонах, он преко те капе ставља Ескимо, то јест капуљачу коју монаси носе на глави и када не богослуже.

Свештенослужитељима није дозвољено да служе у кожним ципелама у којима ходају изван олтара. Отуда они у олтару носе мсоне, папуче које нису од коже.

Када стављају ногу у леву папучу, изговарају молитву:

Нека моје ноге, Господе, буду потковане припремом јеванђелског мира, тако да могу наступати на змије и скорпије и на све силе непријатеља, заувек.

Када ступа ногом у десну папучу, изговара:
Господе Боже, стави под моју ногу сваку лажну гордост
која се размеће противно Твоме знању и даруј ми да
Твојом помоћу будем у стању да покорим све телесне
пожуде, заувек.

Онда свештенослужитељ облачи кутино, то
јест стихар. Пошто стихар осени крсним знаком три пута,
он изговара молитву:

Обуци ме, Господе, у одећу нетрулежности помоћу Твога
Духа Светога, и учини ме достојним да сачувам праву веру
и ходам стазама чистоће и праведности у све дане мога
живота.

Затим свештенослужитељ ставља хамнико,
епитрахил и при томе изговара мало измењене стихове
Псалма 18:39-40:

Опаши ме снагом за бој и покори под ноге моје оне који
устају противу мене, покори моје непријатеље и ућуткај
оне који ме мрзе.

После тога ставља зеноро, то јест
појас. Пошто га осени крсним знаком једанпут, изговара
молитву, мало измењене стих Псалма 45:3:

Припаши мач свој уз бедро своје, о Ти најмоћнији, сјај свој
и славу своју. Твоја слава тријумфује.

Затим ставља наруквице. Најпре осени крсним знаком два пута леву наруквицу, и стављајући је изговара:
Учи руке моје боју, и мишице моје чини да су лук од мједи (Псалм 18:34).

При стављању десне наруквице, он говори:
Десница Твоја ми помаже и нека ме Твоја љубазна дисциплина уздигне (измењен стих 35 18-ог Псалма).

Најзад свештеник облачи фајно, врста фелона, и балагосиљајући фајно изговара молитву:
Свештеници Твоји нека се обуку у правду, и светитељи Твоји нека се радују Ради Давида слуге својега нећеш одвратити лица од помазаника својега (Псалм 132:9-10)

Када га облачи он изговара:
Одени свештенике своје спасењем а светитеље своје славом.
Остале одежде^(vi): појца, чтеца, ипођакона, ђакона и архиђакона.

Маланкара Мар Тхома

Маланкар Мар Тхома, сиријска Црква (службени назив Malankara Mar Thoma Suryani Sabha), такође позната као Мартоманска Црква са седиштем у Керали, југозападној Индији. Црква представља једну од такозваних томохришћанских цркава, тј., оне цркве које вуку порекло од мисионарских активности Св. Апостола Томе, па самим тим као таква, себе дефинише да има апостолско порекло. Такође, сматра за себе да има универзалну природу, библијску по вери евангеличку у принципу, екуменску по изгледу, оријенталну тј., древну по обреду итд. Данас је она део Англиканске заједнице и Малабарске независне сиријске Цркве.

Ова Црква види себе као настављача традиције коју је успоставио Св. Апостол Тома. Њено попрекло потиче од активности англиканских мисионара, који су XVIII и XIX веку деловали међу верницима тадашње Маланкарске Сиријске православне Цркве. На крају, ова Црква постаје независна од Маланкарске Сиријске православне Цркве крајем XIX века, после судског процеса који је трајао од 1879 до 1889 године.

Што се тиче одежди у Маланкар Мар Тхома Цркви, користи се:

- Бела мантија,
- Kutino - στιχάριον
- Hamnikho - ἐπιτραχήλιον
- Zenoro - ζώνη
- Zende - ἐπιμανίκια
- Uroro - ὀράριον
- Phanyo – лат. pluviale

Тако дакле, свештеник носи: Kutino – στιχάριον, Hamnikho - ἐπιτραχήλιον, Zenoro – ζώνη, Zende - ἐπιμανίκια и Phanyo – лат. Pluviale. Епископи би додатно носили Masnaphto, нека врста капе и она би се носила преко Kutino – στιχάριον али испод Phanyo – лат. Pluviale. Такође би носили и Batrashil - ἐπιτραχήλιον који је дугачак

до земље. У наставку носе Sakro - нешто слично надбедренику (ἐπιγονάτιον), који се ставља на десну страну. Епископ носи жезал и ручни крст.

Појци носе само Kutino – στιχάριον.

Чтец носи Kutino – στιχάριον и Uroro - ὀράριον као и код нас ипођакон.

Ипођакон носи Kutino – στιχάριον и Uroro - ὀράριον као и код нас ђакон.

Ђакон носи Kutino – στιχάριον и Uroro - ὀράριον као и код Грка.

Архиђакон носи Kutino – στιχάριον и Uroro - ὀράριον, тако што оба краја висе паралелно, а спојена су са Zenoro – ζώνη, и Zende - ἐπιμανίκια.

Јерменска Апостолска Црква⁽²⁶⁾

Јерменска Апостолска Црква може се поносити својом 1700-годишњом историјом: већ 301 године Јермени су прихватили Христову веру. Почев од XIII века, услед смene политичке власти, дошло је до раскола у црквеном организму. Данас преко половине верника живи у расејању. У екуменском покрету јерменски епископи имају значајну улогу. Јерменска Апостолска Црква назива себе „апостолском“, јер жели да тиме изрази чињеницу да своје порекло води од Апостолâ. Према црквеном предању, апостоли Тадеј (сиријски Адај) и Вартоломеј донели су хришћанско учење у Јерменију. Стварни мисионар је био Свети Григорије Просветитељ Јерменије (преставио се око 325 године), који је био епископ за читаву Јерменију и 321. године крстио краља Тиридата Великог (298-330). С крштењем краља хришћанство је постало прва државна вера, а јерменско хришћанство је постало и прва „државна Црква“ у свету, пошто је Јерменија прва држава која је у целини християнизирана. Почетке јерменског хришћанства обликовали су првенствено сиријски утицаји.

Данас око осам милиона верних исповеда православље (дохалкидонско!), од којих три милиона живи у Републици Јерменији; од тих 3,200.000 становника њих 95% изјашњава се за православне Јермене, што објашњава чињеницу зашто су Црква и држава овде међусобно чврсто повезани. За очување писма и језика кроз историју, као и за очување свога идентитета у Совјетском Савезу Јермени имају да захвале првенствено својој Цркви. Католикос-патријарх Карекин II сматра се не само „поглаваром државне Цркве, него и националне Цркве“.

Ова Црква је данас подељена на четири јурисдикције, мада се она, упркос географској подели, сматра Црквом свих Јермена по свету. Врховни патријарх и католикос Свих Јермена јесте Карекин II, који је на челу Ечмиадзинског католиката. Титула га, дакле, приказује као почасног поглавара међу другим поглаварима исте Цркве и истиче га као поглавара надлежног за

све Јермене. Столица му је у манастиру Ечмиадзину, неких 20 км западно од главног града Еревана. Канонски су под његовом јурисдикцијом Цариградски патријархат и Јерусалимски патријархат. Четврти јурисдикцијски огранак је у надлежности Католикоса Велике куће Киликије. Његова титула „католикос“, сходно званичној титули врховног поглавара у Ечмиадзину, указује на његов нарочити положај у односу на оне друге две патријаршије ван Јерменије. За разлику од оне двојице патријараха, он може да освећује миро и хиротонише епископе. Католикос Киликије столује у Антелији код Бејрута у Либану; титула му указује на то да је некад имао седиште у Сису у Киликији у Малој Азији (данас Козан у Турској).

Подела на четири јурисдикције има историјске разлоге: од VII до XIII века у Јерменији је долазило до честих смена политичке власти. Најпре су Арапи овладали читавим географским простором, затим Селџуци, па Монголи. Услед ових променљивих политичких прилика долазило је до честих смена на католикатском престолу. Почев од 1293. г. поглавар Цркве је столовао у Сису, главном граду малоазијске кнежевине Киликије основане 1080. г. Године 1441. седиште католиката је враћено у Ечмиадзин, што је наишло на противљење у Киликијском католикату, па од тада имамо два католиката. Услед репресивних мера Младотурске Републике, седиште католиката је премештено из Сиса у Антелију у Либану, који се од 1920. налазио под француским мандатом, чиме је католикат доспео на безбедно место.

Јерусалимски патријархат постоји од 1311. г. као нека врста опозиције и одвајања од Киликијског католиката. Цариградски патријархат постоји од 1461. г. Све до пада Османског царства цариградски јерменски патријарх је у духовном погледу био надлежан за све не-грчке хришћане у Царству.

После укључења Јерменије у Совјетски Савез 1920. г. наступила је радикална атеистичка политика и с њом у вези колективизација, која је учинила да је Јерменска апостолска

црква постала скоро безначајна у народу. Тек су нови политички курс Совјетског Савеза после Другог светског рата, дугогодишња служба католикоса-патријарха Вазгена I (1955-1994) и снажно залагање заграничних Јермена довели до обнове ове Цркве, што је настављено и под његовим наследником на столици Карекином I (1995-1998).

Септембра 23, 2001, десет година након проглашења независности Јерменије 21. септембра 1991, у Еревану је освећена новоподигнута Саборна црква Св. Григорија Просветитеља – управо о 1700-годишњици хришћанства у Јерменији. Освећење Саборне цркве обавили су поглавари све четири јурисдикције. Била је то прва црква подигнута после 1920. г. и јасан показатељ препорода црквеног живота у народу.

Данашњи „Врховни патријарх и католикос Свих Јермена“ Карекин Ктриш Нерсисиан, рођен 21. августа 1951. у селу Фоскехат код Ечмиадзина, изабран је 27. октобра 1999, - упркос противљењу Цариградског и Јерусалимског патријархата, - за новог поглавара Јерменске апостолске цркве. Изборни сабор су сачињавали 455 изасланика (духовних и мирских лица) из 29 епархија у Јерменији и дијаспори; изабран је са 263 гласа. Полагањем руку дванаесторице архиепископа устоличен је 4. новембра 1999. у ечмиадзинској Саборној цркви као Карекин II. Пре тога био је архиепископ патријарашке епархије араратске са седиштем у Еревану, а од 30. новембра 1998. обављао је дужност местобљуститеља (locum tenens) патријарховог престола после упокојења блаженопоч. Карекина I.

Католикос Карекин II налази се на челу Цркве са око пет милиона верних; његова јурисдикција – најпространија међу њима четирма – простире се по свој Јерменији и по дијаспори. У самој Републици Јерменији има од децембра 2010. г. десет епархија; на подручју бившег Совјетског Савеза су четири епархијска седишта (Лавов, Краснодар, Москва и Тбилиси). Сирија је подељена напола: само мала дамаштанска епархија са неких 8.000 душа (стање из 2009. г.) припада Ечмиадзину, док највећа епархија у Алепу с неких 70.000 верних (стање из 2009. г.)

под јурисдикцијом је Киликијског патријархата. Поред тога, Црква има једног архиепископа у Багдаду и једног епископа у Каиру с надлежношћу над Египтом и свом Африком. У САД, где живи 1,2 милиона Јермена, постоји двострука јерархија: католикат Ечмиадзина и католикат Киликије имају по једног архиепископа у Њујорку и Лос Анђелосу. Затим, епископ за Канаду столује у Квебеку. У Јужној Америци архипастирствују архиепископи у Буенос Аиресу, Сао Паолу и Монтевидеу, а за Аустралију и Нови Зеланд надлежан је архиепископ сиднејски.

О неких 35.000 Јермена у 14 црквених општина у Немачкој духовно се стара архиепископ Келна и све Немачке. У Швајцарској постоје јерменске парохије у Женеви, Нојшателу (Neuchâtel) и у Корноу (Cornaux). За Француску је католикос Карекин II установио нову епархију децембра 2006. г., а 22. јуна 2007. изабран је нови архиепископ са седиштем у Паризу; помажу му два викарна епископа, а свештеници делују у 24 парохије међу нешто више од 40.000 душа. Архиепископ бечки архипастирствује над Аустријом, средњом Европом, Шведском, Мађарском и Чешком. Поред њих је архиепископ у Букурешту с надлежношћу за Румунију и Бугарску, као и по један у Атини и Лондону.

Од 23. фебруара до 5. марта католикос Карекин II је боравио у Индији, где од XVI века живе јерменски хришћани окупљени око својих цркава. Године 2007. прослављена је 15-годишњица успостављања дипломатских односа између Индије и Јерменије. Једно краће дипломатско путовање у Индију у новембру 2008. г. одвело је католикоса у Кералу, Мадрас и Калкуту. Још није основана посебна епархија за Индију.

Поглавар Јерменског јерусалимског патријархата носи титулу „Патријарх Апостолске столице Светога Јакова, архиепископа јерусалимског“. Под његовом јурисдикцијом (Израел, Јордан и палестинске области) налази се око 5000 верних, од којих 2000 живи у самом Јерусалиму. Уз њега је и архиепископ у Аману (Јордан).

„Јерменски патријарх Истанбула и све Турске“ је на челу

Јерменског цариградског патријархата и столује у истанбулској четврти Кумкапи. Седмомесечно натезање око избора наследника Карекина II (Кацанђиан), престављеног 10. марта 1998, оставило је ружну слику на турске власти. И поред мешања турског Министарства унутрашњих послова, 14. октобра 1998. г. изабран је архиепископ Месроб Мутафиан за 84. јерменског цариградског патријарха, а устоличен је 21/22. новембра 1998. као Месроб II. (Већ дуже времена овај патријарх је болестан). Цариградски патријархат стара се о 70.000 душа на Криту и у Турској, од којих претежан број живи у Цариграду. Уз патријарха су архиепископ Скутари-ја (Истанбул-Искидар) и архиепископ Дијарбакира (Diyarbakir). Међународну пажњу је пријатно изненадила прва јерменска Литургија одслужена после 95 година на острву Ахтамару у језеру Ван, на којој је као изасланик патријарха Месроба II началствовао архиепископ Арам Атесиан дијарбакирски.

Сваке године се 24. априла у средишту католиката у Антелији обележава геноцид над Јерменима у Турској 1915. г. Према јерменским изворима, том приликом је младотурски режим погубио 1,5 милион Јермена. Велике јерменске општине у Алепу и у Либану служе парастосе за покој душа свих пострадалих 1915. г. У Републици Јерменији 24. април је државни празник. Турска оштро одбија да призна покољ над Јерменима и да уопште расправља о геноциду као таквом.

По питању христологије, Јерменска апостолска црква је на сабору у Двину 506/7. г. и на потоњим саборима одбацила учење о две Христове природе усвојено у Халкидону. Богослужи се на старојерменском, а Литургија служи према чину Св. Василија Великог. Причест се пружа под оба вида, а Евхаристија се служи на бесквасном хлебу, при чему се вода не долива у вино. На служби се певају велике богослужбене песме, стихире и др., које су саставили јерменски Свети Оци и учитељи, химнографи. Од седам Светих тајни, Свете тајна брака и крштења пропраћају се нарочитим обичајима које треба да укажу на готовост на хришћанинову патњу у животу. На пример, пре стављања круна

на венчању главе се обмотају црвено-белом траком која симболизује крв и воду проистекле из Распетога. Приликом крштења, које обавља само један свештеник, благосиља се витица косе (нарот) у коју су уплетене црвене и беле узе.

На утицај Византије своди се иконопоштовање. Божић се светкује заједно с Богојављењем 6. јануара. Зацело на утицај Сиријске цркве, с којом Јерменска црква има интеркомунију још од VIII века, своде се многи постови. Као део свештеничке и архијерејске одеће карактеристична је капуљача која се носи било да је свештено лице у мантији или под одеждама (неко време). Упечатљиво је освећење мира; миро се освећује сваке седме године, а у Антелији је чин мироварења последњи пут обављен између 25. априла и 7. јуна 2008. Првог дана се обаве припремне радње, да би кување мира трајало 48 сати; за ово је неопходно обезбедити 40 састојака. Крај чина обележен је 7. јуна свечаним богослужењем. У новоосвећеном миру садржи се и остатак старог мира као и миро добијено из Ечмиадзина. Два патријархата, јерусалимски и цариградски, добијају миро од Ечмиадзина.

У Јерменској цркви, део физичке припреме за Свету Литургију је испуњених услова свештеника када је ставља на себе одежде које показују да је Божији посебан слуга и тиме започиње свети пут. Како свештеник ставља на себе одежде, тако изговара специјалне молитве (псалме) којим искључиво тражи да га Господ удостоји да понуди “Бадарак” а затим спасење, праведности, чистоћу срца, веру и снагу да служи Богу. Одежде су по узору Јеврејских (2 књ. Мојсијева) и краља, јер у току Свете литургије свештеник мистично нам представља Исуса који влада са Оцем у царству небеском⁽²⁷⁾.

Псалм пре облачења одежди је део Пслама 132^(XIV):

Свештеник: Свештеници ће се Твоји обући у правду, преподобни Твоји обрадоваће се. Ради Давида слуге Твога не одврати лице од Помазаника Твога. Закле се Господ Давиду истином, и неће се одрећи ње: Од плода

утробе твоје посадићу на престолу твоме, ако сачувају синови твоји завет Мој и сведочанства Моја ова, која ћу их научити, и синови њихови, до века, седеће на престолу твоме. Јер је изабрао Господ Сион, изволео га је за обиталиште Себи: Он је почивалиште Моје у век века, овде ћу се настанити, јер њега изабрах. Лов (=храну) његов благосиљајући благословићу, и сиромаше његове наситићу хлебовима; свештенике његове обући ћу у спасење, и преподобни његови радошћу обрадоваће се. Тамо ћу уздигнути моћ Давиду, припремићу светилник Помазанику моме. Непријатеље његове обући ћу у срамоту, а на њему ће процветати Светиња моја.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу; Сада и увек иу векове векова. Амин

Ђакон: Опет и опет у миру Господу се помолимо. Тражимо од Господа у вери, једнодушно да нам подари милост његову. Нека нас свемогући Господ спаси и помилује.

Свештеник: О Исусе Христе Боже наш, обучен у светлости одеће, појавио си на земљи у неизрецивој понизности и ходао међу људима. Постао си вечни првосвештеник по реду Мелхиседекову и красио си наше Свете Цркве. Господе свемоћни, дозволи и нама да се обучемо у исту небеску одећу, направи мене, твог безкорисног слугу, вредног у овом часу док прилазим духовној служби славе твоје, и да бих могао да се ослободим од

сваке безбожности и да будем украшен твојом светлошћу.

Уклони зло од мене и протреси ме од мојих грехова како би био достојан светлости коју си припремио да у свет да дође.

Дозволи ми да уђем, са свештеничком славом, по министарству ваших светих ствари заједно са онима који су задржали твоје заповести без грехи, тако да такође се могу наћи припремљена за небеске Нуптиал коморе са паметно девице да те прослави, Христа, који је носио грехе свих.

Ти си светост наших душа и теби, благотворни Боже, је пристаје слава, власт и част, сада и увек иу векове векова. Амин.

Ђакон: Опет и опет у миру Господу се помолимо. Прими, спаси и помилуј нас.

Свештеник: Благослов и слава Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова. Амин.

Одежди у Светој Литургији:

Сагхавард (круна- saghavard) је висок округао, може се рећи шешир, прекривен фином богатом свилом или сомотом. Круна се носи од стране свештеника у одређеним периодима током Литургије. Она симболизује спасење душе од ропства духовног непријатеља и краљевског атрибута Христа Краља, кога свештеник представља, што омогућава да се хришћани боре против зла.

Молитва:

Господе, стави ми капу спасења на главу како би се борио против сила непријатељских, милошћу Господа нашег Исуса Христа коме приличи слава, власт и

часть, сада и увек иу векове векова. Амин.

Схабиг (стихар-shabeeg) је дуго протежна туника до скочног зглоба. Свештеник носи Схабиг у току Свете Литургије и увек јасно израђен од белог платна. То је прва одежа по реду, а она показује радост духа с којим је свештеник мора прићи Господњем олтару. Бели Схабиг такође симболизује чистоту.

Молитва:

Обуци ме, Боже, у одежду спасења и са одеждом радости, и опаши ме са овом одеждом спасења, милошћу нашег Господа Исуса Христос коме је достојанствена славе, власт и част, сада и увек и векове векова. Амин.

Пороорар (poroorar) је око 23 цм. широк и 133 цм. дугачак. Он је од истог материјала. На једном крају има отвор за врат и виси надоле испред преко Схабига. То је у ствари ђаконски орап претворен у епитрахилъ.

Молитва:

Обуци мој врат, Господе, са правдом и очисти моје срце од свих запрљаност греха, милошћу Господа нашег Исуса Христа, коме пристаје слава, власт и част, сада и увек иу векове векова. Амин.

Коди (појас- kodee) је ширине до 8 цм а толико дугачак да свештеник може да се њиме опаше, тј да иде око струка. Направљен је од истог материала као и сви други делови одежде и има дугме напред. Коди се ставља на струк преко Схабига и Пороорара – он симболизује веру која даје снагу души и свештеничку власт.

Молитва:

Нека појас вере окружи унаоколо мога срца

и мисли и нека угаси зле мисли од њих; и нека моћ милости пребива у сваком тренутку, милошћу Господа нашег Исуса Христа, коме доликује слава, власт и част, сада и увек иу векове векова. Амин.

Пазбан (или наруквице- razban) су такође од истог материјала. Пазбанс симболизује чистоћу моралну и снагу која омогућава хришћане да служе Господу.

Молитва:

Дај снаге, Господе, мојој десној (левој) руци и опери сву нечистоту, да могу служити у здрављу душе и тела, по милости Господа нашега, Исус Христ, коме је достојанство славе, власти и части, сада и увек и у векове векова. Амин.

Вагас (нарамник или наглавник- vagas) је такође направљен у истој боји. У њему има ланени комад, довољно дуг тако да једна крај се спаја са унутрашњим делом унутра. Огртач се ставља на овом висећем комаду платна, тако да Вагас стоји у месту. Вагас симболизује праведност у послушности Христу као против "крутости врата", као и "блокирање" искушења са погледом и слухом.

Молитва:

Обуци мој врат, Господе, са правдом и очисти моје срце од свих запрљаност греха, милошћу Господа нашег Исуса Христа, коме је пристаје слава, власт и част, сада и увек иу векове векова. Амин.

Схоорцхар (огртач- shoorchar) је комад, полу-кружног облика и направљена од финог богатог материјала било које боје, под условом да једна боја доминира. Схоорцхар се носи од стране свештеника или епископа у току Свете Литургије. Такође

се носити током читања Јеванђеља или за посебне светковине. Символично представља славу новог духовног живота и вере, као штит и одбрану од напада зла.

Молитва:

У твојој милости, Господе, обуци ме у блиставу хаљину и ојачај ме против утицаја зла, тако да будем достојан прослављања твога славнога имена, милошћу Господа нашега Исуса Христа, коме доликује слава, власт и част, сада и увек иу векове векова. Амен.

Код епископа наилазимо на следеће одежде:

Емипорон (Палијум-лат. Pallium) се носи као део одоре Свете Литургије. То је дуг Рибанд са ширином од око девет центиметара и дужине од око тринаест или четрнаест метара, направљен од финог материјала богатог, често са везеним украсима на њему. Је обавијена је округла рамена са дугмићима и петље на такав начин да један крај виси испред до чланака, а други крај виси поново на леђима до чланака. Постоје четири крстови, обично везени, на омофором: један на обе рамена, једна на предњем делу и један на делу који виси на леђима. Она представља пуноћу епископске власти. Молитва:

Ардакхоораг (Инфулае или Фанонс) су лаппетс три инча широка и дванаест до четрнаест центиметара, које су вешали од доње ивице Вагас око шест центиметара удаљена од центра на обе стране. Они су направљени од истог материјала и боје као и Вагас. Обично три ресе су везани за доњем крају и носи се са Кхоуир (Митре).

Кхоуир (Митре) се носи као део одоре Свете Литургије. Она има два крута флексибилна дугуљаста комада, од којих сваки има облик шиљатог лука на горњем крају, а ушивеним заједно на доњој половини стране, који када се притисне, отворене у бази и које се налазе на глави. Он симболизује "кацигу спасења".

Мадани (прстен) је прстен са великим драгим каменом, често аметист, понекад окружен малим дијамантима, носе бискупи, као знак распознавања њихове епископске управе, и која су им на њиховом посвећења.

Банегех (Енколпион) је овални медаљон са ликом Пресвете Богородице и детета Исуса представљени на њему и окружен рам оковане драгим камењем и окачен са ланцем од врата на грудима. То је епископски украс одобрен од стране патријарха-Цатхолицос свим бискупима након њиховог посвећења.

Кавазан Ховаган (Pastorale штаб или Pedum) је штап, често од метала, понекад од дрвета, око пет метара дужине, шест центиметара савијен на горњем крају. Украшен је на различите начине. То је символ епископске власти над стадом. Користи се у току Литургије и других свечаних прилика.

Кавазан Вартабедаган (Докторски штаб или Crocia) је штап, често од метала, понекад од дрвета, имају исту дужину као пасторалне особља, и у облику крста, као и слова Т. врло често руке крста тиме формирана су тако направљене као да представљају две змије окренути једна према другој. Понекад постоји глобус, са малим крстом на њој, на врху штапа, где су две змије гранају. Штап се користи од стране свештеника или прелата који имају чин лекара. Такође се може користити епископа. То је символ наставе власт, змије представљају мудрост, усмерена према свету.

Аса (Персонал или Ферула) је штап од дрвета краће од осталих штапова, са металним дугметом на врху. Користи се од стране епископа као штапом и не користи се у току Литургије или услуга.

Остале одежде

Вераргоо (Схема или Цассоцк) је дуга одора обичног црног материјала са широким рукавима, без струка, долази до чланака. Вераргоо је клерикална одора носе је и сви редови

свештенства и у сваком тренутку.

Пилон (Пхелониан) је олтарњак истог облика као и делокруг, направљен од обичног црног материјала. Носе га свештеници, док похађају некакву услугу. Неки свештеници (удата или) и сви епископи носе исти у свилу, црно на бази дана и љубичаста осталим данима. Ова одора симболизује духовну одбрану душе против напада зла.

Вегхар (цовл) је црна свилена капа, коју носе свештеници у целибату у цркви. Ожењен свештенство стоји голе главом у цркви током службе. Вегхар симболизује понизност и порицање света.

Ланцхакхацх (напрсни крст) је мали метални крст украшен са драгим камењем, обешен од врата на грудима. Носе га свештеници, као и епископи. Право да носе напрсни крст је одобрен од стране Катхоликос или патријарха, као признање за дугу или ревностну службу у цркви.

Коптска православна црква

Разни писци који су се усудила да пишу о коптским црквеним одежама, признали су тешкоће постизања овог циља, јер је сама тема сложена и толико замрачена. Најпре треба кренути, тј. укратко прегледати и упоредити све што је написано у вези њих и ако је могуће доказати да ли су канонске или не. Затим их описати једну по једну и упоредити их са осталим одежама источне и западне цркве. Ипак пре него кренемо овим стопама, да укратко погледамо историју Коптске цркве.

Коптска православна црква је древна црква египатских хришћана, са седиштем у Александрији. И дан данас представља највећу цркву Египта која окупља око 90% египатских хришћана.

Припада породици древноисточних цркава, које су постале засебно црквено тело након Халкидонског сабора 451. године, када су заузеле друкчије христолошке позиције у односу на мелкитске цркве Рима и Цариграда. Због тога је присталице халкидонске доктрине (које Копти сматрају диофизитима) називају монофизитском црквом, иако Коптска црква одбацује монофизитизам у том значењу.

Према предању, цркву египатских хришћана је основао апостол Марко у Александрији, средином I века (око 42. године). Због апостолског порекла, поглавар ове цркве носи титулу „папа Александрије и патријарх престола Светога Марка“.

Током III и IV века у оквиру коптске цркве је дошло до настанка хришћанског монаштва. Зачетници или оци монаштва су Свети Антоније Велики, Преподобни Павле Тивејски, Свети Пахомије и Ава Амун у Нитријској пустињи. Из Египта се монаштво брзо проширило у Палестину, Сирију, Месопотамију, Малу Азију и даље у Италију. Током историје хришћанства, коптско монаштво је играло велику улогу.

Александријски патријарх Диоскор I је подржао монофизитску христолошку позицију на Сабору у Халкидону (451) и одвојио се од мелкитске групе (мелкит значи „царев припадник“), формиране од православних Грка који су

прихватили халкидонски догмат. Иако се 520. године покушало поновно сједињење ове групе са умереним монофизитством око Севира Антиохијског (512-538), од 542. године Копти се, највише благодаревати утицају Јакова Барадеја, епископа Едесе (541-578), организују аутономно као антихалкидонска групација.

Временом се коптска црква коначно отцепила како од Рима тако и од Византије, а арапско освајање 642. године фаворизовало је ту аутономију.

Током историје коптска црква је веома развила коптску уметност иконописања по којој је постала чувена у свету.

Но ипак да се вартимо нашој теми: одежде.

На почетку излагања о Коптској цркви рекли смо да ћемо истражити неке нај раније писце који су се бавили овом темом. Тако долазимо до арапског дела историчара Абу Дакн-а а превео га је на енглески Е. Садлер 1693 године. Међутим сматра се у круговима историчара арапске историје да је ово дело уствари друго издање, јер је првобитно било преведено на латински 1675 године. Према томе није изненађујуће да се грешке јављају у таквом процесу превода и ре-превода, чак иако су литургијски термини у оригиналности технички исправна. Даље, арапски лексикони од старне издавача Лејна (Lane) и др. Бадгер-а (Dr. Badger) тако су невероватно мањкава у том погледу, јер изгледа да немају разумевање литургиског језика. Па ипак да се вратимо онда Абу Дакн-у и погледамо његово излагање црквених одежа, у преводу (латинског) на енглески па на српски.

A woollen **ephod** about the head. This is clearly the **amice**, though Abu Dakn remarks that it is worn not only by priests but by all who enter the church, a statement not easily intelligible unless it refers also to the turban ; but another explanation will be suggested presently.

Dalmatic. A long linen garment reaching to the feet and set with jewels in the form of a cross upon the back, breast, borders, and cuffs of the sleeves, or, if the church be poor, with silk embroidery instead of jewels.

This is one of many testimonies to the great splendour of the ancient Coptic ritual.

Girdle.

Maniple carried by the priest only in the left hand and not allowed to deacons or inferior orders. This statement is extremely doubtful.

Cope. The Latin rendering is pallium cum cucullo, and the vestment is stated to be used at solemn times by priest, deacon, or subdeacon for the mass, when no bishop is celebrating. The hood goes over the amice. The cope was and is worn by the Coptic clergy, and may be rightly so called here.

Stole. About this vestment the Latin version remarks nulli ferunt nisi pontifices, which becomes in the English translation none wear the stole except bishops! an absurdity which needs no refutation.

Погледајмо сада писца Ванслеб-а (Vansleb), који је живео у Каиру између 1672 до 1673 године, и који је са великом пажњом пратио рад Коптске цркве и дао следеће, у својој књизи: Histoire de l'Eglise d'Alexandria:

Alb, called in Arabic tuniah.

Amice. A long band of white linen which priests and deacons wear twisted round the head. Arabic teleisan; Coptic niXovion.

Girdle of silk.

Sleeves or armlets.

Stole.

Cope (chappe) which must have a hood (chaperon) for bishops but not for priests.

Одежде се као што видимо донекле слажу са Абу Дакн-овим осим за **Cope** где су у безизлазној супротности што се тиче употреба: Абу Дакн додаје да се носи са капуљачом за свештеника и ђакона, уз искључење бискупа, Ванслеб чини

капуљачом препознатљивим бискупа у односу на свештенике.

Ренаудот (Renaudot) у својој књизи *Liturgiarum Orientalium Collectio*, издата 1847 године у Франкфурту, на тему древних литургија, цитирао је коптске одежде из списка Александријског Патријарха Гаврила (LXXXVIII patriarch of Alexandria), и Абу Саба-а (Abu Saba) 1411 године, у коме се каже:

Alb or dalmatic of silk. [Туника или стихар, беле боје која се досеже до пода]

Epomis or amice of white silk. [Амикт –оплећњак, ланени рубац који се прво ставља на главу, а затим се завије око врата]

Stole. [Штола, извезени појас, орап који представља литургијски знак клира и носи се око врата унакрсно на прсима]

Girdle. [Cingulum, Појас са којим се причвршћује стихар а касније орап]

Sleeves. [Наруквице, лева и десна]

Cope (pallium seu cappa) of white silk. [Капа]

Абу-Саба-а даје следећу листу:

Alb or dalmatic (vestis longa sive tunica). [Туника или стихар, беле боје која досеже до пода]

Epomis or amice, like the ephod of Aaron. [Амикт –оплећњак, ланени рубац који се прво ставља на главу, а затим се завије око врата]

Girdle. [Cingulum, Појас са којим се причвршћује стихар а касније орап]

Sleeves. [Наруквице, лева и десна]

Stole which the priest hangs from his neck. [Штола, извезени појас, орап који представља литургијски знак клира и носи се око врата унакрсно на прсима]

Chasuble or cope (?): Camisia sive alba, which for bishops has an orfrey of gold or precious

embroidery round the neck, but not for priests.
[Капа]

Сада, ако упоредимо ову листу са Ванслебеновом изгледа да је сасвим могуће да одежду, коју он назива *Camisia sive alba* је сасвим погрешна јер је у ствари *pallium seu cappa* то јест *Cope* (*chappe*) which must have a hood (*chaperon*) који је нестао и задржао се само везом, што је у строгој античкој пракси у западној цркви.

Као и Ренаудот, примећујемо да је веома тешко дати објашњење ових одежди, захваљујући чињеници да се термини лоше разумеју, а лексикографи настављају процес размишљања који је згодан њима и прате њихов груб превод.

Тако рецимо Ренаудот цитира за стихар:

“This is a long robe reaching to the ancles. Abu Saba calls it “*djabat*”, the patriarch Gabriel “*tunga*”. It is the Greek *χιτωνιον* or rather *στιχαριον*, and is worn by all orders down to subdeacon: it is tight fitting and of white colour”.

“Ово је дуга хаљина која је до колена. Абу Саба је назива “*џабат*”, Патријарх Габријел “*тунга*”. Од Грчког *χιτωνιον* односно *στιχαριον* и носе је сви чиновници почевши од ипођакона: она је припијена уз тело и беле је боје”.

Овде можемо да се сложимо са Ренаудотом.

Настављајући даље за Амикт он каже:

“This is called in Arabic “*Tilsan*”. Here it must be understood of a vestment or ornament worn on the shoulders, and so nearer a superhumeral than rational. But it seems capable of being aptly explained as the *φαινωλιον* or *chasuble* of the Latins!”

“На Арапском се зове “*Тилсан*”. Овде се мора подразумевати одежда или одора која се носи на

раменима, која тако близу личи на λόγιον-super[h]umerus. Али изгледа може да се достојнствено објасни као φαίνωλιον или λόγιον одежа западне цркве”!

Ебу Дакн и Ванслеб се прилично јасно слажу да Амикт припада Коптској одежди. Нема разлога мешати Амикта са “λόγιον”- super[h]umerus, или дозволити било коју независност у погледу значења (“Tilsan”: основано ван сваке сумње од стране Ренаудот-а, и од стране независних аутора које смо споменули). Конфузија је овде видљива између Амикт-а и λόγιον- super[h]umerus⁽²⁹⁾, јер Ренаудот пролази кроз њу без икаквих објашњења.

Да се подсетимо, Термин “rationale” потиче од латинског превода старогрчког “λογιον”- логион са јеврејског **יִשָּׁן** - хошен. Св Јероним, позива се на “напрсник” кога је носио високи свештеник Израелаца, према Књизи Изласка.

Међутим из горе наведених одежди, види се да је од најранијих времена постојала најближа повезаност између оплећка и напрсника или Амикта (оплећњак) са “λόγιον”- super[h]umerus.

Св. Јероним у својим фуснотама о свештеничким одеждама пише: “... **τίσῃ**⁽²⁸⁾ (оплећак) или λόγιον- super[h]umerus је спојен са “rationale”-“напрсником” тако да не може бити лабав нити откачен, али оба морају уско бити везана и тиме узајамно помагати један другоме: “rationale”-“напрсник” мора бити уткан у злато и финим бојама као и оплећак.” У наставку, он примећује да се одговарајућа реч ελωμιζ налази у Септуагинти. Ово нам доказује да се “rationale”-“напрсник” као одежа користио на Истоку.

Можда најачи доказ нам долази од Јерменске цркве, где и данас видимо употребу оплећњака и напрсника, који су спојени заједно и зове се “Вагас”. Да наставимо даље са Ренаудотом и Liturgiarum

Orientalium Collectio:

“The Girdle needs no explanation: it has the authority of all antiquity, and a special meaning among the Christians of the East since the Mohammedan conquest, having been prescribed by several of the khalifs as a secular distinction between Christian and Muslim. Al Hakim and Saldh ad-Din were very rigorous in the imposition of this mark of ignominy; for such it was regarded by the laity, while ecclesiastics vied with each other in praise of so honourable a vestment. From the fact that the Christians of Egypt were distinguished by this zone, they were often called “Christians of the Girdle”- a name which has given rise to many foolish interpretations”.

“Појас не треба никакво објашњење: он има ауторитет сваке антике, а посебно значење међу хришћанима Истока још од мухамеданског освајања, што је прописано од неколико калифа као секуларне разлике између хришћанске и муслиманске. Ал Хаким и Салдх ад-Дин били су веома ригорозни у изрицању овог знака срамотом; за што је сматран од стране лаика, а свештеници виђени једни са другима у славу тако часног у одежди. Из чињенице да су се хришћани Египта разликовали у овој зони, они су се често називали “хришћани у појасу” - име које је дало повода за многа будаласта тумачења.”

Горе наведен параграф по свему судећи не би требао много да има примедби, јер појас се није само користио као свештеничка одежа, већ је имао и своје место на свечаним церемонијама као што су крштење и венчање. Овде можемо само напоменути да хришћански појас потиче од Млечана; а секуларна уредба ношења појаса код хришћана, како би се разликовали од Муслимана, издата је први пут од стране калифа Мутвакила (بالله, المعتصم محمد بن جعفر) 822-861) а не од Ал Хакима (الله بأمر الحاكم 985-1021) како се то до сад сматрало.

“The two Sleeves are probably the same as the

επιμανικια which the Greeks, as Goar remarks, wear loose with a silk string to tighten them on the arms. The επιμανικια correspond under another form to the maniples of the Latin rite. But the Coptic sleeves, judging by native descriptions, may be of a different shape, though on this point we can give no certain information”.

Етиопска православна црква

Етиопска православна тевахедо црква је по броју верника највећа оријентална, дохалкидонска Црква са око 36 милиона верника.

Етиопска православна тевахедо црква вуче своје корене још из новозаветног доба. Све до XX века ова Црква била је у саставу Коптске православне цркве. Након свргавања војног режима генерала Менгисту-а 1991. године настао је процват црквеног живота за Етиопску цркву.

Према Делима апостолским (8,26-40), ђакон Филип је крстио евнуха, дворанина етиопске царице Кандакије који је донео Јеванђеље у своју отаџбину. Историјски је установљено да су овде средином IV века проповедали браћа Фрументије и Едесије из Тира, који су претходно били робови на краљевском двору у Аксуму. Фрументије је отпутовао у Александрију где га је за епископа хиротонисао Атанасије Велики (негде око 295.-373.), а у повратку крсти је аксумског краља Езану. Обраћењем краљевске куће хришћанство је постало државна религија. На челу Цркве је стајао митрополит, звани абуна, кога је убудуће хиротонисао коптски александријски патријарх. Ова институционална зависност Етиопске од Коптске цркве трајала је све до XX века.

За монашки живот били су значајни тзв. „Девет римских светитеља“, што су монаси који су после свог изгона из Сирије у другој половини V века дошли у Етиопију; у овој Цркви се сматрају оснивачима монаштва.

1270. године дошло је до смене династија: на место Цагве-династије дошла је тзв. „соломонска династија“, која је окончана тек свргавањем последњег хришћанског цара Хаила Селасија 12. септембра 1974. године и његовим погубљењем 1975. Владавина ове династије у трајању дужем од 700 година оставила је трајан печат на етиопску Цркву и културу. У историјском спису Кебре негест („слава царевâ“), написаном почетком XIV века, налази се правно оправдање династије - довођење у везу етиопске

историје спасења с царем Соломоном: према овом спису, царица од Сабе је после своје посете Соломону понела сина, ког је назвала Менилек. Кад је Менилек одрастао, отпутовао је своје оцу Соломону у Јерусалим и овај га је поставио за етиопског цара. Према споменутом историјском делу, Менилекови пратиоци су украли Ковчег завета из јерусалимског храма, а у Јерусалиму на своје место оставили репродукцију, док су оригинални Ковчег донели у Етиопију. Овај оригинал, према предању, налази се у Саборној цркви Марије Сионске у Аксуму.

Свест да је етиопски народ пореклом постао „нови Израил“ и да је земља будући христијанизирана древним мисионарским радом, постала „истински Израил“, најснажније је обликовала Етиопску цркву као државну. Ово довођење у везу са Израилем показује се и у култури етиопског народа и његове Цркве све до данас.

Из тог разлога неки обичаји који воде порекло из јудејства су преузети и очувани. Значајан предмет у свакој етиопској цркви јесте табот на олтару, што је репродукција Ковчега завета. Даље, слично подели јерусалимског храма, све етиопске цркве су подељене на три дела: олтар или светиња над светињама, лађа цркве или светиња намењена за вернике који се причешћују, и припрата за оне који се не причешћују. Субота се празнује исто свечано као и недеља, а почетак године је, сходно јеврејском календару, у септембру. Крштење дечака обавља се после 40 дана, а девојчице после 80 дана од рођења, а обрезанье дечака осмог дана по рођењу. Па и у називима места, као што су Назарет, Магдала, или манастирâ као што су Дебре Либан, Дебре Тавор или Гетсиманија, опажа се та повезаност са Израилем,

У XIX веку је цара Теведроса II (1855-1868) помазао за цара коптски митрополит у Етиопији, и то за „цара царева“, што је титула коју је задржао етиопски цар све до последњег цара, Хаила Селасија. Коптски православни митрополит Кирило преузео је 1929. кораке у правцу црквеног осамостаљења, па је у том циљу хиротонисао пет Етиопљана за епископе. Али тек је 1951. Етиопска црква, после смрти митрополита Кирила, добила

свог сопственог митрополита (абуну), ког је 1959. коптски папа и патријарх узвисио за патријарха. Међутим, ова Црква стоји у веома блиским односима с Мајком Црквом у Каиру. Тек 1994. је Коптска православна црква признала пуну аутокефалност Етиопске православне цркве.

После свргнућа цара Хаила Селасија 12. септембра 1974. од стране војне хунте, уследило је, одвајање Цркве од државе, као и конфисковање и подруштвљење црквене имовине. Режим је 1976. свргао патријарха Теофила и 1979. погубио га. Генерал Менгисту Хајле Маријам је 1977. преузео власт и владао је, према стаљинистичком узору, прогањањем хришћана и изгладњивањем народа. Свргнут је маја 1991. године.

У Етиопској православној цркви бели стихар се користи за сваку евхаристичку службу. У свечаним приликама, празницима носи се епитрахил. Свештеник и епископ увек носе ручни крст током службе. Ђакони носе орар који се се укрштава на левом рамену или се укрштава од позади.

Еритрејска православна црква

Еритрејска православна тевахедо црква (тигриња: ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ኤርትራ (Tewahədo Bet'ə K'rstian Ertra); итал. Chiesa ortodossa Eritrea) је хришћанска древноисточна црква у Еритреји. Црква је историјски била уско повезана с Коптском православном црквом, а након независности Еритреје 1993. отцепила се од Етиопске православне цркве, и броји око 2 милиона чланова у Еритреји.

Већ 1920-их италијанске колонијалне власти основале су једну еритрејску православну цркву, огранак етиопске православне цркве. Намера им је била да умање утицај Етиопије у Еритреји. Након повлачења Италије 1936. са ових простора дошло је до поновног уједињења ових двеју цркава у једну.

Године 1998. коптски папа Шенуда III именовao је епископа Филипоса за првог патријарха Еритрејске православне тевахедо цркве признајући јој аутокефалност, што је признала и Етиопска православна тевахедо црква.

После смрти абуна Филипоса 18. септембра 2003, прво је изабран абуна Јакоб за патријарха 1. децембра 2001. а затим абуна Антонио 2004. (У јануару 2006. патријарх Антонио доспео је у кућни притвор, јер је његово понашање црквено веће сматрало непримереним, јер је ударио једну часну сестру).

Године 2006. епископ Диоскорос је изабран за патријарха на захтев еритрејске владе, али до данас није почео да обавља своју службу, пошто један патријарх може да преузме ту дужност тек после смрти свог претходника. 79-годишњи абуна Антонио је 27. маја 2007. ухапшен у једној „хитној акцији“ како је Амнести интернационал саопштио у јуну 2007. године.

Литургијски језик Цркве је гиз, којим се служи и Етиопска православна тевахедо црква, но у свакодневном животу се више не користи.

Храм Еритрејске православне тевахедо цркве налази се у главном граду Асмари и носи име Нда Маријам.

У Еритрејској православној цркви бели стихар се користи

за сваку евхаристичку службу. У свечаним приликама, празницима носи се епитрахил. Свештеник и епископ увек носе ручни крст током службе. Бакони носе ораp који се се укрштава на левом рамену или се укрштава од позади.

Индијска православна црква (Маланкара православна сиријска црква)

Индијска православна црква такође позната и као Маланкара православна сиријска црква, је аутокефална древноисточна црква која делује у индијској држави Керали. Представља једну од цркава индијске томохришћанске заједнице, чији припадници тврде да воде порекло од цркве коју је по предању у 1. веку основао Апостол Тома. На челу цркве је Митрополит Индијске православне цркве или Католикос Истока, који и даље одржава везе са Сиријском православном црквом и њеним поглаваром патријархом Антиохијске православне цркве.

Кроз историју су сви томохришћани имали исто устројство и литургију, односно били повезани са Црквом истока са седиштем у Персији. Од XVI века португалски језуити су покушали да тој заједници насилно наметну римокатолицизам и признавање римског папе као врховног поглавара. Незадовољство таквим притисцима је навело највећи део заједнице да се придружи архиђакону Томи који се 1653. године заклео да се никада неће покорити Португалцима. Део који се придружио Томи је назван Маланкара црква.

Архиђакон Тома је цркву превео под јурисдикцију Сиријске православне цркве. Међутим, спорови између патријарха у Антиохији и локалног свештенства довели су 1912. године цркву до поделе на два дела - Маланкара православну цркву сиријску и Јаковитску сиријску хришћанску цркву.

Црква у теолошком смислу припада источним дохалкидонским црквама и прихвата александријску христологију - монофизити. У употреби је западносиријски обред.

Одежде су идентичне Сиријске православне цркве.

Глава осма

Римокатоличка црква

Од црквених одежди латинске цркве, подразумевају се оне одежде које, у складу са правилима Цркве или из црквене употребе, треба да се носе свештенство у обављању служби у Цркве.

Тако у латинском обреду наилазимо на: amice, alb, cincture, maniple, stole, tunicle, dalmatic, chasuble, surplice, cope, sandals, stockings (buskins), gloves, mitre, pallium, succinctorium, and fanon.

Папине одежде су најдетаљније и он поседује највећи број црквених одежди, а када говоримо о одеждама најважније је познавати четврти сабор Толида, али и све остале наравно.

Сабори су одржани уз највеће поштовања од стране суверених папа, и поседују извор од најчистијих верских и моралних доктрина. Они су били национални и покрајински; оних који се налазе у годинама 396 и 400, први од оних чија дела су сачувана, противи јереси од Присцилијанства и законски за реформу свештенства.

Четврти сабор (633), један од најважнијих, одржан је у Шпанији, којим је председавао Св Исидор Севилски, усвојени су веома важне мере у канонским и политичким питањима.

Pianeta piegata di fattura c.d. "gotica"

Одежде и ознаке наведене у том сабору су "alba" (Туника), "planeta plicata" и "Orarium" (Опар); као и епископског прстена и палица.^(xvi)

Из других извора сазнајемо имена и доданих одежде као што су "pallium" (палиј), којег носе епископски митрополити, а означава посебан вид заједништва митрополита и Папе.

Према католичкој цркви, симболика "pallium" је богато и библијски утемељена и она означава епископа који својом службом наслеђује "Христа Доброг Пастира" који на својим раменима подиже и носи изгубљену овцу; "pallium" уједно означава и Јагањца, распетога и прободена за спасавње свих људи. Такође наилазимо и на "vestis dalmatica" (далматика), врсту одежде ђакона.

"Vestis dalmatica" се облачи изнад албе и штоле, с тим да штолу носи на левом рамену преко прса те је причвршћује на десни бок. Из историје сазнајемо да је далматика била вунена

одећа пастира из Далмације, а у Рим је доноси цар Комод и тако постаје део патрицијске ношње. Као литургијска одежда први пут се појављује у III веку, јер је видимо на фрескама у Присцилиним катакомбама. На тим фрескама приказан је епископ обучен у далматику и мисницу. Папа Силвестер I дао је римским ђаконима право носити далматику, јер су били ређени за службу епископу, те су се тако и одеждама разликовали од другог клира.

Спис "Quaestionu Veteris et Novi Testamenti" који потиче из 370 године пише: "Данас ђакони носе далматике попут бискупа. Ношење далматике постало је привилегиј који су давале папе." Нешто овако слично се може наћи и код Григорије Великог и Стјепана II.

Ширењем римске литургије у Галију презвитери почињу носити такође далматике испод миснице, но међутим Рим је жестоко реаговао на ово, јер "Ordo Romanus" из XX века говори да само кардинали ђакони или седам римских регионалних ђакона имају право, као и презвитери носити далматике.

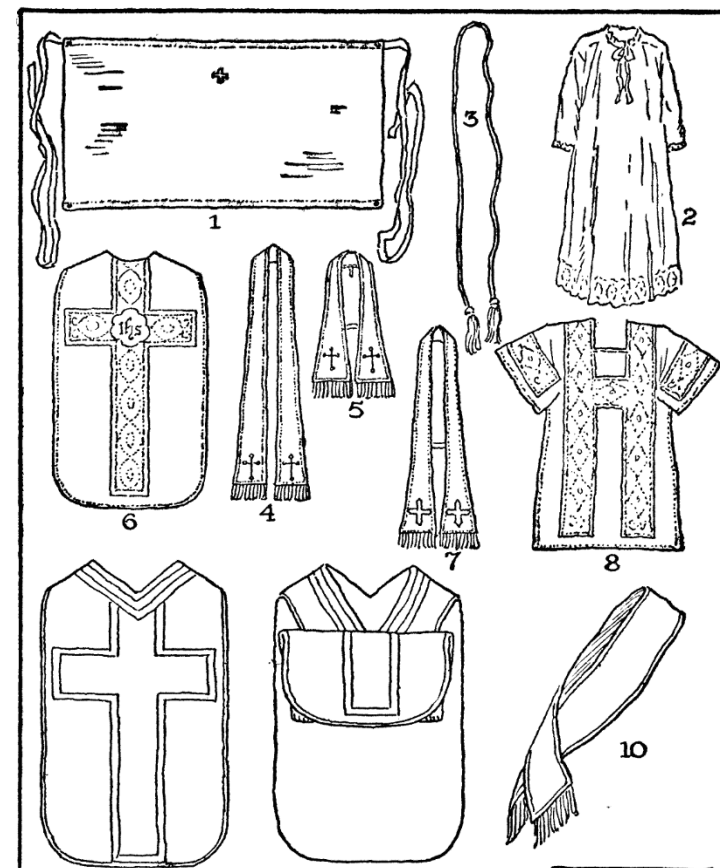

Pianeta piegata di fattura c.d. "gotica"

Гледајући далматику, она није много изгубила свој облик од изворног. Може се рећи да је после XI века мало скраћена, а у XII веку добија бочне прорезе, док у XVI веку допире до пазуха. Такође у овом веку отворени су и рукави, па би далматика попримила облик крста када се рашири. Боја је увек била бела са две гримизне траке, које су се успоредно спуштале с предње и задње стране, и сматрана је одеждом радости. Уз далматику, све до одредбе папе Јована XXIII, ђакон би на левом рамену носио манипул.

Што се тиче алегориског тумачења, најбоље је протумачио Рабан Мауро који каже: “То је одјећа крижа и означаје Господњу муку.” Слично наилазимо и код Амаларија из Метза.

Кренимо сада редом и погледајмо шта је потребно једном свештенику за вршење Свете литургије:

Amikt или Оплећњак – ланена марама, која се прво ставља на главу, а затим се завије око врата;

Alba или Туника – бела ланена туника с дугим рукавима која се досеже до пода;

Cingulum или Појас – литургијски појас којим се причвршћује Туника; (и касније Штола);

Manipul или Наручник – веже се око руке, боја му одговара оној миснице, а скида се када се проповеда;

Štola или Извезени Трак – литургијски знак клира; носи

се око врата и на грудима је унакрсно и исте је литургијске боје као и мисница;

Kazula или Мисница – свештена мисна одежа а боја према празнику;

Biret или Капа – Тророга капа квадратног облика, знак свештеног достојанства. За време Мисе носи се од скристије до доласка пред жртвеник, а затим се поново ставља за време проповеди или док свештеник седи или по поврату у сакристију;

Сваки свештеник мора имати у виду и литургијску боју мисе, па тако наилазимо, према римском канону следеће боје и њихово значење:

Бела боја – представља чистоћу, невиност, недужност, весеље и небески сјај; користи се за Господње празнике, Богородичне празнике, празнике анђела и светаца који нису били мучени;

Црвена боја – представља љубав, трпљење и мучеништво; користи се на Духове и светца мученика;

Зелена боја – представља наду; користи се у дане који немају посебног значаја;

Љубичаста боја – представља покорне; користи се у дане поста;

Црна боја – представља ноћ и гроб; користи се на Велики Петак и задушницама;

Златна боја – замењује белу, црвену и зелену боју;

Ружичаста боја – представља радост; користи се два пута годишње и то на трећу недељу "Gaudete" и четврту недељу "Laetare";

Молитве^(XVII)

На почетку облачења, свештеник пере руке молећи одговарајућу молитву; осим практичне сврхе чистоће, овај чин има дубоку симболику уколико означава прелаз из световног у

свето, из света греха у чисто светиште Свевишњега. Прање руку одговара, на неки начин, скиданју обуће пред горећом купином (Излазак 3,5) и циља на ову духовну димензију:

"Da, Domine, virtutem manibus meis ad abstergendam omnem maculam; ut sine pollutione mentis et corporis valeam tibi servire."

(Дај Господе, снагу мојим рукама да очисти сваку љагу како би без онечишћења духа и тела могао теби служити.)

Како будемо разматрали део по део одежде, тако ћемо и написати прописну молитву коју свештеник изговара приликом облачења.

Reverenda - црна уска дугачка мантија дугих рукава са тридест и три дугмета, који означавају 33 године Исуса Христа. Њу носи сваки свештеник а досеже се до пода.

Talar – мантију коју носе монаси. Њен изглед зависи из којег је реда монах.

Обе мантије не поседују никакву молитву при облачењу.

Папа   Кардинал   Бискуп   Свештеник,
Ћакон, Богослов

Мантија^(XIX) је дуга хаљина на преклапање. Мантију беле боје може носити искључиво папа.

Право да носи мантију добија свршени богослов на рукоположењу или искушеник на монашењу од стране епископа. Свештенослужитељ не може обавити ниједну богослужбену

радњу без мантије.

Она се облачи прво (преко обичне одеће), а преко ње долазе остали делови богослужбене одежде.

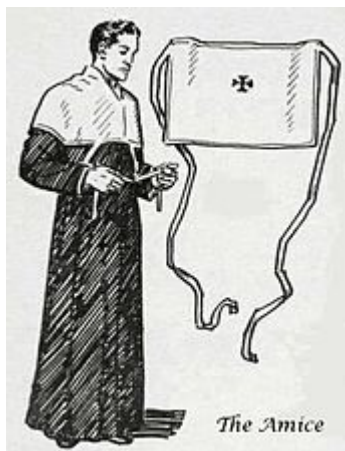
Мантија је прво била одећа Византијске империје. Био је то чврсто закопчан огртач који је имао опасач око струка. Могуће да га је у Римско царство увео цар Марко Аурелије Антонин, рођен у данашњем Лиону у Француској, који је по галској одећи коју је носио (нека врста дугачке тунике) добио надимак Каракала. Касније, током турске окупације, дугмад је замењена ширим, двоструким материјалом који је пресавијен напред, и који се закопчавао само око врата, са светлим каишом (или светлом траком).

Мантија симболизује смрт клирика за овај свет и његово посвећивање Богу и Царству небеском. Архимандрит Кипријан Керн каже: "Никаких канонских прописа о кроју духовног одела нема. Међутим, сам живот и пракса Цркве искристалисали су извесну форму одевања за јереје. Смисао те традиције састоји се у томе да:

- одело издвоји духовника од других звања;
- чува свештеника од многих, његовом чину непримерених речи, гестова и поступака, као и од свраћања у места за њега недолична;
- сама мантија у извесној мери јавља исповедање свештеничког чина.

Само крој и стил мантије обавезује свештеника на достојанствену озбиљност, скромност, строгост и целомудрије. Крој мантије прикрива све природне недостатке тела, претерану гојазност или, насупрот томе, лепоту тела. Мантија издваја свештеника и учи га како њу треба носити..."

Amikt или Оплећњак (Наглавник)

Amikt⁽³⁷⁾ – је платнени оковратник, оплећњак, наглавник или како већ хоћете. Њега носе свештеници, ђакони и аколити око врата, преко рамена те га причвршћују у струку, а носи се испод albe. Amikt је обично бело платно, 90 цм. дуго и 60 цм. широко са тракама на два краја, ради повезивања. Он има за циљ покрити свакодневну одећу око врата, чак и ако се ради о свештеничкој одећи. У том смислу, ваља подсетити да се Amikt има носити и онда када се користе модерне albe, које често немају отвор у горњем делу и пристају чврсто уз врат. Свакидашња одећа је јасно видљива и због тога је потребно покрити је са Amikt-ом.

На Amikt наилазимо код Римљана, који су га носили тако да се од затиљка спуштало на рамена те попут корзета имао сврху стежања одеће око струка, али у католичкој цркви први га користе бенедиктинци. У почетку су га носили папа и седам римских ђакона, који су га носили изнад albe те испод далматике и миснице.

Каролинзи су владарска и властелинска франачка породица. Они су управљали Франачком и државама које су

настале по Верденском уговору 843, а у периоду од 687. до 987. и њиховим доласком употреба Amikt-а преноси се изван Рима, па га тако носе епископи и свештеници, али сада испод albe. Од XII века почиње украшавање горњег руба који се зове *ragura amikta* и то скупоценим везом.

Општом уредбом Римског Мисала под редним бројем 336 amikt је прописан за употребу, тако што се њиме покрива доње одело на које се облачи alba. Међутим, стари обичај стављења amikt-а изнад albe задржале су све досадашње папе и свештеници који у понтификалном слављу облаче *pluvijal*.

Узимајући amikt, свештеник изговара следећу молитву: *Impone, Domine, capiti meo galeam salutis, ad expugnandos diabolicos incursus.* (Стави, Господе, на моју главу кацигу спасења, да одбије ђавољске навале).

Позивајући се на Посланицу Ефесцима 6,17 amikt се тумачи као кацига спасења која треба да штити онога који је носи од ђавољског искушења, а посебно од злих мисли и жеља за време литургије. Ова је симболика још јаснија у обичају који се следи од средњег века код бенедиктинаца, фрањеваца и доминиканаца који су је стављали на главу, а потом пустили да падне на мисницу или далматичку.

На крају, amikt симболизује платно којим је било покривено Исусово лице док су му се ругали војници.

Alba⁽³⁷⁾ (или Туника) је бела одежа коју носе сви свештеници, а која подсећа на нову неокаљану хаљину коју прима сваки хришћанин по крштењу. Према овоме, она је символ посветне милости примљене у првом сакраменту и сматра се символом чистоће срца која је потребна за улазак у вечну радост гледања Бога у Небу (Матеј 5,8). Ово је изражено и у молитви коју свештеник изговара док облачи, а сама молитва се позива и на Откривење 7,14: Dealba me, Domine, et munda cor meum; ut, in sanguine Agni dealbatus, gaudiis perfruar sempiternis. (Обели ме, Господине, и очисти ми срце како бих, обељен у крви Јагањчевој, уживао вечне радости.)

Alba (или Туника) има своје порекло од шест хаљина, које су се носиле вековима, а то су: **Chiton: Kolobus-Tunica-Colobium-Tunica talaris-Subucula-Tunica, Alba, Clavi, Girdle.**

Chiton (χιτών) је правоугаони комад платна савијени преко тела и закопчан на раменима. Отворена страница је ушивена заједно, тако да одевни предмет постаје у облику цеви. Младићи су носили кратки chiton, док су старији мушкарци носили дужу верзију која је достигала до ногу.

Tunica - За време републиканског Рима, chiton је преименован у тунику. Носила се за време неког напорног рада, јер би је том приликом подигао до струка, опао и тако имао слободне ноге, како при раду тако и током кретања. Ова туника, која је била дугачка, звала се tunica talaris.

Kolobus (Колобус) – У IV веку пре Христа колобус је ушао у употребу. Опет тканина у облику цеви, ако тако може да се опише, али уместо да буде закачена на рамена, сашивена је заједно, остављајући довољно простора за главу и руке. Такође и она је била опасана за струк.

Colobium (Цолобиум) - Римљани су је усвојили су Грка и преименовали је у колобиум. Била је слична колобусу, али цолобиум је имао шира рамена.

Girdle (Појас) - Појас је држао све ове хаљине око струка. Сматрало се да је неко неотесан да се појави у јавности без појаса. Свако је носио један, од ниских сељака до цара. То је обично био узак појас, а материјала је обично био украшен златом или од полу-драгог камења; ординари људи су носили појас израђене од конопца, платна или коже.

Tunica talaris (Туника Алба-Таларис) - Током првог века туника је универзално била беле боје. Већ током другог и трећег

века, људи више класе почели су да носе дугу тунике таларис, који су се звале и дуги цолобиум. Од овог доба људи су почели да их праве и са дугим рукавима.

Током четвртог века, Силвестер, епископ Рима, наредио је да ђакони требају да носе чисте тунике таларис када помажу у олтару. Реч “Алб” је коришћен први пут у канону помесног сабора у Картагини, 419 год. наводећи да ђакони требају да носе само при служењу у олтару. Епископи и свештеници и даље могу да носе алб као свакодневну одећу. Од шестог века, алб и појас су били једно. На крају ђакони су носили далматику преко своје албе, а свештеници ће покрити свој алб са одеждама.

На крају алба означава ону хаљину коју је Ирод наредио да се обуче Исус, како би му се наругао, а симболизује чистоћу и радост оних који су откупљени Христовом крвљу, односно подсеца на хаљину крштења.

Cingulum (Уже) – од вуне или другог прикладног материјала, које се користи као појас. Сви свештеници који облаче албу треба да носе и cingulum, али овај традиционални обичај полако изумире. Интересантно је напоменути да за ђаконе, свештенике и епископе он може бити у различитим бојама, тј., према литургијском времену или празнику. Cingulum представља крепост самосавладавања (узддржљивост) коју Св. Павле убраја међу плодове Духа (Галатима 5,22). Молитва је мисао из Прве Посланице Св. Петра: Praecinge me, Domine, cingulo puritatis, et exstingue in lumbis meis humorem libidinis; ut maneat in

me virtus continentiae et castitatis. (Опаши ме, Господе, појасом чистоће и угаси бујицу пожуде у мојим боковима како би у мени остала крепост уздржљивости и чистоће.)

Manipul (Lat.: mappula) је украсна литургијска одежда, која се користи само у Римској литургији. У годинама литургијске реформе, престо се користити али и не и сасвим угашен. Manipul је сличан штоли, али нешто краћи: дужине метар и причвршћен је на средини дугметом. За време свете Римске литургије,

ипођакони и ђакони носе га на левој подлактици.

У ранијим вековима *manipul* се звао под разним именима: *mappula*, *sudarium*, *mantile*, *fano*, *manuale*, *sestace*, *manipulus*, *appellations* које указују у извесној мери првобитној намени. Првобитно је било платно од финог квалитета да се обрише зној, или украсна марамница која је ретко стављена у стварне употребе, али је генерално стављена је на руку као украс. Украсне марамнице или крпе ове врсте су спроведене од стране људи из ранга у свакодневном животу. Древни остаци показују многе доказе о овоме, на пример, марамница која је давала знак за почетак неке игре, била је управо ова.

Само име *manipul* је дато зато што се платно савија на пола и као такво се носи на левој руци.

Без сумње [manipul](#) је први пут употребљен у Риму и носио се почетком VI века, иако га нису носили сви свештеници. Папе Силевстар и Зосим га спомињу у "*Liber Pontificalis*". Крајем VI века под називом "*mappula*" носе га ђакони и свештеници из Раване (за оне који желе могу дубље проучити преписке између Григорија Великог и архиепископа Јована из Раване).

Од почетка IX века употреба [manipul](#) је готово била универзална у Западној Европи, па чак и у Милану у којој је била специфична доминација католичке цркве. Ово је приказано у раду многих рељефа а најпознатији је у базилици Св. Амвросија у Милану. У XI и XII веку у једнини обичај ношења су владали у многим манастирима, међутим, 1100 је забрањен од стране Светог Иларија (франц. *Hilaire de Poitiers*; 315—367). Када је у XI и XII веку, нижи чин ипођакон постао узвишенији тако и [manipul](#) је постао карактеристична одежда ипођакона.

Напоменули смо већ да *manipul* долази од Римљана, који су је носили подвезаног на левој руци, и највероватније се често користила за брисање лица од суза или зноја, па су је средњовековни писци приписали *manipul* симболику напора свештеника. То видимо и у молитви при стављању: *Merear, Domine, portare manipulum fletus et doloris; ut cum exultatione recipiam mercedem laboris.* (Нека заслужим, Господе, носити

рубац плача и боли да радосно певајући примим награду за свој труд.) Из ове молитве може се видети да се у првом делу говори о плачу и боли који прате свештеничку службу, а у другом плод властитог рада. Други део молитве је изгледа био надхнут Псалма 125, 5-6, а превод *Vulgata* гласи: "*Qui seminant in lacrimis in exultatione metent; euntes ibant et flebant portantes semina sua, venientes autem venient in exultatione portantes manipulos suos*".

Stola - (штола, *στολή* (*stolē*) је првобитно био нека врста шала који покрива рамена и падао испред тела. Након што је усвојен од стране Римске цркве у VII веку *Stola* постаје постепено ужа и богато украшенија и развила се у знак достојанства. Данас је *Stola* обично шира и може бити направљена од разних материјала.

Stola се први пут помиње на Западу између VI и VII века (Синода Брага, 563; четврти Сабор Толеда, 633; Галицијска објашњење мисе), али као ствар која је већ дуго у употреби. Најранији докази употребе *Stole* у Риму датирају из друге половине VIII века и почетком IX. Али у IX веку, чтеци и ипођакони и даље су је носили, како би се разликовали од ђакона, свештеника и

епископа. Након IX века, [Stola](#) је веома често била спомињана, па чак и начин њеног коришћења, што је у суштини исти као и данас. У IX и X века у Франачкој држави која је настала на просторима некадашње Римске Галије (и настала је у V веку) свештеницима је било наређено да стално носе [Stola](#), а посебно када иду на пут. Ношење Stole унакрсно на литургији је био познат већ од доба Синода Браге (675), али није постао обавезујући до касног средњег века.

Врло мало се зна о пореклу [Stole](#) у при-Каролиншкској ренесанси тј. династије Каролинга, покренут на двору Карла Великог (742—814). Првобитно је вероватно била тканина која се савијала око врата. У XI и XII веку Stola је била веома дуга, а истовремено и веома узана. Било је то и уобичајено, чак и у IX веку, где сусрећемо да су крајеви имали ресе, или мала звона. Почетком XIII века на крајевима Stola добија трапез облик, но међутим у XIV веку овај облик нестаје, и то све до XVI века када добија једиствену ширину, а крајеви украшени само са ресама. У XVIII веку појављују се најружније [Stole](#) које су на крајевима имале такозване џепне рупе.

Разне хипотезе о пореклу Stole постоје. Тако рецимо је постајала теорија како је [Stola](#) настала као одпад од тканине при шивењу исте одеће, међутим ову теорију је римо-католичка црква давно избацила. Теорија да потиче од јеврејског Талит (**תלית**) је такође одбачена. Све што смо до сад изложили може се рећи да је била нека врста литургијске марамице или салвете коју су носили ђакони или нека врста мараме за врат за свештеника или као што смо видели у IV веку да је био символ свештеника, јер је мора да је носи и кад путује. У Рим је донета као препознатљив знак римских свештеника уопште. Давање Stole кандидату на рукоположењу у Риму требало је да пренесе двоструку симболику; прво, да је дошло до узвишења на свештенство Римске цркве од de benedictione S. Petri, и друго, да је рукоположени кандидат ушао у службу Светог Петра. Такође је било уобичајено пре него што буде рукоположење да се стави oraria пре Confessio of St. Peter. Назив "[Stola](#)", под ознаком

orarium, је галског порекла, а не римског. Већ у IX веку израз "Stola" је превагнула у франачком царству; а у Италију долази у X веку и остаје у општој употреби до данас.

Молитва Stole је: Redde mihi, Domine, stolam immortalitatis, quam perdidisti in praevicatione primi parentis; et, quamvis indignus accedo ad tuum sacrum mysterium, merear tamen gaudium sempiternum. (Поврати ми, Господе, хаљу(штолу) бесмртности коју сам изгубио преступом прародитеља; и колико недостојан прилазим твоме светом отајству, нека толико заслужим вечне радости).

Casula (Мисница, Казула) – У литургијским књигама из прошлости наилазимо на два латинска термина за ову одежду, а то су: casula и planeta, углавном као синониме. Planeta се углавном користио у Риму, и као такав остао у употреби у Италији; а што се тиче casule, њено име долази од типичне форме одежде, која је у почетку потпуно покривала свештеника. У доба готике била је сведена на симболички облик огртача, а у бароку богато украшена златним нитима и другим украсима. Након литургијске обнове Другог ватиканског концила превладавају посебно у свечаним литургијама. Такође, она може бити у разним бојама, што зависи од празника који се празнује, а на позадини обично стоји крст или неки симболични ликови.

Молитва за њу потиче из посланице Колошанима 3,14 и

Јеванђеља по Матеју 11,30: Domine, qui dixisti: Iugum meum suave est, et onus meum leve: fac, ut istud portare sic valeam, quod consequar tuam gratiam. Amen. (Господе, који си рекао јарам је мој сладак и бремене моје лако – учини да ово могу тако носити да задобијем твоју милост. Амин.)

На крају, може се надати да ће поновно откривење символике властите парамента и припадајућим молитвама охрабрити свештенике да изнова преузму обичај мољења приликом облачења како би се припремили с дужним сабрањем за литургијско славље. Премда је могуће молити и другачије молитве, као и једноставно уздићи дух к Богу, ипак ови текстови молитава приликом облачења поседују сажетост, прецизност израза, надахнуће библијске духовности... Католичка црква и данас препоручује ове молитве.

Напрсни крст - pectorale (Lat.: pectoralis, "на грудима") је знак епископског достојанства. Енколпија (грч. ἐν κοιλίᾳ) - нешто што стоји у грудима или на грудима; и носи се о ланцу на грудима.

Један од најранијих помена напрсног крста је спомињање папе Иларија 461 гог. У 811 Никифор је послао папи Лаву III златни напрсни крст. Раширена употреба напрсног крста, није почела у Западној цркви две до око XIV века. Употреба напрсног крста у римском обреду први пут почиње да буде званичан од

папе Пија V-ог.

У Римокатоличкој Цркви напрсни крст користе папе, кардинали, надбискупи и бискупи. Разне папе су давале ту привилегију монасима и монахињама.

Напрсни крст се носи на литургији али и за време цивилних послове, међутим за време литургије он није видљив. При стављању напрсног крста изговара се молитва "Munire me digneris" која датира из средњег века и гласи: "Munire digneris me, Domine Jesu Christe, ab omnibus insidiis inimicorum omnium, signo sanctissimae Crucis tuae: ac concedere digneris mihi indigno servo tuo, ut sicut hanc Crucem, Sanctorum tuorum reliquiis refertam, ante pectus meum teneo, sic semper mente retineam at memoriam passionis, et sanctorum victorias Martyrum." Овде се види да онај који треба да га носи подноси молбу Богу за заштиту од својих непријатеља а исто тако моли га да стално има на свом уму Христово страдање и победу исповедника вере.

Папски напрсни крст се разликује од простог крста, а чије коришћење је често одобрено од стране папске катедрале. Канонима је одобрена ова привилегија, али не преко албе на литургијским службама, осим ако поседују посебну дозволу.

Напрсни крст је најновији додатак епископској одеждама. Обичај ношења на грудима са или без светиња, датира из древних времена и уочена је не само код епископа, већ и код свештеника и лаика. Папа Иноћентије III (Innocent - Невини; рођен као Lotario de' Conti di Segni; 1161 — 1216) први помиње напрсни крст као део архијерејске одежде и његову употребу. Међутим, крајем XIII века почиње да буде званичан део, али и онда је "било остављено дискреционо право индивидуалног бискупа да га носи или не." ^(XX)

Rochettum (Lat.: roccus)^(XXI) - туника беле боје, и обично сашивена од танког платна и достиже до колена, и разликује се од Штоле по томе што су њени рукави уски. Доња ивица и рукави су обично чипкасти, обложени љубичастом или црвеном свилом а бордура је извезена.

Roccus је својствено, и препознатљива одежа епископа и понекад је одобрена од стране папе да може да се носи у катедралним црквама. Она није “*vestis sacra*” (грч. πρωτοβεστιάριος) – царска гардероба, и не може да се користи као замену за Штолу, у давању светих тајни; носи се преко мантије (Missa rom. Rit. celebr. i. 2).

Најраније обавештење о коришћењу Roccus-а налазимо се у попису одежди римских свештенстава, која датира из IX века. У овом попису она се назива “*camisia*”, али она, ланена кошуља која се носила уз кожу, такође се први пут помиње и у IV веку и то у списима Светог Јеронима (Ep. 64, n. 11), из кога сазнајемо да се тако звала у свакидашњем говорном језику и да су је носили војници. Такође се помиње и код Исидора, и Паулуса (Fest. s. v. *supparus*, p. 311, M.), који је зову “*subucula*” - (Tunica intima). У Риму све до XIV века, задржала је име “*camisia*” а чини се да је већ тада одређена члановима свештенства. Други римски називи

су “*succa*” и “*sucta*”, док се у XIV веку у Риму појављује име “*rochettum*”.

На крају можемо рећи да је Roccus хаљина налик на тунуку, мало налик и на литургијску албу. Покрајински синод Келна 1260 год., наређује да она мора да буде толико дугачка, како би у потпуности покрила свакидашњу одећу. У XV веку је била мало краћа, у XVI и XVII веку била је до колена, док је у XVIII и XIX веку опет доживела скраћење и то до средине бутине.

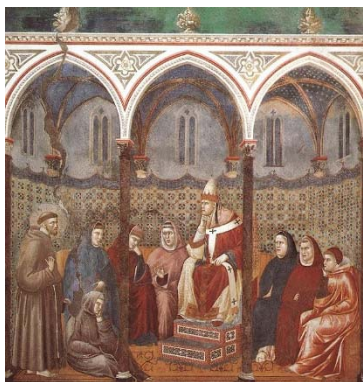

Zucchetto (Lat.: zucca) – мала округла капа. Званичан назив јој је “*pileolus*”; али наилазимо и на: “*berettino*”, “*calotte*”, “*subbiretum*” (јер се носила испод Бирете), “*submitrale*” (јер се носила испод Митре), и “*solideo*”.

Код папе је увек и само бела, код кардинала црвене а код епископа љубичасте боје; додељује је само папа изабраном кардиналу и епископу и то искључиво у Риму.

Епископи и кардинали су је дужни носити на литургији, осим током великог Канона, а што се тиче свештеника не могу је носити без посебне папине дозволе.

Међутим, према одлуци “*Inter Oecumenici*” (септембар 23, 1837), епископ је не може носити за време давања благослова.

(XXII)

Тачан датум њене употребе тешко је одредити, па се сматра не пре XIII века, јер наилазимо на фреске из 1290 год., у горњој цркви Светог Фрање Асишког где се кардинали и епископи виде са овом капом.

(XXIII)

На гроб 198 папе Клемента VI (1352 год.) у La Chaise-Dieu види се "pileolus", а на гробовима епископа из XV века наилазимо на "zucchetto submitrale". У "Ordo" (cap. cxliv.) - Jacobus Gajetanus из 1400 год., помиње се капа кардинала као и капа испод митре, а на сликама и скулптурама видимо такозвану капу "самауго" која је покривала задњи део гле и уши.

Постојала је велика конфузија у вези са правилном употребом ове капе, па је "Inter Oecumenici" ("Deer. auth. Congr. SS. Rit.", V, Rome, 1901, 382) донео званичне одлуке на ову тему.

Biretta (Lat.: biretum, birretum) капу коју су носили сви свештеници, почевши од кардинала па до најнижег чина.

Употреба капе је прописана каноном за литургију као и за све црквене функције. Папа никад не носи ову капу.

Етимолошки, реч *biretta* је италијанског порекла, прецизније *beretta*. Вероватно долази од речи *birrus*, од грчке речи *purros*. Први пут чујемо за *birettum* у X веку, али, као и већина других питања у вези одежди, тако је и историја и за ову помало збуњујућа. Ношење било какве капе је стриктно била резервисана за државне манифестације и само за привилеговане.

Квадратна капа са три гребена или врхова на својој горњој површини, коју су носили свештеници свих редова 1268 године кардинал *Ottoboni* својим уставом је забрањује у било којој црквеној дужности, осим слободног путовања. У цркви и када је у присуству својих претпостављених главе морају да остану откривене.

Међутим, закона о високом дипломци универзитета, тј. докторима било које катедре је да су морали да носе *birettum* као знак тог ранга. На ово наилазимо у Болоњи 1320 год., у *Clementine Decretals*, declares.

Од боја, кардинали увек носе црвене *birettum*, а епископи виолет. Облик током XVI и XVII века је свуда знатно модификован, и мада питање је веома компликовано, изгледа да нема добар разлог да се одбаци мишљење да се *birettum* развио од оне исте универзитетске капе.

Данашњи *birettum* значајно варирају у облику. Католички свештеници из француске, немачке и шпанске по правилу имају четири врхова уместо три; док римски обичај предвиђа да *birettum* кардинала треба да имају кићанке.

Што се тиче коришћења тј., ношења *birettum*, читалац мора бити упућени на детаље за неке од радова наведених у библиографији.

Може се рећи генерално да свештеник носи *birettum* у поворкама и када седи, као и када је свештеник обавља било коју радњу надлежности. Некада је било правило да ју свештеник увек треба да носи у давању опрости у исповести, али то је вероватно била давна древна употреба.

Rationale (или *superhumerales* =Lat.: *super*-преко и [h] *umerus*-рамена) литургијска одежда коју носе искључиво епископи. Она се углавном карактерише као [h] *umerus* украс - али такође краси груди и леђа - а носи се преко одежди. Термин *rationale* потиче од латинске превода старогрчког *λογιον* (логион) за јеврејски **לוח** (хошен) од светог Јеронима, позивајући се на свети оклоп којег је носио Првосвештеник Израелаца, према књизи Мојсијевој.

У средњем веку носили су га неколико епископа, пре свега у свету Римског Царства, и проширио се у Регенсбург (нем. *Regensburg*), Праг (*Prague* – Чешка) и Лијез (*Liège* – Француска). Његова употреба у великој мери је престала у XIII веку, иако постоје докази да се носио у Ремси (*Reims* - Француска) до XVI века. Неке очуване *rationales* могу се наћи у Ајхштету (нем. *Eichstätt*), Бамбергу (нем. *Bamberg*) и Регенсбургу (нем. *Regensburg*). Најраније слике *rationales* долазе нам од Сигеберта, епископа Миндена (нем. *Minden*) на минијатурним плочицама од слоноваче.

Епископске рукавице (chirothecae, manicæ, wanti) ^(XXV) коју носе епископи при Тридентској Миси (Tridentinus) или Традиционалној латинској миси издавана од 1570 до 1962 год . На овој миси носе се од почетка па до жртвовања када се и скидају.

Рукавице могу бити богато везене, и углавном одговарају литургијској боји мисе, осим да се не носе за Велики Петак или на Опелу. Саме по себи рукавице су обично резервисане за епископе, али и остали црквени великодостојници који имају право да их користе, укључујући и монаха, могу их користити без посебне папске привилегије.

Иако је употреба епископских рукавице и даље дозвољено, они су веома ретко виђају, осим у обележавању римског облика обреда или још раније. Рукавице се сматрају симол чистоће, извођење добрим делима и пажњу у поступку.

Употреба епископских рукавица је постала уобичајена у Риму, вероватно у X веку, изван Рима су се нешто раније користиле. Изгледа да су први пут употребљени у Француској, као најранији трагови обичају налазе се у овој земљи, одакле се постепено шири у све друге делове, и на крају у Рим. Главни разлог за увођење коришћења је вероватно жеља да се обезбеди одговарајући украс за руку епископа, него из практичних разлога, као што су очување чистоће руку итд. Епископске рукавице су првобитно биле само за епископа, али ранији датуми њихове употребе нам говоре да су их носили и свештеници. Тако 1070 год., игуман манастира San Pietro in Cielo d'Oro у Павији (Pavia) добива први ту привилегију ношења и тако постаје и први који добива овакву инстанцу дозволе.

У средњем веку су ове рукавице биле плетене или на други начин произведени са иглом, иначе су направљене од плетеног материјала ушивеном заједно; пређашни начин изгледа да је био чешћи. Рукавице за обе методе шивења још увек постоје, као на пример, у Saint-Sernin у Тулузу, у Брињолу, у Saint-Trinità у Фиренци, у катедралама у Халберстадта и Брикена, и другим местима.

У каснијим средњем веку постало је уобичајено да се прошири доњи крај, дајући му изглед манжетне и шпалир, па чак и да се формира манжетне са дугом траком која је висила доле и била украшена са кићанкама или малим звончићима.

На задњој страни рукавице су увек је украшене, понекад са везеним медаљоном или неког другог облика везом, понекад са металним диском, који на њему представљање јагње Божије, крст, с десне стране Бога, светих итд, диск који је ушивен на рукавице понекад је орнаментика од бисера и драгог камења. Рукавице су углавном направљени од свиленим концем или тканина, ретко од вунених нити, понекад рубља танког материјала.

До краја средњег века уобичајена боја је била бела, а у XVI веку су дати прописи литургијских боја као и дозволу ношења у свечаним приликама и током процесије.

Молитва: Circumda, Domine, manus mea munditia novi hominis, qui de caelo descendit; ut, quemadmodum Jacob dilectus tuus pelliculis hoedorum opertis manibus, paternam benedictionem, oblato patri cibo potuque gratissimo, impetravit; sic et oblata per manus nostras salutaris hostia, gratiae tuae benedictionem mereatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui in similitudinem carnis peccati pro nobis obtulit semetipsum.

Sandalia, compagi ⁽³⁹⁾ (епископске ципеле, сандале, папуче)

– Епископска црквена ципела је добро позната, јер је сачувала општи изглед обуће на почетку XIX века и још увек се користи. Ципеле нису за сваки дан.

Ципеле ове врсте, према римском бонтону, требају носити сви припадници свештенства, како нижи ред тако и виши, при свим црквеним функцијама у цркви. Копче за ципеле, за ниже чинове поседују полирани челик, док за све остале од сребра. Епископске поседују копчу од злата или позлаћеног сребра.

Ципеле кардинала су обично црне боје, са црвеном бордуrom и потпетицом. Када кардинал обуче црвену мантију и црвену zucchetto може обући и ципеле комплетно направљене од коже. Предвиђено је да он ово носи у посети понтифицалној капели или на некој свечаној церемонији.

У Риму, познато је да папа носи сваки дан црвене ципеле као и папуче са равним потпетицама које су направљене од разних тканина и свиле од зависности од годишњег доба, а на врху је извезен златни крст.

Неколико занимљивости морамо ове нагласити у вези sandalia, compagi, а то су:

- ове ципле су познате да се носе само за време Традиционалне латинске мисе од стране епископа;
- по канонима и по специалном благослову;
- ципеле морају бити плитке и морају имати танки ђон и равне пете;

- везују се са свиленим пертлама, које на крају имају кићанке;
- златне кићанке су за кардинала и епископа;
- свилене кићанке су за нижи ранг свештенства;
- боја ципела мора бити у боји одежди;
- ципеле се немогу носити на Опелу;
- ципеле морају бити направљене од свиле, али се дозвољава и од сомота или златног платна;
- папа и кардинали могу носити извезене златом или сребром;
- Protonotanes Apostolic di numero могу имати златну или сребрену бордуру;
- Можемо видети да неки кардинали имају извезен златни крст на копчи; многи демантују ово, док црква сматра да је ово посебна и лична привилегија.
- привилегија обувања на трону припада само папи, кардиналима, епископима и игуманима;

Молитва: Calcea, Domine, pedes meos in praeparationem evangelii pacis, et protege me in velamento alarum tuarum.

Mozzetta (mozzo) - Моззетта је италијански реч изведена из mozzo, што значи скратити. Мозета је црквени одора, кратак огртач, и на средини се закопчава, као што видимо на слици. Мозета је и символ јурисдикције, дакле законито је може носити папа и кардинали, а архиепископи, епископи и игумани само у

своим јурисдикцијама.

Мозета се може направити од различитих материјала и бојама у складу са различитим степенима јијерархије.

Папина надлежности је неограничена, па тако он може носити мозету свуда широм света. Његова мозета је од црвеног сомота, а бордура му је са хермелином. За време лета замењује је од црвене свиле и без крзна. Од Велике Суботе до друге Суботе после Васкрса његова мозета је од беле свиле. Такође, папа има ексклузивно право ношења *Stole* - (штола, *στολή* (*stolē*) преко мозете. Та штола је увек црвена, осим у време Васкрса када је бела. Тако даље, црвена и бела боја су папине свете боје.

Кардинали који замењују папу, такође могу носити мозету свуда по свету, а боја мозете се поклапа са бојом мантије коју носе. Љубичаста је украшена црвеном бојом, а за време поста и опела розе. Мозета варира и у материјалу, од зависности од годишњег доба.

Епископи никад не могу носити мозету направљену од свиле а и то никад није ни било допуштено. Епископи који су сараданици светој столици могу носити одежде од свиле само ако се налазе и раде у Риму, али то им онда и забрањује ношење мозете. Боја епископске мозете мора одговарати боји мантије коју носи. Рекли смо унапред да је мозета символ надлежности, па је тако епископи могу носити само у својој јурисдикцији.

Игумани, на местима где имају јурисдикцију, могу носити мозету.

У присуству кардинала, епископ у његовој епархији и један архиепископ у својој покрајини морају носити *mantelletta* и мозету; али ако је тај кардинал посланик *Legate a latere*, дозвољено им је да носе само *mantelletta* над *Rochettum* (Lat.: *roccus*).

Tiara ^(XXVI) - Папска тијара је круна коју су носили папе у Римокатоличкој цркви од VII до средине XX века. То је последњи пут ју је користио папа Павле VI 1963 године и то на почетку своје владавине. Она је слична и налик на православну Митру.

Од 1143 до 1963, папска тијара свечано се стављала на главу изабраном папи током његовог крунисања. Најстарија сачувана папска тијара потиче из 1572 године, а најранији из 1800.

Приказ *triregnum* (троугла) у комбинацији са два укрштена кључа Светог Петра наставља да се користи као символ папства и појављује се на свим папским докуменатима, објекатима и ознакама.

Облик папске круне се први пут помиње у *vita* папе Константина (VII век) садржане у *Liber Pontificalis*; тамо се зове *camelaucum*, пресавијена капа од белог платна која је била део византијског суда. Савремени прикази Григорија Великог показује такву капу. Кованице од Папе Сергије III (904-11) и папе Бенедикта VII (974-983) приказују ове папе како носе *camelaucum*.

Папе су од давнина носили неку врсту капе или покривача за главу. Од IX века, она добија облик или налик на кацигу. Папа Григорија I или Григорије Велики (око 540 – 604) је на многим

сликама приказан тако. Тачан развој тијаре не зна ни сама католичка црква, па тако она спекулише да у или око X века, јер се митра појављује тада; а на другу руку, тада се и први пут спомиње заједно са папом Paschal II (Паскал II) (1099-1118) у Liber Pontificalis.

Ево још неких историјских занимљивости: папа Nicholas I (Никола први) сматра се да је први ујединио принчевско круну са белим прекривачем. Међутим, постоји заједничко веровање да је папа Boniface VIII (Бонифације осми) (1294-1303) око 1300 године додао други круну, међутим ово се оспорава. Попис папског блага 1295 године сугерише да је тијара имао у том тренутку само један слој, Папа Innocent III (Иноћентије трећи) (1198-1216) је представљен да носи двоструку круну у слици која претходи Bonifaciusu (Бонифатију). Оно што је сигурно, од статуе Bonifaciusa (Бонифатија) за свог живота и коју је лично видео (и тако не оспорава тачност), је да је имао двоструку круну, тако се долази до мишљења да је двостепена тијара настала најкасније до његове владавине. Две овакве статуте папе Bonifaciusa (Бонифатија) налазе се у крипти базилике Св. Петра. Историчари се питају и данас зашто друга тијара нигде није заведена ни у један историјски документ. Један од историчара James-Charles Noonan⁽⁴⁰⁾ сматара да је папина власт прерасла не сам у духовном смислу већ и у временском. На крају тијара са три круне појављује се у папском попису блага 1315 године за време папе Benedictus XII (Папа Бенедикта XII), где се он појављује са њом на глави у Авињону (франц. Avignon). Тијара са пешом (два украшене траке тканине које висе одпозади) приказани су на сликама из XIII века, али је можда су оне постојале и пре тога. На фресци у капели Светог Силвестра (освећена 1247) у цркви Santi Quattro Coronati у Риму види се да папа носи круну са две траке и са пешом.

Subcinctorium⁽⁴¹⁾ специфична одежа резервисана за папу на свечаној Римској литургији и веома је сличан Manipul (Lat.: mappula), али је нешто шири. Он је 55 центиметара дугачак и везан за Cingulum (Уже) са десне стране. У почетку је био само направљен од црвене и беле тканине, а касније прати литургијске боје. Украшен је златним везом на једном крају са малим Agnus Dei а са друге стране са крстом.

Субцинцториум се помиње под именом balteus већ крајем десетог века у "Sacramentarium". Он се и данас чува у Bibliothèque Nationale у Паризу. Помиње се и под именом proecinctorium 1030 године у "Missa Illyrica". Касније је обично се назива subcinctorium.

Према Томи Аквинском, сврха subcinctorium је да учврсти штолу са cingulum, али већ крајем XIII века постаје само украсна одежа.

Највероватније subcinctorium је први пут коришћен у Француској, одакле се овај обичај проширио и до Италије, крајем првог миленијума.

У средњем веку, то су носили не само папе већ и бискупи, па чак и свештеници. Међутим, постепено престаје да буде уобичајена одежа епископа и свештеника, и у XVI веку само папе и епископи црквене покрајине у Милану су га носили.

Бројна симболичка значења су везана за subcinctorium током векова.

Једна традиција каже да је остатак од папине торбе милостиња коју би папа обично носио на својим појасевима како би дао милостињу сиромашнима и угроженима.

Такође је речено да је знак понизности, подсећа на пешкир којег је Исус Христ имао при прању нога на Велики четвртак. Августин Ипонски тврди да је остатак од одеће јеврејског првосвештеника. Subcinctorium се односи на надбедреник у православној Цркви.

Falda - посебана папска одежа која формира дугу сукњу, и протеже се испод скута на Алб. Када се носи, сукња Фалде су толико дугачки да папи треба помоћ аколита при ношењу, који иду испред и иза. Фалда је коришћена за време литургије и потиче из XV века, а можда и раније. Оригинална боја је била крем и од свиле, а ношена је преко албе. Користила се и у сахранама папе. За време Папа Павле VI (лат. Paulus PP. VI од 21 јуна 1963 — 6 августа 1978.) избачена је из употребе.

Епископски прстен - Прстен, симболизује духовни брак Епископа и његове цркве, и увек је био знак епископског чина. Међутим, привилегију ношења добили су и други чинови у цркви, као рецимо кардинали и игумани манастира. Прстен се носи на четвртом прсту десне руке.

Постоје три класе црквених прстенова, а то су:

- папски;
- бисерни;
- обични;

Папски прстен званично се зове “annulus cordis”, лако се ставља и преко рукавице и украшен је великим драгим каменом. Бисерни (или обичан) прстен је прстен епископа или великодостојника. Он може бити и са брилијантима, од зависности од ранага онога који га носи. Једноставан прстен је један без драгуља, који има обичано злато на коме је грб, може поседовати иницијале како би се користио као и печат. Између ова три горе наведена прстена, не постоји никакв писани закон када и како користити га у свечаним церемонијама.

Прстен рибара (Lat.: Annulus Piscatoris) Још један прстен,

који је карактеристични за папе је Annulus Piscatoris тј., прстен рибара, тј. слика Св. Петра како лови на мору; поред слике на њему је и име папе, у овом случају Plus XI.

Оног часа када кандидат прихвати избор за папу овај прстен се ставља на прст али одмах га и скида и предаје да му се угравира име. Овај прстен је и званичан папин печат, па стога овај оригинал се чува, а за то време се користи дупликат. Смрћу папе прстен се уништава.

Молитва: Cordis et corporis mei, Domine, digitos virtute decora, et septiformis Spiritus sanctificatione circumda.

Mantelletta (Lat.: mantellum) ^(XXIV) италијански diminutive од латинског mantellum је одежа од свиле или вуненог материјала, достиже до колена и без рукава. Одежа налик на дугачки прслук, отворен испред, са прорезима уместо рукава са стране и закопчава се на врату.

Вероватно долази у везу са mantellum од кардинала у "Ordo" од Папе Григорија X (лат. Gregorius X; 1271-1276) и Petrus Amelii (1401), јер подсећа на scapulae – шкапулар, који је у средњем веку био посебни део горње кратке одеће, без рукава отворен с обе стране, који је осим рамена покривао спреда прса. Име је добио од латинског назива за раме scapulae јер се носио преко рамена. Данас scapulae је део одеће монашког реда, као што су кармелићани, доминиканци, бенедиктинци, цистерцити, траписти, картузијанци итд. На слици видимо Преподобног Антонија Великог (или Ава Антоније), који носи шкапулар браон боје. Данас, шкапулар, што га као знак заштите носе верници лаици, смањен је на симболичне димензије. Напоменућемо само да је познат шкапулар Госпе Кармелске. Традиционални облик таквог шкапулара су два комада смеђег платна, спојених у једно двама копчама а на њему је писало: "Ко носи овај шкапулар неће никад патити у вечном животу".⁽⁴²⁾ У народу се верује да ко год пољуби шкапулар пре облачења, потврдиће се та повластица. Но вратимо се mantellum-у.

Символ mantellum-уа је ограничена надлежности, или ненадлежности, или високо прелатство. Прелат, који поседује пуну, обичану надлежност, по правилу, не носи га у свој јурисидикцији. Папа на другу руку, никад га не користи, јер је његова надлежност универзална, док кардинали га никад не носе

изван Рима, али га и носе у присуству папе.⁽⁴³⁾

Архиепископи или епископи, који су изван територије своје јурисдикције не би требали да носе мозету, осим ако је прекривена са mantellum. Дакле, сви титуларни архиепископи и епископи, који живе изван своје јурисдикције, не смеју да се појављују без mantellum-а. Чак иу својој епархији, епископ понекад носи mantellum, наиме, у присуству Кардинала, али у овом случају mantellum се ставља испод мазете; но ако је кардинал посланик латере, онда епископ оставља на страну мозету и облачи само mantellum. Закључак је дакле да архиепископ или епископ неби требао носити mantellum изван своје јурисдикције.

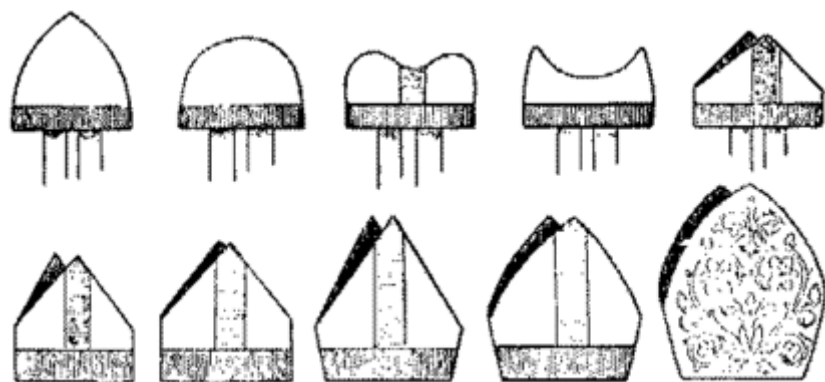
Занимљиво је рећи овде да су mantellum носили и прелати првог реда Римског суда, те је тако позната као Prelates di mantelletta или позната као di numero, supernumerary и ad instar participantium.

Кардиналов mantellum, имају три различите боје: љубичастоцрвена, љубичаста са црвеним украсима, и ружа боје тако да одговара боји мантије. Црвена и љубичаста боја mantellum од платна су зимске, а од свиле за лето. Ружа боје mantellum и исте боје мантија је резервисана за трећу и четврту недељу пре Божића, и треба да је од свиле. Међутим, свила није дозвољена за mantellum, осим ако је кардинал асистент свете столице. Обична епископска mantellum је од платна а боје су према годишњим добима или према литургијским правилима.

Важно је напоменути овде да кардинали и епископи који припадају вишем рангу, носе mantellum боје оног реда којем припадају. То исто правило прате и игумани. Титуларни кардинали и епископи такође имају привилегију носити mantellum, али њихов mantellum је искључиво од црног вуненог материјала, постава и бордура је такође од црне свиле и строго им је забрањено носити љубичасту. Пре званичног документа motu proprio од стране Пија X, (Фебруари 21, 1905), они нису имали благослов носити мозету, па су уместо ње носили mantellum директно преко мантије. По истом акту, Папа је дао

право свим викарним епископима и Vicars Capitular привилегију ношења, као и онима који имају виши ранг или су високодостојници (на лат.: praelatus или прелат). Прелат је у ствари онај који је претпостављен, а у најширем смислу означава свештеника задуженог за неку црквену област, најчешће епископију. У случају да епископија нема епископа, користи се израз praelatus nullinus. На крају прелат је и почасна титула, коју дели света столица, а највиши од свих папских прелата је апостолски протонотар (лат.: protonotarius apostolicus). Монсињори су такође имали привилегију ношења mantellum-а. Монсињор је титула која се додјељује свим епископима или чешће архиепископима који нису уздигнути на ранг кардинала. Монсињор је скраћеница од италијанске ријечи „monsignore“ или француске „mon seigneur“ што значи „мој господине“. Првобитно ова титула је била почасно звање, а била је равна витешким звањима сера и кавалира. Те титуле је додјељивао римски папа на предлог месног епископа. По правилу, титула монсињор се додјељивала титуларним епископима и архиепископима, тј. епископима и архиепископима без своје епископије односно архиепископије.

Реформе које је доносио папа Павле VI и утврђеним одредбама Секретаријата државе, 1969 године, mantellum је био укинут за кардинала и епископа. Од те године они носе мозету, али само када то време и догађај дозвољавају. Љубичаста mantellum се више не користи, осим од стране седам прелата који живе у Риму, и од стране неколико прелата из канцеларије римског Курије, наравно ако нису епископи. Mantellum је раније коришћен за најнижи ранг монсињора, тј. капелан светог свештенства (лат. Cappellani Sanctitatis Suae), која је настала за време папе Урбана III (од 1623 до 1644) – на крају те исте године, 1969 папа Павле VI званично укида mantellum.

Развој митре од 1100 до данас

Mitra (lat. mitra, грч. μίτρα, митра) – Нажалост, немамо никаквих документованих доказа да је постојала митара и њена употреба пре 10 века. Пре тога чини се да је постојала нека капа или капе од стране папе и становништва Рима. Оно што знамо за сигурно је да су неке папе у XI веку давале папски благослов неким епископима у част. Тако рецимо, Папа Лав IX (лат. Eguisheim) дао је Римску митру Еберхарту епископу Трире (лат. Dioecesis Trevirensis) 1049 год. Неке друге сличне примере, које историја поседује имају проблем аутентичност. Митра као званичан епископски симбол се не појављује се све до XII века. Већ тада је усвајају игумани, упркос строгим примедбама Св. Бернарда, који осуђује ову новотарију као светску сујету. Према записима Жана Мабијона (Dom Jean Mabillon), из реда Бенедиктинаца, игуман манастира Св. Августина у Кентерберији, Елгесинус, добија од стране папе Александра II (лат. Alexander II) митру. Нажалост, ови побожни протести били су без успеха, и убрзо након смрти Св. Бернарда, ношење митре постала је привилегија код игумана и епископа.

Митра је високо покривало за главу, капа, причвршћена унакрсно на врху, а облик јој је шиљатог лука. Доњи део митре, тј., бочне стране поседују каишеве који се зову *infula*, *vitta* који данас стоје одпозади, а некад су се користили за везивање испод браде.

Преглед католичких одежди кроз време

820 год. Rabanus Maurus	10 век Pseudo Aleuin	1115 год. Св. Иво од Chartresa	1130 год. Honorius Augustodunen sis	1200 год. Папа Иноћентије III
Albus	Albus	Albus	Albus	Albus
Girdle	Girdle	Girdle	Girdle	Girdle
Amice	Amice	Amice	Amice	Amice
Stole	Stole	Stole	Stole	Stole
Maniple	Maniple	Maniple	Maniple	Maniple
Dalmatic	Dalmatic	Dalmatic	Dalmatic	Dalmatic
Casula	Casula	Casula	Casula	Casula
Sandals	Sandals	Sandals	Sandals	Sandals
Pallium	Pallium	Stockings	Pallium	Pallium
			Subcingulum	Subcingulum
			Rational	Rational
			Mitre	Mitre
			Gloves	Gloves
			Ring	Ring
			Staff	Staff
				Tunicle
				Orate

Благосиљање одежди

Први познати писани траг благосиљања литургијских одежди налазимо већ у IX веку у Епископском служебнику служби и благосиљања. Сви предмети, њихове посвете па тако и одежде датирају из Старог Завета. Стога је Црква сигурно задржала ову праксу благослова, али из ирационалности видимо да Црква није задржала исти пример.

Тачно је да је већина предмета која се користила за литургију имала различите благослове, па су тако и саме одежде добиле посебне благослове. Строге благослове су биле за *Amice*, *Alb*, *Cincture*, *Maniple*, *Stole* и *Chasuble*. Касније су *Dalmatic*, *Tunicle*, *Cope* и *Surplice* добиле засебне благослове.

Што се тиче мантије, она никад није имала благослов, јер је обична, свакидашња одећа свештеника и као таква се не класификује као одежда. Међутим, римски ритуал даје благослов за мантију наводећи: "Кандидат за свештеника који је добио дозволу да носи црквену мантију, може да пожели да се она благослови".

Овде треба напоменути, да право благосиљања има право само епископ, али у случају потребе то може учинити и свештеник. Навешћемо сада Римски ритуал *Imprimatur: Benedictio Sacerdotalium Indumentorum* који датира из 1945 год.:

BENEDICTIO SACERDOTALIUM INDUMENTORUM^(XVIII)

Adjutorum nostrum in nomine Domini.

Qui fecit caelum et terram.

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo.

Orémus.

Oratio

Omnipotens sempiternus Deus, qui per Moysen famulum tuum pontificalia, et sacerdotalia, seu levitica vestimenta, ad explendum in conspectu tuo ministerium eorum, ad honorem et decorem nominis

tui fieri decrevisisti: adesto propitius invocationibus nostris: ut haec indumenta sacerdotalia, desuper irrigante gratia tua, ingenti benedictione per nostram humilitatis servitium puri ficare, bene dicere, et conse crare digneris: ut divinis cultibus et sacris mysteriis apta et benedicta existant: his quoque sacris vestibus Pontifices, et Sacerdotes, seu Levitae tui induti, ab omnibus impulsionebus, seu tentationibus malignorum spirituum muniti et defensi esse mereantur: tuisque mysteriis apte et condigne servire et inherere, atque in his tibi placeat et devote perseverare tribue. Per Christum, Dominum nostrum.

Amen.

Orémus.

Oratio

Deus, invictae virtutis triumphator, et omnium rerum creator ac sanctificator: intende propitius preces nostras; et haec indumenta levitica, sacerdotalis, et pontificalis gloriae, ministris tuis fruenda, tuo ore proprio benedicere, sancti ficare, et conse crare digneris: omnesque eis utentes, tuis mysteriis aptos, et tibi in eis devote ac laudabiliter servientes, gratos efficere digneris. Per Christum, Dominum nostrum.

Amen.

Orémus.

Oratio

Domine Deus omnipotens, qui vestimenta Pontificibus, Sacerdotibus, et Levitis in usum tabernaculi foederis necessaria, Moysen famulum tuum agere jussisti, eumque spiritu sapientiae ad id peragendum replevisisti: haec vestimenta in usum et cultum mysterii tui bene dicere, sancti ficare, et conse crare digneris: atque ministros altaris tui, qui ea induerint, septiformis Spiritus gratia dignanter repleri, atque castitatis stola, beata facias cum bonorum fructu operum ministerii congruentis immortalitate vestiri. Per Dominum nostrum Jesum Christum, Filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.

Amen.

Et aspergantur aqua benedicta.

Благословѣніе свѣтѣнническѣхъ ѡдѣждъ

Іер. Помошь наша во ѿмѣ гдѣ.

Ѫ. Сотворишаго небо и землю.

Іер. Гдѣ съ вѣмн.

Ѫ. И со дѡхомъ твоимъ.

Помолимся.

Мѣтва

Всегоуи вѣчний вѣже, ѿже мѡвѣеомъ рабѡмъ твоимъ архіере ѿскіа, іерейскіа же и левітскіа рѣзы, да исполнатъ сѡбжеііе предъ тобою, въ чеітѣ и лѣпотѣ и менетвоегѡ оу готѡвнн оустѡвнлз єіи, блн ѡз бѡдн мнлостнвнл прнзываііемъ нашнмъ, да ііа рн ѡзы іерейскіа, надъ ннмн нзліаѡвз благодѣть твою, сѣльнмъ благословеніемъ сѡбжею нашегѡ смнреніа ѡчнс тнчн, благо словн чн и ѡсѡа тнчн блговолн, да бѡдѡтѣ бжїтѣвннмъ чннѡмъ и стѣымъ чѡннамъ прнклѡдны и блгословены: іімн же стѣымн рѣзамн архіерейн, іерейн же и левн чты ѡдѣанн, ѡ всѡкагѡ насііа же и напѡстн слычз дѡхѡвз ѡграждєнн и ѡзщнцєнн бычн да іподѡбѡтѡа, и подѡждѡ, да твоимъ чѡннамъ прнклѡднл и дѡстѡннл порабѡтѡютѣ и прнлѣпѡтѡа, и въ чѣхъ тѡѡѡ оу гѡднл и оу мнлєннл прѡбѡдѡтѣ. Хрїтѡмъ гдѡмъ нашнмъ.

Ѫ. Іімннѡ.

Помолимся.

Мѣтва

Бжїе, непѡборнмѡа іілы побѣднчтєлю, и всѣхъ вѡцєй сѡздѡчтєлю и свѡчнчтєлю, вѡмн мн лѡстнвнл молєііамъ нашнмъ, и ііа рн ѡзы левнчтскіа, іерейскіа и архіерейскіа слѡбы, ііже сѡбжнчтєліє тѡѡа оу потрѣбнчн іімѣютѣ, тѡѡмн іи оустѣа блго словнчн, ѡсѡа тнчн,

и поѡа чнчн блговолн, и іподѡбн, да вєіи оу потрѣблѡцїн ѡ, бѡдѡтѣ тѡѡн ѡмъ чѡннамъ прнклѡднн и тѡѡѡ въ ннхъ оу мнлєннл и похѡлѡнл рабѡтѡюцє оу гѡднн. Хрїтѡмъ гдѡмъ нашнмъ.

Ѫ. Іімннѡ.

Помолимся.

Мѣтва

Гдѣ вѣже всегоуи, и ѿже рѣзы архіерейомъ, іерейомъ же и левнчтѡмъ на сѡбжеѡ іскн інн зѡвѣчѡа потрѣбнн, мѡвѣею раѡѡ тѡѡемѡ дѣлѡчн повелѣлз єіи, и дхѡа мѡдрѡстн на тѡ дѣлѡнїє ісполннлз єгѡ єіи: ііа рн ѡзы въ оу потрѣблєнїє и сѡбжеѡ чѡннѡѡ тѡѡѡ и блго словнчн, ѡсѡа тнчн, и поѡа чнчн блговолн, и подѡждѡ, да сѡбжн чтєліє ѡлчѡра тѡѡегѡ, и ѿже въ нѡ ѡблѡкѡчтѡа ієдмєрѡѡѡрѡзнлгѡ дхѡа блгодѡчтїю дѡстѡннл ісполнѡтѡа, и рн ѡзоу чнстѡчтѡа, плѡѡмъ блгн чхъ дѣлз въ подѡбнѡѡ сѡбжеѡ блжєннмъ бєзлємє іртїемъ ѡдѣютѡа. Гдѡмъ нашнмъ іісѡмъ хрїтѡмъ, інѡмъ тѡѡимъ, и ѿже съ тѡѡѡу жнвѣтѣ и цѡрѣтѡѡѡтѣ въ єдннствѡѡ тѡѡѡждє дхѡа ітѡгѡ вѣз, во всѡа вѣкн вѣкѡѡвз.

Ѫ. Іімннѡ.

И ѡкрѡпн чѣа ѡ водѡу блгословєннѡу.

Напоменули смо да молитва за мантију није потребна, али ако кандидат зажели то пре рукоположења може је добити, и она гласи:

Епископ: Наша помоћ је у Име Господње.

Кандидат: Који је створио небо и земљу.

Епископ: Господ с вама.

Кандидат: И са својим духом.

Епископ: Помолимо се.

Епископ: О Господе Исусе Христе, Који си удостоји обући Себе са нашем рањивом природом, молимо Те из

твоје неизмерне доброте да благословиш мантију овај одевни предмет који црквене старешине су посвећују за свештеника, као знак невиности и понизности и који би требало да буде њихов. Полагање руку на световну одећу, може да слуга твој носе мантију, и на тај начин стављају Тебе, и да буде признати мушкарац посвећен служби Твојој славећи Бога, у вечности.

Кандидат: Амин.

Глава девета

Протестанске доминације и њихове одежде

Чешка реформација и Моравска црква (позната као Боемска или Хуситска реформација)⁽⁴⁷⁾

Чешка реформација догодила се 200 година пре протестантске реформације XVI века, тј., био је хришћанску покрет XIV и XV века у Краљевини Чешкој, који је тражио реформе римокатоличке цркве. Сам по себи трајао је више од 200 година, па је самим тим имао и велики значај на историјски развој Средње Европе, а сматра се једним од најважнијих религијских, друштвених, интелектуалних и политичких покрета раног новог века. Тако дакле, она је створила прву националну цркву одвојену од римског ауторитета, први радикални апокалиптични религијски покрет и тако постаје прва пацифистичка протестантска црква. Нажалост Чешка реформација није била уједињена нити јединствени покрет, па се тако распла на многе мале протестантске групе од којих је и Моравска црква (лат. Unitas Fratrum).

У моравском црквама свештеник носи дугу белу Албу (лат. Albus) са белим појасом за време администрирања светим тајнама, причешћивању, крштењу, венчању, освећењу и рукоположењу. За све остале прилике није обавезна. Понекад се носи црна Женевска мантија са или без Stole - (штола, στολή (stolē)).

Контраверзна неслагања за време владавине Едварда VI^(xxvii)

Контраверзна неслагања у вези одежди настала је у енглеској реформацији, коју је иницирао Џон Хупер (John Hooper) за време владавине краља Едварда VI, међутим обнавља се за време Елизабете Прве, која открива унутрашње проблеме у оквиру Енглеске Цркве што се тиче идентитета, доктрине и црквене праксе.

Ова криза настала је од расправе, да ли оне саме по себи "изграђују", свештеника да ли га тако "уздижу" и да ли је то корисно? Њихова равнодушност и повољнији статус су биле кључне тачке неслагања. Термин "изграђивања", долази од 1. Коринћанима 14:26: "та, дакле, браћо? Када се сабирате сваки од вас има псалам, има поуку, има језик, има откривење, има тумачење; све нека буде за изграђивање."

Џон Хупер (John Hooper) који је био прогнан за време владавине Едварда Шестог, враћа се у Енглеску 1548 године из Цириха, где су увелико владале реформисане цркве Улрих Цвинглија (нем. Ulrich Zwingli) и Генрих Булингера (нем. Heinrich Bullinger). Већ тада он постаје водећи реформиста у Енглеској, под покровитељством Едварда Сеимоура (Edward Seymour), првог војводе Сомерсета (Somerset) и Џона Дудлија (John Dudley), првог војводе Нортумберленда (Northumberland).

Прва званична дебата десила се 3 октобра 1550 године од стране Џона Хупера (John Hooper), који у латинском писму *contra usum vestium* он тврди да одежде не треба да се користе, нису потребне, нити је њихова употреба подржана од стране Светог Писма. Он тврди да црквене праксе, ма које оне биле, морају имати изричиту библијску подршку. У четири своја параграфа он излаже следеће:

- Равнодушна ствар има или изричито оправдање у Светом Писму или се подразумева под тим, проналажење свога порекла и темеља у Библији.
- Индиферентна ствар мора да се остави на појединачној одлуци; ако је потребна, више није равнодушна.

- Корист равнодушних ствари мора се доказати и не уводити произвољно.
- Неважне ствари морају да се уведу у цркву у складу са апостолском и јеванђелском благошћу.

Хупер наводи Римљанима 14: 23 (све што није од вере грех је), Римљанима 10:17 (вера долази од проповедања, а проповедање је реч Божија), и Матеј 15:13 (свака биљка која није засађена од Бога ће бити искорењена). Тако дакле, све мора бити у вери, а оно што се не може доказати из Светог Писма није од вере, тврди он. Свештеничка одежда нигде није назначена у Светом Писму, не спомиње се у Новом Завету, ни као у употреби древне цркве, а што се тиче свештеничке одежде у Старом Завету, то је Јеврејска пракса. Те јеврејске одежде су антитип у Христу, који својим доласком, укида стари поредак и препознаје духовну једнакост свију, како свештеника тако и лаика, свих хришћана. Ово је подржао и Полидор Вергили (лат. Polydorus Vergilius) у свом делу *De Inventoribus Rerum*, 1499 године.

Николас Ридли (Nicholas Ridley), представник Енглеске цркве и који је био задужен да одговори на Хуперове параграфе, одбацује горе наведене цитате из Светог Писма јер су погрешно протумачене. Ридил истиче да се многе контраверзне праксе не спомињу у Светом Писму. Такође он негира, да су старозаветне праксе нормативне за садшње стање и повезује ове аргументе са Анабаптистима - верског покрета унутар протестантизма током Реформације. ((Назив се односи на крштавање одраслих (који су били крштени по рођењу) да се поново крсте, зато су се звали Анабаптисти. Они сами воле назив Анабаптист. Термини Анабаптисти и поново крштени се углавном користе за револуционарну фазу Анабаптистичког покрета. Она је имала свој врхунац око 1534. са владавином холандског проповедника Јан ван Лајден из Лајдена, у то време анабаптистичком краљевству у Минстеру). У наставку, Ридл није оспорио главни Хуперов типолошки аргумент одежди, али није ни прихватио да су одежде обавезне или да су оне искључиво идентификоване од

стране Јевреја и Римокатоличке цркве.

За Ридела, о стварима равнодушности, човек мора њих одложити савешћу црквене власти или оваквим понашењем сваки показује своју поремећеност, непокорност као и непоштовање законске црквене власти. Дебата за Ридела је коначно о легитимној власти, а не манама и врлинама самих одежди. Он је тврдио да је само случајно да су оне обавезне и ту престаје да буде равнодушан; дегенерација праксе у неравнодушност може да се исправи без избацивања праксе. Ствари нису "јер су били злостављани, па да се одбаце, него да се реформишу и мењају, и као такве да се задрже још."

Хупер овде наводи цитат из 1 Коринћанима 14, и 2 Коринћанима 13. Као што је у супротности прва тачка изнад Примус тврди да Хупер сада мора да се односи на равнодушним ствари у цркви и раније значило равнодушни ствари уопште, у апстрактно. Очигледна контрадикција је запленила Ридлеи и несумњиво повредити случај Хоопер је са Саветом.

Од почетка, Ридли је упозорио Хупера о последицама напада на енглеске црквене и цивилне власти и последица радикалних индивидуалних слобода, и у исто време га је подсетило да је Скупштина, та која је успоставила "Књигу молитава у Енглеској цркви".

На крају расправе, Хупер није прихватио Риделову понуду за реплику ни за компримис. Heinrich Bullinger, Pietro Martire Vermigli, и Martin Bucer су се увек слагали са Хуперовим ставовима, али су престали да га подржавају, као савезника, остао му је само John Lasco.

Средином децембра 1550 године, Хупер је стављен у кућни притвор, и за то време он пише и издаје књигу под називом "A godly Confession and protestacion of the Christian faith" – напор да у 21 тачке оправда себе у опшем признању вере. Такође, осуђује Анабаптисте који упорно слушају цивилне власти. Због ове публикације и кршење кућног притвора бива стављен јануара 13, 1551 године још две недеље у притвору Lambeth Palace од Крунског већа. Током овог периода посећивао га је три пута Peter

Martyr Vermigli како би га убедио да се прилагоди, међутим, посетом John Lasco га је охрабривао супротно.

Хупер је потом послат у затвор флоте од стране савета, који је донео ту одлуку 27. јануара. Жан Калвин и Булингер су му писали док је боравио тамо. У својим писмима, Калвин га је саветаовао да питање одежди није вредно таквог отпора. Међутим, 15 фебруара 1551 године, Хупер бива посвећен у одежду, а као епископ Gloucester-a, 8 марта 1551, и убрзо након тога почиње да проповеда пред краљем 1552 год. Те исте године у "Књизи Молитава" изостављене су рубрике одежди, које су биле повод контраверзије.

За време прогонства Мариана

Мариани су енглески протестанти који су побегли током владавине Римокатоличке краљице Марије I и краља Филипа. Населили су се углавном у протестантским земљама као што су Холандија, Швајцарска и Немачка, а такође и у Француској, Италији и Пољској.

Међу тим изгнаницима, углавном оних из Франкфурта, црквени ред и литургија су били главни принципи расправе, па су тако и одежде ушле у расправу. У неколико наврата, противници “Књиге Молитава” жестоко је оспоравају, позивајући се на Хуперов прогон од стране Едварда VI.

Присталице истог молитвеника, 1558 године званично напуштају прописе у вези одежди. Тако и сви Мариани изгнаници одуштају од коришћења одежди све до свог повратка у Енглеску за време владавине Елизабете I. Међутим ово јединство није дуго трајало.

Мариани у егзилу, тачније они исти из Франкфурта, по повратку у Енглеску променули су своје ставове. У оваквим ставовима није било директне корелације између нечијег става и црквеног става када је било речи о одеждама. Ипак, постојао је општи образац у коме су чланови који су подржавали “Књигу Молитава” волели висока именована у цркви за време владавине Елизабете I, и која је захтевала усклађеност одежди – за разлику од Мариана, који су напустили ту традиционалну Енглеску цркву у корист интернационалне реформисане цркве. Мариани заузимају много ниже позиције у елизабетиној цркви. Током периода избеглиштва све више је расла и произвела многе лидере тако зване Елизабетине анти-одежде фракције. Као декани и парохијски свештеници, они су били слободнији да не послушају отворено и масовно, захтеве за ношење свештеничких одежди.

Наиме, неки од тих горе напоменутих лидера, провели су неко време у Калвиновој Женеви, где су били уроњени у реформисаној заједници у којој није било места за одежде.

Међутим, када су били изабрани за Епископе од стране Елизабете I, морали су да прихвате одежде. Три лидера која су била и даље непријатељски настројена према одеждама су James Pilkington, Thomas Bentham и John Scory.

За време Елизабете I

Елизабета I је тражила јединство са првим својим парламентом 1559 године и није постицала неуспешност. Њен “Закон о униформности”, подржан од стране “Закона највише власти” из 1552 године, “Књиге Молитава” је требао да буде модел за црквену употребу, али са ставом за одежде који се користе у другој години владавине Едварда VI. Као највиша власт, краљица је преузела директну контролу над овим правилима и свим церемонијама и обредима цркве.

Настављајући даље са проблемима одежди, Thomas Sampson се кореспондирао са Peter Martyr Vermigli по овом питању. Martyr-ов савет заједно са Bullinger-овим је био да се прихвате одежде, али и да се и проповеда против њих. Међутим, Sampson, Lever и други, били су незадовољни због недостатка таквог протеста од стране Елизабетиних епископа, као што су били Cox, Edmund Grindal, Pilkington, Sandys, Jewel, и Parkhurst.

Сабор који је сазван 1563 године, видео је победу конзервативаца над групацијом која је била анти-одежде настројена и која је била против “Књиге Молитава”. На сабору су била 34 делегата, од којих су многи били Мариан избеглице, донеле су 7 предмета (Члана) за мењање “Књиге Молитава”. Чланци су наднадно преобликовати и сведени на шест; међутим нису успели да га пошаљу Горњем дому за само један глас. Краљица је подржала Parker-ову униформности из 1559.

20 марта 1563, апел је послат црквеном комесеријату, који је имао двадесет петиција да их ослободи од коришћења одежди. Петицију су написали велики број истакнутих свештеника, углавном у епархији у Лондону, чији је епископ био Grindal, који се усагласио са бившим избеглицама и активистима реформе. Петиција је била одобрена од свих комесара, али одбачена од Parker-а и Guest-а.

На мети Parker-а били су Sampson и Humphrey. Брзо лишавање Sampson-а је дошло 1565 јер је био директно под влашћу краљице. Humphrey, под јурисдикцијом Robert Horne,

епископа Winchester-а, био је у стању да се врати у свој положај председника Magdalen College-а у Oxford-у. Bullinger је за то време саветовао Horne-а да буде толерантнији према одеждама, док неконформисти узимају место међу студентима у St John's College у Cambridge-у.

Март 1566 донео је врхунац неуспешности. Епархија Лондона као пример, је претила, упркос Parker-овим очекивања да ће је напустити многе цркве. Лондонско свештенство се окупило на Lambeth Palace. Parker је тражио, али није успео да добије присуство William Cecil-а, Лорда Keeper Nicholas Bacon-а, и Лорда Marquess од Northampton-а, тако да је остао сам са епископом Grindal-ом, деканом Westminster-а и неколико канониста. Није било дискусије. Ултимаатум је издат да се свештенство мора појавити у мантији, (tippet)-Штоли и Алби и неприкосновено се мора поштовати “Књига Молитава”. Свештенству је наређено да се обавезу на лицу места, у писаној форми, са само речи volo or nolo (да и не). Шездесет један су гласали за да, а тридесет седам за не. Ових тридест и седам су одмах били суспендовани. Имали су три месеца да промене своје мишљење, пре него ли буду лишени свештеничког чина, а лишавање се одвијало под надлежношћу Parker-а иако није имао одобрење и благослов од краљице, али је имао ауторитет државе.

Реакције протеста у 1566

Један од оних који је потписао *polo* (не) је и бивши Мариан у изгнанству Robert Crowley, викар St Giles-без-Cripplegate, и који је подстакао први отворени протест. Иако је суспендован 28 марта за своје неусаглашености, био је међу многим који је игнорисао њихову суспензију.

Априла 23, Crowley се суочава са шест свештеника из St Giles који су дошли у цркву у алби за сахрану, и ту их на вратима зауставља. Потом Crowley изјављује “црква је његова, и краљица му је, њу (цркву) доделиа за живота и направила га викаром, због чега он влада њоме (црквом), и неће трпети никакве празноверне дроњке, остатак Рима да уђу у њу (цркву)”. После овога шест свештеника одлазе, како не би нарушили мир.

Наравно, у историји наилазимо на још много оваквих примера, али нам није намера овде да пишемо црквену историју.

Појава сепаратизма и презвитеријанизма⁽⁴⁴⁾

У лето и јесен 1566 године, конформисти и неконформисти разменили су писма са континенталним реформаторима. Неконформисти су у Женеви гледали и тражили подршку, али је нису добили. Фракције које су биле против одежди поделили су се на сепаратисте и на анти-сепаратисте. Јавна расправа претворила се, у више или мање, у тајновита дела директне непослушности, са изузетком кратког понављања оригиналног питања у комуникацији између Horne, Bullinger и Jerome Zanchi и наравно краљице.

Упркос изгледу победе за Parker-а, Brett Usher-а тврди да је национална униформност немогућ циљ због политичких и ограничених надлежности Parker-а. Usher против одежди није видео као пораз 1566 године, то се десило у народне две деценије у време презвитеријанског покрета; Parker је само помогао покретању оваквог изазова, а односи између државе и свештеника су се драстично променули, јер су свештеници тражили промене у цркви.

Најрадикалније сепаратистичке фигуре 1566 године организују и воде илегалне парохије. Прва је откривена јуна 19, 1567 у Plumber's Hall у London-у. Многе од њих које су биле откривене, тврдили су да нису сепартисти и да су део истинске цркве. Противници одежди Humphrey и Sampson одабцили су ове цркве и парохије, називајући их “полу-паписти”.

Други противници одежди, покушали су да промене облик и надлежности своје цркве пратећи линију презвитеријанаца 1570 године. Наследник Calvin-а, Theodore Beza у свом писму Grindal-у, даје своју презвитеријанску подршку. Писмо је објављено 1572 године од стране Thomas Wilcox и John Field и тако се сматра прво јавно испољавање енглеског презвитеријанизма. По неким подацима, Gilby, Sampson, и Lever су такође индиректно били укључени при овој публикацији, међутим у исто време уследила је друга полемика између

архиепископа John Whitgift и Thomas Cartwright, где Whitgift прима не-индиферентност одежди, али је у исто време и инсистирао на ауторитет црква да их захтева. На крају, питање је стало на мртву тачку, и експлицитно је било фокусирано на природу, ауторитет и легитимности црквеног поретка.. Сепаратистички пуританци, на челу са Cartwright, наставили су у свом одбацивању одежди, али већа политичка питања су их ефективно помрачила.

Између 1574-75 објављена је књига "Brieff discours off the troubles begonne at Frankfort... A.D. 1554" (Кратак опис о проблемима у Франкфурту, 1554-1558 А.Д ...у Франкфурту). Ово је про-Презвитеријански историјски наратив спорова између Мариан изгнаника двадесет година раније у Франкфурту о књизи "Књига молитава и церемонија ...". Уводна реклама на насловној страни је цитат из јеванђељ по Марку 4:22-23 "Јер нема ништа тајно што неће бити јавно; нити би што сакривено, а да не изиђе на видело. Ко има уши да чује, нека чује!"

Традиција Лутерана

Лутеранска црква је најстарија протестантска хришћанска традиција, која датира из протестантске реформације и Мартина Лутера (Martin Luther).

Лутерани су они хришћани који су одлучили да прихвате Мартин Лутерово учење. 31 октобра, 1517, Лутер, католички калуђер, поставља својих 95 теза као изазов доктрине и праксе Римокатоличке цркве, надајући се да ће реформисати праксу која није била у складу са Светим Писмом.

Када је сукоб ескалирао до раздвајања од Римокатоличке цркве, они који су прихватили Лутерове реформе постали су "лутерани." На основу сопствених Лутерових списа, они ће и даље подржавати његово учење, као што је "sola scriptura" (Писмо као примарни орган вере и живота), оправдање по милости Божијој и спасење само кроз веру у Христа. Од тада, многе Лутерове теолошке идеје су прикупљене у књизи "Concordia" (Die Bekenntnisschriften der evangelisch=lutherischen Kirche), издата јуна 25, 1580 године у Дрездену, Немачка, која је и дан данас главни извор Лутеранске доктрине и праксе. Четири године касније у Лајпцигу излази латинска верзија.

Напоменули смо да је Лутер био католички калуђер, па стога није ни чудо, што код њих наилазимо на многе елементе који су слични римокатоличкој цркви, када се прича о стилу служења. Лутеранска црква се из Немачке проширила у већини земаља широм света, и тако постала једна од највећих протестантских деноминација.

Употреба одежди у Лутеранској цркви не зависи од било којег закона, па стога варира у складу са локалном црквом и њеним обичајима. Оно што је важно напоменути је да, свака Лутеранска парохија одвоји време схватања шта свештеник носи и њено значење. Дакле, када се одежде јасно разумеју и користе, онда оне оличавају реч Божију (Principles for Worship, Principle S-16).

У Лутеранској цркви, тако дакле, свештеници носе:

мантију, штолу (lat. stola, од Грчког столή (stolē)), Мисницу (lat. casula), Албу (lat. albus), Плувијал (lat. pluviale) и напрсни крст.

Лутерани гледају на одежде као adiaphora или равнодушне ствари (грч. ἀδιάφορα), што према њиховим схватањима оне нису забрањене од стране речи Божије, а нису ни морање. Тако су многе парохије задржале горе наведене традиционалне одежде, док, рецимо, неке парохије у Скандинавији су их одбацили, сматрајући да су континуитет Римокатоличке цркве, али их је већина и задржала. Такође, у неколико парохија широм света, наилазимо на вишу реформисану традицију, где је усвојена академска хаљина (нека врста мантије, која се носи на церемонији за време матуре).

Пола века након смрти Лутера, већина парохија је наставила са традиционалним одеждама, међутим било је само кључно питање у вези мантије и Албе (lat. albus), које су сматране "папским одеждама". Упркос свему, оне су се носиле током XVI века, за време проповеди, посете болеснима и на сахранама.

Почетком XVII века, свештеници који нису носили Албу (lat. albus), за време обреда Тајне Вечере, сматрани су Калвинистима.

Најважнији детаљи Лутеранских одежди нам долази из евиденције, цркве Св. Николе у Лајпцигу, где се види да су користили 20 Мисница (lat. casula) током године. Био је ту и један од зеленог сомота са везаним ликом Исусовог тријумфалног уласка у Јерусалим (Цвети); један од белог дамаста са распећем; један од црног сомота исто са распећем који се користио за Велики Петак; један од црвено-браон сомота који је представљао Свету Тројицу, а поседаовао је и бисере и драго камење, те се користио за Педесетницу; један од црвеног сомота на коме је била извезена Богородица са дететом, итд. Лутерански епископи у Данској и Норвешкој дан и данас носе Мисницу у различитим бојама.^(XXVIII)

Традиција Презвитеријанаца⁽³⁴⁾

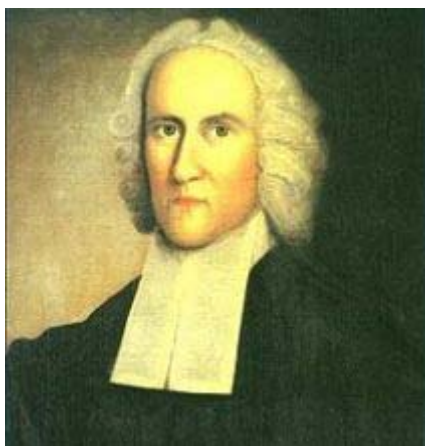
У време реформације, многи реформисти су желели да се дистанцирају од онога што се доживљавало у западној цркви када је било речи о свештеничким одеждама.

Тако су многи од свештеника преузели одећу од академика у свакодневном облачењу или нису носили никакву препознатљиву одећу.

Ипак, током времена жеља за свештенство да носе препознатљиву униформу вратио се у реформисаним црквама. Оно што су почели да раде, почевши од XVII века јесте да су кренули да носе мараму око врата, која се зове кравата, везана око врата да личи на јарам. Тако достојанствено рухо су носили пастори. Овај стил се може видети у многим познатим реформистима тога времена, као на пример Charles Hodge.

Када би Реформисани пастири ушао у говорницу за проповед, он би око врата стављао специјалну кравату. Овај тип кравате је готово свеприсутн међу XVII и XVIII века пастора реформисати. Ево неколико примера:

Jonathan Edwards

George Whitfield

У Презвитеријанској цркви они су добро познати по својој посвећености Реформисане теологије, библијског учења, праксе и нису били анонимни људи који су носили само административну одећу.

Може се поставити питање да ли је ова врста ношње универзална међу реформистима. Одговор је, не. По проучавању неколико портрета укључени у Презвитеријанској Енциклопедији из 1880, коју је објавио Presbyterian Publishing Co. of Philadelphia, сазнајемо да је било разноврсности свештеничких одежда.

Неки су носили “clerical cravats”. Неки су носили “modern rabat” са “collarette” (нека врста црног прслука који се затвара на врху а имао је и бели оковратник)

Закључак који се може извести јесте, да је у Презвитеријанској традицији, дошло до разноврсност свештеничких одежди, без било које врсте принудног ношења било које од горе напоменутих.

Неколико извора из XIX века показују да су “clerical cravats”, у ствари, сматрани као препознатљива одећа пастора. Следећи цитат је из извора из XIX века под називом “The Domestic Annals of Scotland, Volume 3”:

“In the austerity of feeling which reigned through the Presbyterian Church on its reestablishment there had been but little disposition to assume a clerical uniform or any peculiar pulpit vestments. It is reported that when the noble commissioner of one of the first General Assemblies was found fault with by the brethren for wearing a scarlet cloak he told them he thought it as indecent for them to appear in gray cloaks and cravats. When Mr. Calamy visited Scotland in 1709 he was surprised to find the clergy generally preaching in neckcloths and coloured cloaks. We find at the date here marginally noted that the synod of Dumfries was anxious to see a reform in these respects. The synod – so runs their record – “considering that it’s a thing very decent and suitable so it hath been the practice of ministers in this kirk formerly to wear black gowns in the pulpit and for ordinary to make use of bands do therefore by their act recommend it to all their brethren within their bounds to keep up that custome and to study gravitie in their apparel and every manner of way.”

Укратко видимо овде да је synod of Dumfries био радознао да се види реформа у погледу одеће свештеника.

Што се тиче порекло модерне црквене крагне, постоје неколико извора. Средином XIX века у великој мери формалане одвојиве крагне су у великој моди. То може да се види и почетком XX века.

Англиканска употреба (Епископална – званичан назив у САД-у)

Алб - (од латинске “albus”, што значи бела), један од црквених одежди Римокатоличке, Англиканске, Лутхеран, и Методистичке цркве. Он је сличан нашем стихару, а повезује се са конопцем око струка.

Као што знамо, Алб потиче од беле тунике коју су носили Римљани у првом веку и био је у великој мери свакидашње рубље, потом је усвојен од стране ране цркве за литургијске употребу.

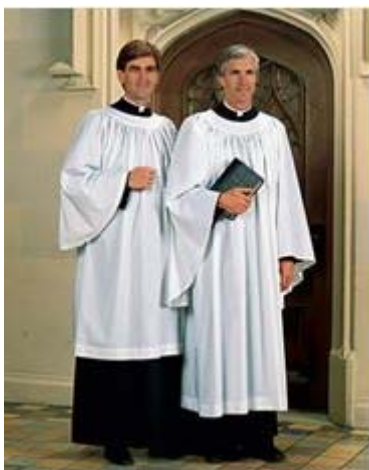
Алб се обично носи као базна одора са другим посебним одежама преко врха, иако се често носи сам по себи. Посебно се користи током еухаристичних прослава (причешће). Лаицима који служе у олтару, као и они који читају могу га носити.

Мантија - Мантија је обичана црна дуга хаљина са дугим рукавима. Многи сматрају да је изведена из грчко-римске Тунике. Лаици и свештенство могу носити мантију и често је, али не увек, везан око струка.

За већи део црквене историје све до XX века мантија је била свакидашња униформа ван цркве.

Традиционално Англиканска Мантија поседује двокреветне груди, закопчавајући се на раменима и око струка. Римокатоличка мантија обично имају 33 дугмета директно на средини одеће, међутим Англиканска варијанта је са 39 (39 Правила вере). Друге врсте типичне мантије укључују варијације у бојама: црвено носе Декани, љубичасто бискупи.

Стола - Потпуни бела одора са широким рукавима. Она има отвор за главу на врху и обично достиже до колена или изван. Термин је од латинске "superpelliceum", што значи "преко крзна одеће." То је био огроман Алб коју су носили чланови хора. Она је била одора над бундом у црквама хладне северне Европе. Обично се носи преко мантије свештеничке.

Такође њу могу да носе и лаици који имају посебну литургијску дужност, они који читају Свето Писмо и чланови хора, као што смо већ напоменули.

Академска Англиканска одежда свештенства може укључивати мантију, столу и типет, са или без академске капуљаче.

Типет - Велики црни шал који се носи преко stole и мантије у дневном служењу а и често на сахранама.

Епитрахил – шал виси око врата и достиже до колена. Обично богато уређен у литургијским бојама, са хришћанским симболима на сваком крају. Епитрахил се носи преко Алб или stole. На горњој слици видимо ђакона и свештеника. Само свештенство може носити епитрахил. Ђакони их носе на левом рамену дијагонално преко груди, а свештеник и бискуп их носити преко врата, сваки крај виси паралелно.

Касубла - Високо украсна Евхаристијска одежда, која је округла / овалног изгледа са рупом за главу и обично богато украшена.

Потиче од "Casula" античког Рима, одеће за путовање, слично као пончо. "Casula" је формална литургијска одежда која се носи искључиво током Еухаристије и означава озбиљност. Касубла се увек носи као горњи слој одежде, са Алб и Столе испод, и само свештенство могу да је носе. Такође она одговара боји литургијског календара. У историји Англиканске Цркве касубла је оживела у XIX веку Оксфордског покрета након што је била забрањена у XVI веку реформације.

Плашт (огртач) – Традиционална одежда бискупа, декана и архиђакона, мада је могу носити сви редова свештенства када је то потребно. Првобитно "сарра" потиче из Латинске речи значи плашт (огртач). "Сарра" је такође и формална, церемонијална одежда, тако да се користи током и ван светог причешћа. Огртач се спаја са копчом на грудима и може бити у било којој литургијској боји. Теолошки не постоји неки посебан вез на њему и до личног избора је. Једино правило је да ако је не носи бискуп, у време посете парохији онда је ни свештеници не носе.

Митра - је традиционална капа бискупа. Она потиче од

грчке речи за траку. Англиканска Митра је велика шиљата капа са две ресе у облику трака и виси са леђа. Бискупи је носе у званичним или свечаним приликама и означавају власт. Митра може доћи у било којој боји, али обично се поклапа са осталом одеждом. Легенда каже да она да симболизује "језике анђела"

Рокет и Кимре (Rochet and Chimere) - Рокет је бела одећа подсећа на Алб и носи се преко мантије резервисана за коришћење искључиво за бискупе. Ово је традиционална одежа бискупа још од XVI, века и скоро да није променила никакве промене у изгледу ни кроју.

Направљено је од лабаве тканине која је дуга до зглоба а око зглобова рукава је везана траком. Може бити црвена или црна.

Фус нота - Раздвајање Енглеске цркве од Рима је од велике важности при изучавању и коришћењу евхаристичких одежди у Англиканској цркви, јер је она прошла "Католичке" и "протестантске" фазе.

У Англиканској цркви не постоје званичани канони што се тиче одежди, само нека врста помоћних путоказа. Свештеник има слободу да носи одежде које су му на располагању и које сматра одговарајућим. Стога се може рећи да су протестантски периоди предњачили, јер у многим одежде су биле непознате.

Према Англиканској теологији, симболика је средство преношења идеја, да идентификује, и да да инструкције. Човек живи од симбола који се преносе с колена на колена. У оквиру хришћанске вере, симболика се користи да инспирише вернике и да комуницира духовне концепте који не могу да се ликовно представе, стога се и налазе на одежди свештеника.

На одежди може се наћи следећи симболи: крст, монограми Христа, симболи Св. Тројице, Алфа и Омега, страдања Господа, симболи литургије и тако даље.

Такође сусрећемо и Јеванђелисту Марка, који симболизује крилатог лава. Лав је краљевски симбол и користи се у вези са месијанском или краљевском природом Христа.

Теле или вол је симбол жртвовања, а самим тим и крилато теле или вол се користи за представљање Св. Луке, чији је Јеванђеље наглашава жртвену и искупљујућу Христову смрт.

Орао апостола Јована повезује високу природу као и његово Јеванђеље које наглашава божанство Исуса.

Многи симболи који се користе у Англиканској уметности имају више значења, и у суштини требају да се читају у контексту.

Тако рецимо, круна, представља краљевску природу Христа, али она проналази своје место и симболику као грб победе и вечни живот.

Ускршњи љиљан представља Васкрсење, док ружа је још један симбол са више значења.

Паун и лептир су симболи изражаја Васкрсења. Паун је древни симбол бесмртности. Лептир као најлепши симбол васкрсења садржи смртни живот, смрт и васкрсење или вечни живот кроз фазе раста ларви и на крају огромна лептир.

Дрво живота налазимо у многим древним формама, и оно постаје дрво Исуса за хришћане и има референцу пророчанства Исаије који се односе на порекло Месије.

На крају, многи симболи који су развијени, како тврди Англиканска црква, да представљају апостоле и свеце су уско повезани са ренесансом у средњем веку. Ренесансна уметност је

пуна симболике која се развила око биљних и животињских облика. Међутим, даља дискусија је ван оквира ове студије.

Према Англиканској цркви, боја је језик, и као такав представља символ који говори о уму и емоцијама из свакодневног живота. Како кажу, ми имамо плаве дане, жалосна расположења, пурпурне страсти, црвено када имамо осећаје. С друге стране, плавим небом, краљевским љубичастим, зелена поља, и розе свитања изазивају реакције потпуно другачије од оних које су више насилни или тмурним разматрања. То је ствар удружења у ума и срца.

Симболика у боји је развијена, не само у уму појединаца, већ у вековним мислима цркве, тако да су достигле свој врхунац сложености са укљученим симболима средњег века и ренесансе.

Тако на пример, зелена симболише живот, наду и мир, и користи се за Богојављење и Педесетницу.

Употреба боја се развила у односу од празника и поста током Црквене године. Историјски гледано, употреба боја је био непознат у првом осам векова цркве. То јест, боја је коришћен, али није имала пропис.

Бела је коришћена за високе прославе (Божих и Ускрс), црвена је коришћена за дане апостола, мученика, и празник Духова. Црна је коришћена за Адвент, пост, дани у невољи, и за сахране. Зелена је за радне дане, а не фестивале. У то време је спорно коришћење љубичасте.

За историјску интересантност за ову студију, можемо напоменути је оно што се назива Сарум употреба код Англиканске цркве, што представља најистакнутију употребу у развој боја ове енглеске цркве. Катедра Салисбури у Ирској, указује за коришћење најбољих доступних одежди без брига и разлика на боју. Ово се ради посебно за Божић и Богојављење.

Образац употребе боја даје декан, са изузетком употребе плаве, што није уобичајено, и употребе љубичасте током поста. Оваква пракса се међутим мења, па тако црвена се користи током Свете недеље а брише се црна, која се користила за Велики Петак. Бела се користи не само за празник Богојављења, али и

кроз прве недеље после тог празника. Употреба зелене почиње на другој недељи истог празника. Црвена се користи за Страсну Седмицу.

На крају, можемо рећи да употреба одежди у овој цркви је установљен обичај у већини парохија. Појава савремених одежди није ограничена на једну област или епархију или било којој старосној групи, иако статистички докази показују да млађи свештеници мењају одежде у нетрадиционалне тканине и дезене и то чешће него што то раде старији свештеници.

У својој студији 1974 године: *The Use of Contemporary Textiles in Liturgical Vestments in Episcopal Churches of the West Coast* од стране Marjorie Converse Reppeto, а достављена Oregon State University, каже се следеће:

“...савремени текстил и дизајн се користе у све већем броју у Епископалним црквама Калифорније, Орегона и Вашингтона. Све више вештине и разумевање су евидентни на одежди. Као и у прошлим временима, ни једна парохија брзо не одбацује старију традицију, тако да можете наићи на старе и нове одежде. Постоји дефинитивно место за образованог и квалификованог уметника текстила и занатлија у пољу шивења одежди..... можда улога занатлије текстила или уметника који је и образовани свештеници да иступи кад год је то могуће, и да скрене пажњу на потребе савремене цркве, за одежде које су одговарајуће за прославу Свете Евхаристије, који је укоренен у антици, као и чин.”⁽³⁶⁾

Пракса обе ове цркве су једноставна: бела туника, или алба, и бела Штола су једине одежде које се могу носити осим у проповедима или сахранама, а у тим приликама се носи црна мантија. Ђакони носе Штолу, на древни ђаконски начин, односно, преко левог рамена испод десне руке, а презвитери око врата, па тако она виси.

Одећа свештенслужитеља у свакодневном животу

Мантија је, ако не од почетка хришћанства, оно већ вековима била одећа монаха (укључујући и искушенике) и свештених лица. Традиционална боја је била црна. Некада је мантија била одећа свештених лица и калуђера. Сада је носе богослови, ипођакони, и аколуги, а понегде и црквењаци.

Глава једанаеста

Значење, украшавање и боја свештених одежди^(IV)

Увод

Пре свега треба нагласити да боја има своје место у Светом богослужењу. Њена хармонија естетски помаже присутнима да се боље усредсреде и да се посвете вршењу Свете Тајне, док одсуство хармоније разбија пажњу и не рађа у души осећај небеског поретка, који се у светом богослужењу изображава. Од стране психологије је потврђен утицај који извесне боје врше на душевно расположење човека. Смерне и естетски дивне боје изазивају одговарајућа осећања. Уосталом свака боја крије и неку симболику, не само у Светом богослужењу, него и у свакодневном животу. Зар тамно не означава жалост и скрушеност? Бело - радост и чедност? Зар црвено није боја која подсећа на крв и жртву? Црква је дужна да све ово употребљава да би циљ свештених богослужења био постигнут у што већој мери. Сва чула: вида, слуха, мириса, додира, чак и чуло укуса, сарађују у прослављању Божијем и очишћењу човековом⁽¹²⁾.

Питање боје одежди није историјски проучавано те не знамо да ли су постојала одговарајућа предања која се односе на то и каква су она била у византијско доба. Нити пак знамо да ли је постојало јединствено предање или су, зависно од места, преовладавали различити обичаји. Само на основу ретких сведочанстава црквених писаца или сведочанстава литургијских рукописа можемо донети одређене закључке. Међутим, колико год изгледало да нису постојала строга правила која би одређивала боју одежди, као што је то нешто касније било на Западу, исто толико изгледа да је постојала извесна традиција у погледу боја. Тако би епископ или свештеник при вршењу крштења носили беле одежде. Током Четрдесетнице би, опет, носили одежде тамних боја. Уосталом, поједини делови одежде

су имали одређену боју, као што је ђаконски стихар који је био бео, стихар епископа, који је био црвен или бео са црвеним рекама (тј. уздужним тракама) итд⁽¹²⁾.

У нашој Цркви данас не постоје одређена правила која би одређивала боју одежди, иако то Типик прописује. Неко би у том погледу могао рећи да нас донекле одликује извесна анархија, која се увеличава при саслуживањима током којих сваки свештеник носи било коју боју која му се допада. Тако често бивамо сведоци најневероватнијег шаренила, без икаквог комбиновања или без трага хармоније. Једну боју имају прекривачи Свете Трпезе, другу прекривачи Предложења, трећу дарци, четврту одежде архијереја, другачију боју одежде сваког од свештеника, а другу одежде ђакона. Остављам по страни то што је сама свештеничка одежда често састављена од једног мозаика боја и нијанси. Засигурно ће бити наведени економски разлози који спречавају наше свештенике да имају више одежди различитих боја и приморавају их, нарочито у сиромашним крајевима, да се облаче како било. Не желећи да пренебрегнемо истинитост таквог приговора, не можемо да не признамо да смо пре чешће сами кривци због немара и непажње, него жртве своје немаштине. И даље смо оптерећени наслеђем турског ропства чији су трагови још увек приметни у многим видовима Светог богослужења. Наравно, дужни смо да признамо да се стање унеколико поправило. Нарочито у великим црквама, многи свештеници, покушавају да набаве више једнообразних свештеничких и ђаконских одежди које би биле у хармонији са прекривачима Свете Трпезе, а и млади свештеници избегавају шаренило и израђују своје одежде са више укуса од старијих⁽¹²⁾.

Поред свега овога и данас постоји извесна традиција која одређује боју одежди и која, како изгледа, има корен у древној пракси наше Цркве. Одежде могу да буду разних боја. Постао је обичај да се за дане празника употребљавају светлије боје, а за дане поста тамније. Данас је прихваћено да се у недељне дане облаче одежде златне боје, у дане спомена светих апостола и мученика црвене боје, у дане празника у част Пресвете

Богородице плаве боје, у дане спомена пророка зелене боје, током Великог поста у седмичне дане и током Страсне Седмице, осим на Велики Четвртак и Велику Суботу црне боје. Од Васкрса до Педесетнице, од Божића до Богојављења и на Преображење Господње беле боје. На Велику Суботу, одмах после читања Апостола у време певања "Васкрсни Боже" у Типику је прописано да се црна одежа мења у светлу. На Васкршњем јутрењу одежа се мења приликом сваког новог изласка ради кађења читавог храма, што симболизује нарочито славље у Цркви. Света Тајна крштења се савршава у белој одежди, а опело, осим у периоду Педесетнице, у тамној одежди.

Док монаси носе нарочита покривала за главу као што су клобук, камилавка и скуфија црне боје, жењеним свештеницима се као награда даје скуфија, а затим камилавка љубичасте боје. Назив "скуфија" потиче од скуфос - чаша, јер својим обликом подсећа на чашу. Назив камилавка потиче од материјала од кога је раније на Истоку прављена ова капа - од длаке са врата камиле (κάμηλος - камила и αυχην - врат).

Код нас су ове боје уведене у XIII веку, и од тада су у употреби.

Боје Левитских свештеничких одежди

У трећој глави детаљно смо описали Левитске свештеничке одежде, а сад овде посебно требамо нагласити нешто и на њене боје. Прво, да је комбинација пет светих боја, изгледа, постојала само у одеждама првосвештеника. Друго, постоји одсуство златне боје.

У хришћанској Цркви, златна боја одежди се додала и постала света боја одежде свештеника. Тако је додавањем ове боје настала подела између Старих и Нових.

Једна друга важна ствар је, читаво одсуство било какве зелене или црне боје. Бог је јасно назначио у Светом Писму, да свештеници који му служе, да се не појављују у одеждама израђеним од зеленог или црног материјала. Ово је још један

доказ, како је Свето Писмо на јасан и позитиван начин истакао, да таква и таква боја треба да се користи при прављењу свештеничких одежди. Сваки пропуст би имплицирао забрану служења и то је озбиљно схватио Мојсије и деца Израела а самим тим и древна црква.

Мистични број пет, тј., пет боја које је Бог одредио за свете одежде своје цркве, је један од најважнијих симболичних бројева. У језику нумеричких симбола, број пет је типичан за "жртвовање". Од прве књиге Старог Завета до књиге Јовановог Откровења, констатно наилазимо на овај мистичан број пет, који долази у везу са предметом "жртвовање". Повременом читаоцу Светог Писма ово није јасно на први поглед. Символика је увелико у Светом Писму, и онај који стално га чита то може запазити. Навешћемо Аврамов пример жртве, пре давања закона, где видимо пет ствари, што наравно повремено читалац не би одам уочио: И рече му: Принеси ми јуницу од три године и козу од три године и овна од три године и грлицу и голупче. (Прва Мојсијева 15,9); или И нека узму злата и порфире и скерлета и црвца и танког платна. (Друга Мојсијева 28,5). И тако даље у Светом Писму, види се и приметан је мистичан број пет.

Након древног ритуала и црквене уметности, Римокатоличка црква, утицај овог броја пет је била толико велика да се не може преценити. Изгледа да је имала и још већи утицај на ритуал и уметност Енглеске Цркве. Тако дакле, овај мистичан број, број пет, је имао велики утицај на читав систем, од древне Цркве па све до данас. Наука о симболици бројева, омогућила нам је да формирамо неку представу о важности црквених одежди, које су биле направљене од пет светих боја и само пет. Римокатоличка црква и наша Православна, а и понека Протестантска задржали су ову традицију.

Настављајући даље, долазимо у време левитске цркве у време Соломона. Соломон је почео градњу великог храма у Јерусалиму 956 године пре Христа, а детаљи, и то у појединости, његових украса дате су нам у Другој Књизи Дневника (10-14), а такође и на многим другим местима Старог Завета. Тако читамо:

10. И начини у дому светиње над светињама два херувима, направе уметничке, и обложи их златом.

11. И крила тих херувима имаху у дужину двадесет лаката: једно крило беше од пет лаката, и тицаше у зид од дома и друго крило беше од пет лаката, и тицаше у крило другог херувима;

12. Тако и другог херувима крило беше од пет лаката, и тицаше у зид од дома, и друго му крило беше од пет лаката и састављаше се с крилом другог херувима.

13. Крила тим херувимима беху раширена на двадесет лаката, а они стајаху на ногама својим, лицем окренутим у дом.

14. И начини завес од порфире, од скерлета, од црвца и од танког платна, и по њему начини херувиме.

Дакле, исте мистичне боје, које су се користиле за одежде, сада се користе у храму и изван њега, као што су биле коришћене у и око шатора Мојсија. Из овога се види да свештеници нису имали нову боју одежди. Иако многе друге ствари се помињу у прецизности, образац који је објављен Давиду од Бога, а потом показан од њега Соломону (Прва Дневника 28), нема даљих откривења у вези црквених одежди или њених боја. Постоји нека референца за певаче, где се каже да су били обучени у бело платно, али то је све што се може сакупити из Библијског наратива по овој теми.

Стога можемо оправдано закључити да су прво-свештеници и свештеници били обучени у оне исте одежде, исте боје, које су биле откривене од стране Бога Мојсију, док је боравио 40 дана на гори са Богом, учећи Његову вољу у вези свечаног служења у Његовој цркви на земљи.

Први век

Доласком Исуса Христа, боје одежди, њихов интегритет и ритуално обожавање настављено је у јеврејској цркви. Јосиф Флавије, један од великих јеврејских историчара тог доба, јасно нам доказује ово.

У његовим вредним делима, налазимо алузије, не само у древном ритуалу јеврејске цркве у време Мојсија, али и ритуала који је био у његово време. Рођен 37. године, потомак високог свештеника, по страни од оца, а по занимању је био фарисеј. Због овакве породичне везе, његово сведочење нам је од посебног значаја, када је у питању ритуално обожавање Бога код Јевреја, у доба у којем је живео.

Тако нам он пише следеће, у својој петој књизи: “Јудејски рат“, у којој је садржан интервал од близу шест месеци, тј., доласком Титовим како би опклопио Јерусалим, до великог екстремитета при чему су Јевреји бројно смањени. Погледајмо пету главу – Опис храма:

Сви они свештеници који су имали неки недостатак у њиховим телима и тиме нису могли постати свештеници, преградили су се са онима који то нису имали; па су због тога, својом властитом акцијом користили своје приватне одежде; али ником од њих није дато да служи, само онима који су имали свете одежде и који су били без мана. Они су се углавном уздржавали од вина, од страха да не прекрше одређена правила традиције. Првосвештеник је такође ишао са њима, али не увек – али на седми дан, нови месец и на неке фестивале, који припадају нашој нацији и славимо их сваке године, дешавало се. Када је служио, имао је на себи панталоне које су биле до бутина, које су имале поставу. Носио је плаву округлу одежду, без шавова која је допирала до стопала. Ту су била и златна звона која су висила на рубу. Звона означавају грмљавину. Појас са којим су се везивали, били су извезени са пет редова различитих боја: од злата, од љубичасте, скерлета као и од финог платна и плаве – овим бојама велови храма су везани такође. Сличн је вез и на оплећку; али количина злата на њима је био већи...

Јосифово поређење одежди Јеврејске цркве у првом веку, из овог описа, и са исказом Књиге Изласка, јасно показују колико је изабрани Божији народ пратио црквену традицију, а посебно када се то односило на боје црквених одежди. И управо те исте боје се настављају доласком Исуса, без додатака или пропуста.

Сетите се речи Господа: “Не мислите да сам ја дошао да покварим закон или пророке: нисам дошао да покварим, него да испуним.” (Матеј 5,17)

Из овога можемо закључити, тј., из Светог Писма и из живота и писања старих светитеља, да је можда највећа могућа грешка замислити, да се принципи богослужбеног ритуала хришћанске Цркве дијаметрално разликују од ритуалног богослужења древне Јеврејске цркве. Добро нам је познато, да је Исус док је боравио на земљи и при оснивању Његове цркве, стално боравио у храму и придруживао се обредима. Чак и након Његовог Вазнесења, а након силаска Светог Духа на дан Педесетнице, верници су свакодневно наставили, као и раније да посећују храм.

“И сваки дан беху једнако једнодушно у цркви, и ломљаху хлеб по кућама, и примаху храну с радошћу и у простоти срца.” (Дела Апостолска 2,46)

У Новом Завету, не налазимо нигде јасно сведочење о богослужењу ране хришћанске Цркве, што би пажљив читач приметио. Тек када дођемо до последње књиге Новог Завета, Откровењу Св. Јована налазимо на нешто. Сматра се да су поглавља четри и пет прве које описују богослужење ране хришћанске Цркве.

То посредно потврђује да су Св. Јован и епископи ране хришћанске Цркве носили пет мистичних боја. Свако детаљније разматрање овог богослужења описаног у овим поглављима би било сувишно овде.

Други век

Домицијан (81-86) је био неповерљив, подозрив и сумњичав према свима, а према хришћанима поготово. У његово време пострадали су или су били прогоњени Флавије, Климент, Домицила⁽⁴⁵⁾ а Свети Јован на Патмосу. Свеж прогон је настао за време владавине цара Трајана у почетку другог века. Под разним

суђењима, прогонима и тешкоћама хришћанска Црква се морала борити у овом периоду о којем ћемо сад писати. Империјална сила Рима проширила се на цео цивилизовани свет, и сва та горка прогањања постављена су од стране паганске моћи, како би искоренили хришћанство.

После овог малог али скромног увода у други век, поставља се питање: како је онда било могуће у таквим околностима ране Цркве, у сваком тренутку и на сваком месту служити Богу у тако раскошним одежама? Неко би одмах одговорио да то није било могуће. Стога можемо са сигурношћу рећи, да због горе напоменутих последица Црква је била приморана поједноставити одежде, па је тако настала употреба беле Албе (lat. albus - бела). У свим студијама наилазимо на усаглашавање да је бела боја у раној Цркви била боја хришћанског свештеника. Онима којима можемо веровати, како каже историја, су Климент Александријски и Тертулијан који су живели у том веку. Међутим, чудно је да историја цитира баш њих двојицу, када знамо да ни један ни други, никад нису написали било шта сто се тицало одежди епископа, свештеника или ђакона. Ово нам само показује слабу основу ове теорије.

Да би се схватило шта су Климент и Тертулијан заиста рекли и мислили, морамо имати на уму времена у којима су ова двојица живели. Климент је живео у другој половини другог века, а умро 220. Тертулијан чини се да је живео отприлике у исто време, а из историје сазнајемо да је рођен 150. а умро 220. године.

У овом периоду паганског света, Рим је био један велики вртлог од порока и распушног живота. Обојица су живели у атмосфери овог вртлога, тј., у доба луксуза и корупције.

Употреба сјајних боја и скупих тканина, од стране женског рода, био је природни резултат луксузног живота, да је достигао неморал у свим слојевима друштва тога времена. О овој екстравагантної одећи у друштву, писали су и Св. Климент и Тертулијан и протестовали против ње, те су се усгласили и рекли: “Поштујем древне Спартанце, који су дозволили само

блудницама да носе одећу ковану као у цвећу, и украсе од злата.”

Када смо у детаље говорили о римокатоличкој одежди, истакли смо да су Албу (lat. albus - бела) носили епископи и свештеници, али смо исто тако нагласили да она има многе сличности са дугом белом туником, коју је носио првосвештеник Левитске цркве, а дизајниран од стране Бога. И као што је признато, беле одежде неке врсте носили су се у раној Цркви. Једно питање је спорно, а то је да ли је бело била “та боја” или “само боја”, но непотребно је рећи више на ову тему, да би доказали да се бело носило у доба које разматрамо.

Настављајући даље, запажамо да је било тачака сличности између цивилне и црквене одеће, као што је било између хришћанске и паганске уметности. Ипак постојале су разлике; једне су биле развијене док су друге тако рећи биле покрштене. Тако онда морамо имати на уму, да су свештеници у другом веку, као и за време других прогона, носили одећу сличну цивилној власти, како би се уклопили у друштво и самим тим умањили шансе за затварање, мучење, прогон и смрт. Они епископи и свештеници који су носили карактеристичну црквену одећу били су мета смрти.

Трећи век

Трећи век је превасходно доба прогона. Рана Црква се још борила против тога и других потешкоћа које је имала. Од 202 до 302 било је најмање шест великих прогона.

То нам најочигледније показује, да у таквим околностима, није био високи ритуал Светих тајни, јер сам по себи није био могућ, па тако и немамо неке историјске доказе. Хришћани тога доба, већином су служили где год су то могли, у катакомбама, у пустињи, и на тајним местима, који је био познат само њима. Наравно, то није било изненађујуће под таквим околностима, да тако мало знамо о одеждама свештенства. Због тога, не налазимо нигде неки пропис боја за свештенике, и неразумно је претпоставити да је био неки њихов фиксни тип.

Рани хришћани тога доба, би невернике, па чак и катихумене, држали по страни како не би сазнали Свете тајне, и због тога ништа и није било у писаној форми.

Ако су носили само беле одежде тада, сигурно би били прописани, јер су правци ношења беле боје дати у Новом Завету. Литургија Св. Клемента, која се разликује од других древних литургија, и која се налази у осмој књизи Апостолских Устанаова, поседује специфичну рубрику која се односи на сјајне одежде коју носи епископ за време служења. Већина Литургије се слаже са Литургијом Св. Апостола Јакова и Св. Кирила Јерусалимског. Из ове Литургије произашле су Литургија Св. Јована Златоустог и литургија Св. Василија Великог. Каснији црквени писци такође потврђују наведена сведочанства. Други сведоци указују на то да је ова Литургија у старини била распрострањена на Истоку, а делимично и на Западу, и то приближно до IX века. Она се сачувала у Палестини, на Кипру, Закинту, на Синајској Гори и у Јужној Италији. Ипак, постепено је почела да излази из употребе, јер је Литургија светог Јована Златоустог, захваљујући уздизању Константинопола, временом постала опште прихваћена.

Ова древна рубрика у Литургији, нам само потврђује оно што смо већ унапред доказали, а то је да су свештеничке одежде у древној Цркви биле по принципу Левитских, јер је првосвештеник у Левитској цркви носио сјане одежде. Исто тако запажамо, да је епископ тај првосвештеник у новој сјајној одежди, док је обичног свештеника и ђакон мање богата.

Они који су се бавили Литургијом Св. Климента, преписују је раном трећем веку, па тако и она рубрика у вези сјаних одежди се сматра оригинална, а не уметнута. Међутим велики напор је направљен од оних који не одобравају боје одежди, тврдећи да је ова рубрика сигурно уметнута. Неможемо се сложити са овим, јер добро знамо да је прво древна Литургија са специфичном одеждом за служење, друго знамо да ова Литургија никад није служена у јавности, према томе мало је вероватно да је ова рубрика уметнута.

Четврти век

Ово је најважније доба у историји хришћанства и хришћанске Цркве. До времена Константина Великог, царство Рима учинило је све како би угушили Хришћанство. Од времена Константина или тачније од Сабора у Никеји 325 године, мењају се многе ствари у држави. Држава више не прогања хришћане, већ постаје хришћанска тј. вера Исуса Христа.

У оквиру таквог режима, повољан за Цркву, налазимо велики развој у многим аспектима Цркве. Многе Цркве су се саградиле, Епархије и Митрополије су се реформисале, Сабори су се организовали а што је најважније ритуал церемонија је драстично напредовао.

Главни ауторитет по питању одежди свештослужитеља имали су: Теодорит Кирски (грч: Θεοδώρητος ο Κύρου), теолог, апологета, егзегета, агиограф и историчар Цркве и епископ града Кира од 423 до 457; Јевсевије Кесаријски или Јевсевије Памфил, епископ родне Кесарије у римској провинцији Палестини од 311 и познаник цара Константина, и Свети Јероним Стридонски (грч. Εὐσέβιος Σωφρόνιος Ἱερώνυμος), (лат. Eusebius Sophronius Hieronymus), познат је као преводилац Библије са старогрчког и јеврејског на латински језик.

Међутим, од њих тројице, најважнији су списи Св. Јеронима, а по највише његово писмо Св. Фабиоли (Римској), написаног у Витлејему 396 или 397 године, које саджи о одеждама које су носили свештеници. Писао је доста о свешенству, и познато је његово мишљење, да нема битне разлике између епископа и свештеника, а свештеника је сматрао као идеални лик.

Улазећи у писму, одмах на предмет одежди, и то у детаље, Св. Јероним пре свега алудира на Левитске одежде и њихову употребу, истичући као заједничке, како за првосвештеника тада, тако сада и за свештеника. У свему томе он прати Свети Канон и јасно пише о пет боја Левитске Цркве, а то су: златна, плава, љубичаста, скерлетна (љубичастоцрвена) и бела. У другом делу

писма, он пише о одеждама хришћанске Цркве. Назив другог дела је *vetus lex novae congruit* или стари завет се сложио са новим, и тако закључује:

Lamina aurea rutilat in fronte: nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia coronemur. Lineis induimur, ornatur hiacynthinis, sacro baltheo cingimur, dantur nobis opera. Rationale in pectore ponitur: accipimus veritatem, profert sermo doctrinam: imperfecta sunt universa, nisi tam decoro currui dignus quaseratur auriga, et super creaturas Creator insistens, regat ipse quae condidit. Quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo ostenditur crucis. Auro legis sanguis Evangelii pretiosior est. Tunc signurti juxta Ezechielis vocem gementibus figebatur in fronte: nunc portantes crucem dicimus; Signatum est super nos lumen vultus tui Domine Jam sermo finitur, et ad superiora retrahor. Tanta debet esse scientia et eruditio Pontificis Dei, ut et gressus ejus, et motus, et universa vocalia sint. Veritatem mente concipiat. et toto earn habitu resonet et ornatu: ut quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabulis enim et diversis coloribus et gemmis floribusque virtutum, nee Sancta ingredi potest, nee nomen Antistitis possidere.
(S. Hieronymus. Epistola ad Fabiolam de veste sacerdotali.)

Исказ Св. Јеронима нам је од велике важности и драгоцености, кад узмемо у обзир да је био привилегован да утврди личним посматрањем свето богослужење тог доба. Као младић је студирао у Риму, а после крштења путовао је кроз Понтус, Витинију, Галатију и Кападокију. Након свега, мировину дочекује у Сиријској пустињи. Из Сирије одлази у Јерусалим, а потом у Константинопољ, а 382 године поново се враћа у Рим. Занимљиво је рећи да су сва ова путовања била 15 година пре него што је написао писмо Св. Фабиоли, што нам даје до знања да Св. Јероним путовао Истоком и Западом и саслуживао у свим хришћанским земљама. Зато је његово сведочење од великог значаја, јер и сам каже да није видео разноврсност у одеждама, али без другачијих боја није могао ући у олтар, нити себе сматрати епископом.

На крају, да ли овде треба закључити, да је бела боја била заиста одговарајућа боја свештеничке одежде у древној Цркви, препуштам вама да одлучите.

Пети век

У овом веку појављује нам се интересатна личност: Пелагије. Пелагије (354 - 420/440) је био аскетски монах и теолошки писац из V века који је учио да човек има моћ да чини добро и да ради на сопственом спасењу. Сматра се оснивачем пелагијанства. Пелагије је тврдио да сваки човек само понавља Адамов грех, поново чинећи свој лични пад у грех и следујући својом слабом вољом Адамов пример; а његова природа остала је онаква каква је и саздана, невина и чиста, као код првоствореног Адама, при чему су болести и смрт тој природи својствени од стварања, и не представљају последицу првородног греха. Напустио је своју земљу ок 400. године, а у Јерусалиму се сусреће са Св. Јеронимом. Овај грешник (Пелагије) и светац (Св. Јероним), живели су у пријатељским односима.

Свети Иларије (франц. Hilaire de Poitiers; 315—367) је био хришћански светитељ и учитељ цркве. Био је и епископ поатијски и истакнути богослов запада. Због свог чврстог став у борби против Аријеве јереси, прозван је „Атанасије Запада“ (Атанасије Александријски). Тако он 358. године честита британским архијерејима, што су се чврсто држали у вери и нису прихватили Арија и његово учење. Вера британске Цркве и православља, и њено ритуално богослужење, изгледа да је био природни исход мржње и пресудна улога зашто Пелагије није одобравао одежде. Његов неуравнотежен ум није могао да схвати, или чак и да толерише Православне обојене одежде, које су се носиле у његовој родној земљи и на другим местима.

Св. Јероним се храбро супротставља на ту тему, овим речима:

Unde adjungis gloriam vestium et ornamentorum Deoesse contrarium. Quae sunt ergo inimicitiae contra Deum si tunicam ha

bueromundiozem: siepiscopus, presbyter, et diaconus, et reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum Candida veste processerint.

[S. Hieronymus, lib. prim, adv. Pelagium, op. torn, ii, p. 185.]

Како су биле боје за одежде, тако су биле и у самом олтару. Један од најранијих записа, на употребу олтар-тканина, датира из овог века. Погледајмо како то пише Гилда Мудри (лат. Gildas Sapiens), познат и као Свети Гилда Мудри, који је био и клирик и историчар:

Sub sancti abbatis amphibalo, latera regionum tenerrima puerorum, inter ipsa ut dixi, sacrosancta altaria nefando ense hastaque pro dentibus laceravit [Damnoniae tyrannicus catulus Constantinus], ita ut sacrificii cselestis sedem purpurea ac si coagulati cruoris pallia attingerent.

[Epistola Gildce, ed. Stevenson, p. 37]

Настављајући даље, поседујемо и запис, крајем V века, од Ремигија (лат.: Remigius), познат као Св. Ремигије, епископ Реимса, који у свом писму каже следеће:

Futuro episcopo successori meo, amphibalum album paschalem relinquo.

[Test. S. Remigii Remensis, apud Gallandium.]

Будућем Епископу, свом наследнику, остављам белу Васкршњу Мисницу (лат. Casula).

Свети Лав I је био папа римски, који је наследио папу Сикста III (лат. Sixtus III) који је умро 440 године. Под његовим понтификатом, Рим је драстично и битно напредовао у свој власти и моћи. Када је Атила, познат као "Бич Божји" (Атила Хунски, тј., Краљ Хуна) напредовао ка Риму, Свети Лав I излаже свој живот ради безбедности свога стада, прихвата резолуцију Атиле и састаје се са њим одевен у својим светим одеждама. Као такав Свети Лав I је узбудио Атилу и натерао га види као духовног оца хришћана. После овога, Атила одустаје од Рима и настању се негде далеко од Дунава.

Храбро је ово било за Светог Лава I, тј., да се појави у светим одежама испред страшног Атиле и његове варварске хорде. Овакво наметање и своје држање Свети Лав I је видео себе као старозаветног првосвештеника, јер је од Бога, па је тако непријатеља натерао на страхопоштовање, и ако је био саветован, да као такав не излази пред варваре, ово је ипак спасло Рим.

Горе наведени параграф, иако нема никакве везе за нашу тему, значајан је по томе и има тенденцију да нам покаже да су Епископи Цркве тога времена носили одежду, као што су је носили и првосвештеници Левита.

Шести век

Бенедикт Нурсијски (лат: *Benedictus de Nursia*) је рођен у Нурсијској области у Италији 480. године, и може се сматрати оснивачем црне мантије у римокатоличкој цркви. Устав Светог Бенедикта (лат. *Regula Benedicti*) који је био коришћен за монахе нам говори о овоме. Дакле, била је то навика монаха.

После усвајања од стране Бенедиктканаца, која бојом карактеристиче њих, постала је и свакидашња одећа и свештеника, али без капуљаче. Јасна разлика је изведена, у стара времена између употребе Миснице (лат. *Casula*) и Плувијала (лат. *Pluviale*). Као што смо раније споменули, једни су, на почетку, гледали на ово као одежду при служењу, док касније као одежду или одећу при поворци. Тек у средњем веку сазнајемо да се Плувијала (лат. *Pluviale*) користила само унутар Цркве. Црна боја је дакле била монашка навика, или одежда/одећа за свештеничке поворке.

Половином VI века, текст из Галилеје (јев. **הגליל**) доказује нам употребу белих одежди на Истоку:

Pallium in pascha cum tintinnabulis Eucharistia velatur, instar veteris testamenti ubi tunica [i.e. tunica] sacerdotis plena tintinnabulis, signans verba praedicationis, ostenditur. Prsecinctio autem vestimenti candidi, quod sacerdos baptizaturus praecingitur, in signa

sancti Joannis agitur, qui praecinctus baptizavit Dominum. Albis autem ves tibus in pascha induetur, secundum quod angelus ad monumentum albis vestibus cerneretur. Albai etenim vestis exaltationem significant.

Casula, quam amphibalum vocant, quod sacerdos induetur, tota unita, per Moysem legiferum instituta primitus demonstratur. Jussit ergo Dominus fieri dissimilatum vestimentum, ut talem sacerdos induerit quali indui populus non auderetur. Ideo sine manicas, quia sacerdos potius benedicit quam ministrat. Ideo unita prinsecus, non scissa, non aperta: quia multae sunt Scripturae sacrae secreta mysteria, quae quasi sub sigillo sacerdoti doctus debet abscondere, et unitatem custodire, non in haeresi vel schismata declinare.

Осим тога, свештеничке одежде су уткане заједно са нитима, јер је Бог заповедио Мојсију у Књизи Бројева, да деца Израела требају да направе нити на четіри угла одежди (*palliorum*), тако да изабрани Божији народ, носи заповести Божије, и то не само у свакидашњем животу. Ово има референцу оног истог напрсника за првосвештеника, који је био четвроугаони и направљен од злата, од порфире, од скерлета, од црвца и од танког платна узведеног. Тако дакле, поређење ових нити, на одежама овог доба, много нам дакле говори о одежама Левита. Судаћи по свему овоме, сигурно се можемо сложити, да је Галилејска Црква у VI веку имала и користла одежде у боји.

Наш следећи саговорник, у овом веку је папа Григорије I или Григорије Велики (око 540 – 604), је био римски епископ од 3. септембра 590. до своје смрти 12. марта 604. На православном Истоку је познат као Григорије Велики или Григорије Двојеслов (дијалогичар), због дијалога које је писао. У његовом рукопису на пергаменту *Cura Pastoralis* (Пастирска брига), он пише следеће:

Unde supernae quoque vocis imperio in utroque humero sacerdosvelamine superhumeralis astringitur: ut contra adversa ac prospera virtutum semper ornamento muniatur: quatenus juxta

vocem Pauli, Per arma justitiae a dextris sinistrisque gradiens, cum ad sola quae anteriora sunt nititur, in nullo delectationis infimae latere flectatur. Non hunc prospera elevent, non adversa perturbent, non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera usque ad desperationem premant: ut dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulchritudine tegatur ostendat. Quod recte superhumeralis ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, et tota fieri bysso, praecipitur, ut quanta sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiae principaliter emicet.

[Divus Gregorius Papa, Pastoralis Cura, pars ii, cap. iii]⁽⁴⁶⁾

Григорије Велики наставља да даје своје разлоге зашто плаве, љубичасте, скарлет и беле боје су помешане са златном у црквеним одежама, и наводи врлине тих мистичних боја и њихово значење. Мистичне боје Старог Завета сада имају друго значење у Новом Завету и у складу су са њим. Природан је поредак ствари, јер све што је у Новом то је покрштено. Јеврејска Црква је гледала на четири мистичне боје као типичне елементе, док је злато било посматрано као ствар просветљења. О овоме нам пише и Св. Јероним у “Epistola ad Fabiolam”.

Из познатих списа Григорија Великог, може се сакупити значење ових боја у хришћанској Цркви. Имамо и изворе Беде Поштованог (лат. Beda Venerabilis) познат и као Свети Бид, који је био енглески теолог и историчар, писац многобројних историјских и природнонаучних дела и један од најобразованијих људи западне Европе свог времена. Оно што су они написали на ову тему, произлази субјекат знања, аспирације, издржљивости, милосрђа, и апстиненције при употреби у хришћанској Цркви. Дакле те боје су покрштене, а оно што је раније било типично сјај у древној Цркви сада су знање и мудрост (intellectus sapientiae), и тако даље. Погледајмо у табели:

БОЈА	ЛЕВИТСКА	ХРИШЋАНСКА
Златна	Сјај	Знање
Плава	Ваздух	Аспирација
Љубичаста	Море	Издржљивост
Скарлет	Ватра	Милосрђе
Бела	Земља	Апстиненција

Литургичар који је живео нешто пре Григорија Великог, вероватно половином VI века, даје нам додатне информације, па тако он каже:

Corporalis vero palla ideo pura linea est super quam oblatio ponitur, quia corpus Domini puris lintheaminibus cum aromatibus fuit obvolutum in tumulo. Coopertum vero sacramentorum ideo exornatur, quia omnia orna menta praecelht resurrectio Christi, vel camara caeli quae nunc Dominum teget ab oculis nostris. Siricum autem ornatur, aut auro, vel gemmis, quia Dominus Moysae in tabernaculo fieri velamina jussit ex auro, iacinto et purpura, coccoque bis tincto et bysso retorta: quia omnia ilia mysteria in Christi praecesserunt stigmata.

(Expositio Brevis Liturgiae Antiquae, apud Martene, Thes. Anecd. torn, v, p. 95)

Види се да овај древни литургичар говори да је скарлет доструко офарбан, а то се такође спомиње и код Григорија Великог, али разлог се не даје. Можемо ли овде закључити, да је црвена боја, боја крви и њу мистично представити као проливену крв Јагњета Божијег и тако је вратити у хришћанску Цркву?

Девети век

У IX веку налазимо у неким местима, поред беле боје за Васкрс, и црну или тамну одежду, која је наведена за покајничке прилике; тако нам ова секвенца ових три боја даје на знање да се и друга боја користила током године.

Десети век

Пре X века, сасвим је тачно да обојене одежде разних боја видимо на мозаицима и фрескама. Можда се овде можемо запитати: да ли је то сликар намерно урадио, како би се позадина разликовала?

Једанаести век

У 1130. години у Милану, црвена боја је коришћена у време Страсне Седмице; тако долазимо до сазнања о темељима, секвенци боја која се користила: бела, црвена и црна, а вероватно и било која друга боја за преостале дане.

Дванаести век

Током касније, половине XII века, развио се систем боја у Риму. Тако рецимо папа Иноћентије III (Innocent - Невини; рођен као Lotario de' Conti di Segni) 1200 године, описује боје које су у употреби: бела, црвена, љубичаста, зелена и црна.

Друге боје, као рецимо жута, резервисана је за исповедника, и он је третира на као варијација зелене и плаве – варијанта црне.

Тако долазимо до сазнања да су правила за боје настала у овом веку за римокатоличку Цркву, међутим изван Рима, остале су традиционалне боје: бела, црвена и црна.

У Салзбургу, рецимо, настаје стварање секвенци боја, почевши са белом, црвеном и црном, а после су додате жута, зелена и плава.

Глава дванаеста

Свети оци (у оригиналу)

Свети Јероним Стридонски

(грч. Εὐσέβιος Σωφρόνιος Ἱερώνυμος), (лат. Eusebius Sophronius Hieronymus)

Писмо Фабиоли Римској

Документ: Писмо 64
Скрипта: Usque hodie in lectione
Година: 397
Лат. текст: CSEL 54, ст. 586-615

Ad Fabiolam.

1. Usque hodie in lectione ueteris testamenti super faciem Moysi uelamen positum est. loquitur glorificato uultu et populus loquentis gloriam ferre non sustinet. cum autem conuersi fuerimus ad dominum, auferetur uelamen: occidens littera moritur, uiuificans spiritus suscitatur. dominus enim spiritus est et lex spiritalis. unde et Daudid orabat in psalmo: reuela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua. numquid de bubus cura est deo? utique non. multo magis de iecore bouis, arietis, hircorum et armo dextri pedis et uentre, quo stercora digeruntur, quorum duo in esum accipiunt sacerdotes, tertium Finees meretur in praemio. de uictimis salutaribus adipis, quibus pectus obuoluitur, et pinnula iecoris offeruntur super altare; ipsum uero pectus et brachium dextrum dantur Aaron et filiis eius legitimum sempiternum a filiis Israhel. sensus in corde est, habitaculum cordis in pectore. quaeritur, ubi sit animae principale. Plato in cerebro, Christus monstrat in corde: beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, et: de corde procedunt cogitationes malae, et: quid cogitatis nequam in cordibus uestris? uoluptas et

concupiscentia iuxta eos, qui de physicis disputant, consistit in iecore. huius pinnulam in diuersa uolitantem et per oculorum . fenestras erumpentem foras sacerdotes offerunt deo, ut, post quam opere dixerint: holocaustum tuum pingue fiat et concupiscentiam, libidinis seminarium, igne spiritus concremarint, mereantur accipere praemium pectus et brachium: in pectore mundas cogitationes, legis notitiam, dogmatum ueritatem, in brachio opera bona et pugnam contra diabolum et armatam manum, ut, quod mente conceperint, exemplo probent. Iesus enim coepit facere et docere. ipsum quoque pectusculum appellatur epithematos [Greek letters], id est additamenti, siue praecipuum et egregium — thenufa quippe hoc magis sonat — iuxta illud Malachiae: labia sacerdotis custodient scientiani et legem requirent ex ore eius, ex quo intellegimus praecipuam debere esse in sacerdotibus legis doctrinaeque notitiam et additamento gratiae spiritalis talem uirum institui, qui possit contradicentibus resistere et nihil in se sinistri habere operis, quod ducat ad tartarum, sed dextrum brachium et separatum, ut opera sacerdotis comparatione uirtutum eius a cunctis hominibus separata sint. haec de uictimis et de his, quae offeruntur in altari, sacerdotibus dantur a domino.

2. Ceterum et alia tria exceptis primitiis hostiarum de priuato et de macello publico, ubi non religio, sed uictus necessitas est, sacerdotibus membra tribuuntur: brachium, maxilla et uenter. de brachio iam diximus; maxilla eloquentem eruditumque significat, ut, quod pectore concepimus, ore promamus; uenter, receptaculum ciborum, in scorto Madianitide sacerdotali pugione perfossus uniuersos hominum labores et momentanea blandimenta gulae stercoris fine condemnat et ostendit mentibus consecratis deo totum, quod ligurimus, quod uoramus, in secessum proici. unde et apostolus: osca, inquit, uentri et uenter escis; deus autem et hunc et illa destruet, et e contrario de luxuriosis: quorum deus uenter est et gloria in confusione eorum. uituli puluerem, quem

adorauerat Israhel, in contemptu superstitionis in potu accipit populus, ut discat contemnere, quod in secessu proici uiderat. praecipitur sacerdotibus, ne ministraturi in templo uinum et siceram bibant, ne ebrietate et crapula et curis huius uitae praegrauentur corda eorum; ne partem habeant in terra nisi solum deum; ut nulla debilitate insignes sint, ne truncis auribus, laeso oculo, simis naribus, claudo pede, cutis colore mutato, quae omnia referuntur ad animae uitia. uoluntas enim in homine, non natura damnatur. si quis e sacerdotibus semine fluxerit, ad sacerdotalem mensam prohibetur accedere; et e contrario uidua, cuius cum Sarra defecerunt muliebria, propter continentiam et castitatem et recipitur in domum patris et de templi aerario alitur. quodsi filios habuerit, redditur suboli suae, ut iuxta apostolum his ministretur, quae uere uiduae sunt, et ut, quae sacerdotalibus sustentatur cibus, nullius alterius amore teneatur. uicinus et mercennarius excluduntur a conuiuio sacerdotum, seruis ciborum reliquiae conceduntur; iam tunc proiciebatur Phygelus et Hermogenes et recipiebatur Onesimus. primitiae ciborum et omnium frugum atque pomorum offeruntur antestiti, ut habens uictum atque uestitum absque ullo impedimento securus et liber seruiat domino, primogenita mundorum animalium accipiunt sacerdotes, inmundorum pretia. hominum quoque primi partus redimuntur et, quia condicio una nascendi est, omnes pretium aequaliter offerunt sic moderatum et leue, ut nec diues intumescat nec tenuis praegrauetur. aeditui et ianitores accipiunt decimas et rursum decimas decimarum offerunt sacerdotibus tanto illis minores, quanto ipsi maiores populo. quadraginta et octo ciuitates ad habitandum Leuitis et sacerdotibus separantur, sex urbes fugitiuorum trans Iordanem et intra Iordanem eliguntur, et finis exilii mors pontificis est. uniuersa, quae festinus sermo perstrinxit et quorum pulsari tantum nec aperui sacramenta, ad cunctos pertinent sacerdotes; pontifex autem quantis polleat priuilegiis, dicam breuiter.

3. Caput, inquit, suum non discoperiet. habet cidarim et nomen dei portat in fronte, diademate ornatus est regio, ad perfectam Christi uenit aetatem, semper eius gloria protegendus est et uestimenta sua non scindet, quia candida sunt, quia inpolluta, quia agnum sequentia et de adtonsae ouis confecta uelleribus. Thamar amissa pudicitia scidit tunicam; Caiafas perditio sacerdotio rupit publice uestimenta. super omnem animam, quae mortua est, non ingredietur. ubicumque peccatum est et in peccato mors, illuc pontifex non accedet. anima, quae peccauerit, ipsa morietur. quamuis ille sit diues, quamuis potens et multitudinem offerat uictimarum, si mortuus est, non tangitur a pontifice, non uidetur. quodsi reuiuiscit et ad uocem saluatoris egreditur de sepulchro suo et fasceis peccatorum solutus incedit, intrabit ad eum pontifex et ibi faciet mansionem et cum resurgente prandebit.
4. Super patre suo et super matre sua non inquinabitur. multa nos facere cogit affectus et, dum propinquitates respicimus corporum, et corporis et animae offendimus creatorem. qui amat patrem et matrem super Christum, non est eo dignus. discipulus ad sepulturam patris ire desiderans saluatoris prohibetur imperio. quanti monachorum, dum patris matrisque miserentur, suas animas perdiderunt! super patre et matre pollui nobis non licet, quanto magis super fratre, sororibus, consobrinis, familia, seruulis! genus regale et sacerdotale sumus. illum adtendamus patrem, qui numquam moritur aut qui pro nobis moritur et qui ideo uiuens mortuus est, ut nos mortuos uiuificaret. si quid habemus de Aegypto, quod princeps mundi suum possit agnoscere, tenenti Aegyptiae cum pallio relinquamus. sindone opertus adulescens uinctum dominum sequebatur: incurrisset laqueos, nisi expeditus et nudus persequentium impetus declinasset. reddamus parentibus, quae parentum sunt; si tamen uiuunt, si seruiens deo filios suos praeferrere sibi gloriantur.

5. Et de sanctis non egredietur et non polluet sanctificationem dei sui. pro otioso quoque uerbo rationem reddituri sumus et omne, quod non aedificat audientes, in periculum loquentium uertitur. ego, si fecero, si dixero quippiam, quod reprehensione dignum est, de sanctis egredior et polluo uocabulum Christi, in quo mihi blandior: quanto magis pontifex et episcopus, quem oportet esse sine crimine tantarumque uirtutum, ut semper moretur in sanctis et paratus sit uictimas offerre pro populo, sequester hominum et dei et carnes agni sacro ore conficiens, quia sanctum oleum christi dei sui super eum est! non egreditur e sancto, ne uestimentum, quod indutus est, polluat; quotquot enim in Christo baptizati sumus, Christum induimus. seruemus tunicam, quam accepimus, sanctum custodiamus in sancto. ille montanus habitator, qui de Hierusalem descendebat Hiericho, non prius uulneratus est, quam nudatus. infunditur ei oleum, medicamentum lene et misericordia temperatum, et, quia debuit negligentia sentire cruciatum, uini austeritate mordetur, ut per oleum ad paenitentiam prouocetur, per uinum seueritatem sentiat iudicantis.
6. Uxorem uirginem accipiet, uiduam autem et eiectam et meretricem non accipiet, sed uirginem de genere suo, et non contaminabit semen suum in populo. ego dominus, qui sanctifico eum. scio pontificem, cui praecepta nunc dantur, a plerisque Christum intellegi et id, quod dictum est: super patre et matre non inquinabitur, de uirginalis Mariae partu edisseri. multoque facilius est super domino interpretatio, qui audit in psalmo: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, et in Zacharia: audi, Iesu, sacerdos magne, et cui sordida peccatorum nostrorum uestimenta tolluntur, ut recipiat gloriam, quam habuit apud patrem, priusquam mundus esset.
7. Sed ne quis me uim facere scripturae putet et sic amare Christum, ut historiae auferam ueritatem, interpretabor in membris, quod referatur ad corpus, intellegam de seruis, ut

inpleatur in domino — quamquam gloria domini gloria famulorum sit — et, ubicumque oportunitas se loci tulerit, sic de uero lumine disputabo. ut deriuetur ad eos, quibus Christus donauit, ut lumen sint. pontifex iste, quem Mosaicus sermo describit, uiduam, eiectam et meretricem non ducet uxorem — uidua est, cuius maritus est mortuus; eiecta, quae marito uiuente proicitur; meretrix, quae multorum libidini patet —, sed accipiet, inquit, uxorem uirginem de genere suo, non alienigenam, ne in mala terra nobilium seminum frumenta degenerent, non meretricem, quae multis exposita est amatoribus, non eiectam, quae etiam priori coniugio indigna fuit, non uiduam, ne pristinam meminerit uoluptatum, sed illam animam, quae non habet maculam neque rugam, quae cum Christo renata innouatur de die in diem, de qua apostolus loquitur: despondi enim uos uni uiro, uirginem sanctam exhibere Christo. nolo discipulam coniugemque pontificis quicquam habere de ueteri homine. si consurreximus Christo, ea, quae sursum sunt, sapiamus praeteritorum obliti, futurorum auidi. infelix Simon, quia post baptismum de antiquo matrimonio cogitabat nec ad uirginalem uenerat puritatem, Petri consortio indignus fuit.

8. Compulisti me, Fabiola, litteris tuis, ut de Aaron tibi scriberem uestimentis. ego plus obtuli, ut de cibis et praemiis sacerdotum et de obseruatione pontificis praefatiunculam struerem. egressa de Sodomis et ad montana festinans non uis habitare in parua urbe Segor. transcendens proselytos, praeteriens Israhelitas, dimittens Leuiticum gradum, praepete pinna transuolans sacerdotes ad pontificem uenis et, dum uestes eius et rationale pectoris diligenter inquiris, nostra tibi displicuere consortia, et tu quidem optato frueris otio et iuxta Babylonem Bethlemitica forsitan rura suspiras; nos in Efrata tandem pace ueddita uagientem de praesepe audiuius infantem et querimonias eius ac uoculam ad tuas aures cupimus peruenire.
9. Legimus in Exodo tabernaculum, mensam, candelabrum,

altare, columnas, tentoria, coccum, byssum, hyacinthum, purpuram, ex auro, argento et aere uasa diuersa, tabernaculum diuisum in tria, duodecim panes per singulas ebdomadas mensae inpositos, in candelabro septem lucernas, altare hostiis et holocaustis expositum, crateras, scyphos, turibula, fialas, mortariola, paxillos, pelles rubras, pilos caprarum et ligna inputribilia. tanta offeruntur in tabernaculo dei, ut nullus desperet salutem, alius aurum sensuum, alius argentum eloquii, alius uocem aeris exhibeat. totus mundus in tabernaculi describitur sacramento. primum et secundum uestibulum omnibus patet — aqua enim et terra cunctis mortalibus data sunt —, in sanctis uero sanctorum quasi ad aethera et in caelum paucorum introitus et uolatus est; duodecim panes duodecim mensuum significant circulum; septem lucernae septem errantia astra demonstrant. et ne longum faciam — neque enim propositum mihi est nunc de tabernaculo scribere —, ueniam ad sacerdotalia uestimenta et, antequam mysticam scruter intellegentiam, more Iudaico, quae scripta sunt, simpliciter exponam, ut, postquam uestitum uideris sacerdotem et oculis tuis omnis eius patuerit ornatus, tunc singulorum causas pariter requiramus.

10. Discamus primum communes sacerdotum uestes atque pontificum. lineis feminalibus, quae usque ad genu et poplites ueniunt, uerecunda celantur et superior pars sub umbilico uehementer adstringitur, ut, si quando expediti mactant uictimas, tauros et arietes trahunt, portant onera et in officio ministrandi sunt, etiamsi lapsi ruerint et femora reuelarint, non pateat, quod opertum est — inde et gradus altaris prohibentur fieri, ne inferior populus ascendentium uerecunda conspiciat —, uocaturque lingua Hebraea hoc genus uestimenti 'machnase', Graece periskele, a nostris feminalia uel braciae usque ad genua pertingentes. refert Iosephus — nam aetate eius adhuc templum stabat et necdum Uespasianus et Titus Hierosolymam subuerterant et erat ipse de genere sacerdotali, multoque plus intellegitur,

quod oculis uidetur, quam, quod aure percipitur — haec feminalia de bysso retorta ob fortitudinem solere contexi et, postquam incisa fuerint, acu consui; non enim posse in tela huiusce modi fieri.

11. Secunda ex lino tunica est poderes, id est talaris, duplici sindone, quam et ipsam Iosephus byssinam uocat, appellaturque 'cotonat', id est chiton [Greek], quod Hebraeo sermone in lineam uertitur. haec adhaeret corpori et ita arta est et strictis manicis. ut nulla omnino in ueste sit ruga et usque ad crura descendat. uolo pro legentis facilitate abuti sermone uulgato: solent militantes habere lineas, quas camisas uocant, sic aptas membris et adstrictas corporibus, ut expediti sint uel ad cursum uel ad proelia, dirigendo iaculo, tenendo clipeo, ense librando et quocumque necessitas traxerit. ergo et sacerdotes parati in ministerium dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem uestitorum nudorum celeritate discurrant.
12. Tertium genus est uestimenti, quod illi appellant 'abaneth'. nos cingulum uel balteum et zonam possumus dicere, Babylonii nouo uocabulo 'hemian' uocant. diuersa uocabula ponimus, ne quis erret in nomine, hoc cingulum in similitudinem pellis colubri, qua exiit senectutem, sic in rotundo textum est, ut marsupium longius putes. textum est autem subtemine cocci, purpurae, hyacinthi et stamine byssino ob decorem et fortitudinem atque ita polymita arte distinctum, ut diuersos flores et gemmas artificii manu non textas sed additas arbitreris. lineam tunicam, de qua supra diximus, inter umbilicum et pectus hoc stringunt balteo, qui quattuor digitorum habens latitudinem et ex magna parte ad crura dependens, cum ad sacrificia cursu et expeditione opus est, in laeuum umerum retorquetur.
13. Quartum genus est uestimenti rotundum pilleolum, quale pictum in Ulixae conspicimus, quasi sphaera media sit diuisa et pars una ponatur in capite; hoc Graeci et nostri tiaram, nonnulli galerum uocant. non habet acumen in summo nec

totum usque ad comas caput tegit, sed tertiam partem a fronte inopertam relinquit atque ita in occipitio uittae constrictus est taenia, ut non facile labatur ex capite. est autem byssinum et sic fabre opertum linteolo, ut nulla acus uestigia forinsecus pareant.

14. His quattuor uestimentis, id est feminalibus, tunica linea, cingulo, quod purpura, cocco, bysso hyacinthoque contextitur, et pilleo, de quo nunc diximus, tam sacerdotes quam pontifices utuntur. reliqua quattuor proprie pontificum sunt, quorum primum est 'mail', id est tunica talaris, tota hyacinthina, ex lateribus eiusdem coloris adsutas habens manicas et in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod uulgo capitium uocant, oris firmissimis et ex se textis, ne facile rumpantur. in extrema uero parte, id est ad pedes, septuaginta duo sunt tintinabula et totidem mala Punica isdem contexta coloribus, quibus supra cingulum. inter duo tintinabula unum malum est et inter duo mala unum tintinabulum, ut alterutrum inuicem sibi media sint, causaque redditur: idcirco tintinabula uesti adposita sunt, ut, cum ingreditur pontifex in sancta sanctorum, totus uocalis incedat. statim moriturus, si hoc non fecerit.
15. Sextum est uestimentum, quod Hebraica lingua dicitur ephod, Septuaginta epomida [Greek], id est superumerale, appellant, Aquila ependuma [Greek], hoc est desuperuestimentum, nos ephod suo ponemus nomine, et ubicumque in Exodo uel in Leuitico superumerale legitur, sciamus apud Hebraeos ephod appellari. hoc autem esse pontificis uestimentum et in quadam epistula scripsisse me meministi et omnis scriptura testatur sacrum quid esse et solis conueniens pontificibus. nec statim illud occurrat, quod Samuhel, qui Leuita fuit, scribitur in Regnorum libro primo habuisse aetatis adhuc paruulae ephod bad, id est superumerale lineum, cum Dauid quoque ante arcam domini idem portasse referatur. aliud est enim ex quattuor supra dictis coloribus, id est hyacintho, bysso, cocco, purpura et ex auro habere contextum, aliud in similitudinem

sacerdotum simplex et lineum. auri laminae, id est bratteae, mira tenuitate tunduntur, ex quibus secta fila torquentur cum subtemine trium colorum, hyacinthi, cocci, purpurae, et cum stamine byssino, et efficitur palleolum uermiculatae pulchritudinis perstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cucullis. contra pectus nihil textum est et locus futuro rationali derelictus. in utroque umero habet singulos lapides clusos et adstrictos auro, qui Hebraice uocantur 'soom', ab Aquila et Symmacho et Theodotione onychini, a Septuaginta zmaragdi; Iosephus sardonichas uocat cum Hebraeo Aquilaque consentiens, ut uel colorem lapidum uel patriam demonstraret. in singulis lapidibus sena patriarcharum nomina sunt, quibus Israheliticus populus diuiditur: in dextro umero maiores filii Iacob, in laeuo minores scripti sunt, ut pontifex ingrediens sancta sanctorum populum, pro quo rogaturus est dominum, portet in umeris.

16. Septimum uestimentum est mensura paruulum, sed cunctis supra dictis sacratius. intende, quaeso, animum, ut, quae dicuntur, intellegas. Hebraice uocatur 'hosen', Graece logion [Greek], nos rationale possumus appellare, ut ex ipso statim nomine scias mysticum esse, quod dicitur. pannus est breuis, auro et quattuor textus coloribus, hoc est isdem, quibus et supernummerale, habens magnitudinem palmi per quadrum et duplex, ne facile rumpatur. intexti ei duodecim lapides mirae magnitudinis et pretii per quattuor ordines, ita ut in singulis uersiculis terni lapides conlocentur: in primo ordine sardius, topazius, zmaragdus ponitur — Symmachus dissentit in zmaragdo ceraunium pro eo transferens —, in secundo carbunculus, sapphirus, iaspis, in tertio ligurius, achates, amethystus, in quarto chrysolithus, onychinus, berillus. satisque miror, cur hyacinthus, pretiosissimus lapis; in horum numero non ponatur; nisi forte ipse est alio nomine ligurius. scrutans eos, qui de lapidum atque gemmarum scripsere naturis, ligurium inuenire non potui. in singulis lapidibus secundum aetates duodecim tribuum sculpta sunt nomina —

hos lapides et in diademate principis Tyri et in Apocalypsi Iohannis legimus, de quibus extruitur caelestis Hierusalem — et sub horum nominibus et specie uirtutum uel ordo uel diuersitas indicatur. per quattuor rationalis aegulos quattuor anuli sunt aurei habentes contra se in superumerali alios quattuor, ut, cum adpositum fuerit logion in loco, quem in ephod diximus derelictum, anulus ueniat contra anulum et mutuo sibi uittis copulentur hyacinthinis. porro, ne magnitudo et pondus lapidum contexta stamina rumperet, auro ligati sunt atque conclusi. nec sufficit hoc ad firmitatem, nisi et catenae ex auro fierent, quae ob pulchritudinem fistulis aureis tegerentur haberentque et in rationali supra duos maiores anulos, qui uncinis superumeralis aureis necterentur, et deorsum alios duos, nam post tergum in superumerali contra pectus et stomachum ex utroque latere erant anuli aurei, qui catenis cum rationalis inferioribus anulis iungebantur, atque ita fiebat, ut adstringeretur et rationale superumerali et superumerale rationali et una textura contra uidentibus putaretur.

17. Octaua est lamina aurea, id est 'sis zaab', in qua scriptum est nomen dei Hebraicis quattuor litteris ioth, he, uau, he, quod apud illos ineffabile nuncupatur. haec super pilleolum lineum et commune omnium sacerdotum in pontifice plus additur, ut in fronte uitta hyacinthina constringatur totamque pontificis pulchritudinem dei uocabulum coronet et protegat.
18. Didicimus, quae communia cum sacerdotibus, quae specialia pontificis uestimenta sint, et, si tanta difficultas fuit in uasis fictilibus, quanta maiestas erit in thesauro, qui intrinsecus latet! dicamus prius, quod ab Hebraeis accepimus, et iuxta morem nostrum spiritali postea intellegentiae uela pandamus. quattuor colores ad quattuor elementa referunt, ex quibus uniuersa subsistunt — byssus terrae deputatur, quia ex terra gignitur, purpura mari, quia ex eius cocleolis tingitur, hyacinthus aeri propter coloris similitudinem, coccus igni et aetheri, qui Hebraice 'sani' appellatur, quod Aquila diaphoron

[Greek], Symmachus dibaphon [Greek] interpretatus est, pro cocco iuxta Latinum eloquium apud Hebraeos 'tolath', id est uermiculus —, et iustum esse commemorant, ut pontifex creatoris non solum pro Israheli, sed pro uniuerso mundo roget, si quidem ex terra et aqua et aere et igne mundus iste consistat et haec elementa sint omnium, unde primum lineum uestimentum est terram significans, secundum hyacinthinum aerem in colore demonstrans, quia de terrenis paulatim ad excelsa sustollimur, et ipsa uestis hyacinthina a capite usque ad talos ueniens indicat aerem de caelis usque ad terram fusum. mala autem Punica et tintinabula in inferioribus posita fulgura tonitruaque demonstrant siue terram et aquam et omnium elementorum inter se consonantiam et sic sibi uniuersa perplexa, ut in singulis omnia repperiantur. quod autem supra dicti colores auro intexti sunt, id significari uolunt, quod uitalis calor et diuini sensus prouidentia uniuersa penetret. superumerale et duos lapides uel zmaragdinos uel onychinos, qui desuper sint et utrumque umerum tegant, duo hemisphaeria interpretantur, quorum aliud super terram, aliud sub terra sit, siue solem et lunam, quae desuper rutilant. zonam illam, qua sacerdotis pectus artatur et linea tunica, id est terra, constringitur, interpretantur oceanum. rationale in medio positum terram edisserunt, quae instar puncti, licet omnia in se habeat, tamen a cunctis uallatur elementis. duodecim lapides uel zodiacum interpretantur circulum uel duodecim menses et singulis uersiculis singula adsignant tempora et his ternos deputant menses, nec alicui gentilis uideatur expositio. non enim, si caelestia et dei dispositionem idolorum nominibus infamauerunt, idcirco dei neganda est prouidentia, quae certa lege currit et fertur et regit omnia, nam et in lob arcturum et Oriona et mazuroth, hoc est zodiacum circulum, et cetera astrorum nomina legimus, non quo eadem apud Hebraeos uocabula sint, sed quo nos non possumus, quae dicuntur, nisi consuetis uocibus intellegere. pulchre autem hoc ipsum, quod in medio est, appellatur

rationale; ratione enim cuncta sunt plena et terrena haerent caelestibus, immo ratio terrenorum et temporum, caloris et frigoris, et duplex inter utrumque temperies de caeli cursu et ratione descendit; unde et rationale cum ephod fortius stringitur. porro, quod dicitur in ipso rationali delosis [Greek] esse et alethia [Greek], id est manifestatio atque doctrina uel ueritas, hoc ipsum significat, quod numquam in dei ratione mendacium sit, sed et ipsa ueritas multis signis et argumentis monstretur hominibus et usque ad mortales ueniat. unde factum est, ut rationem solis ac lunae et anni et mensuum et temporum et horarum, tempestatum quoque, serenitatis atque uentorum et rerum omnium nosceremus accipientes insitam a deo sapientiam et ipso habitatore atque doctore domicilii sui nobis et fabricae scientiam demonstrante. super omnia cidaris et uitta hyacinthina caelum monstrat et auri lamina, quae in fronte pontificis est, inscriptumque nomen dei uniuersa, quae subter sunt, dei arbitrio gubernari id ipsum ego puto sub aliis nominibus et in cherubin quattuor animalibus figuratum, quae ita sibi permixta sunt et haerent, ut in uno inueniantur et reliqua, et quod instanter ante se uadant et non reuertantur; labuntur enim tempora et praeterita relinquentia ad futura festinant. quod autem semper in motu sunt, illud significat, quod et philosophi suspicantur, currere mundum suo ordine et incessabiliter uelut rota in suo axe torqueri. unde et rota in rota est, id est tempus in tempore, et annus in semet ipsum reuoluitur et ipsae rotae eleuantur ad caelum et super crystallum thronus ex sapphiro est et super thronum similitudo sedentis, cuius inferiora ignea sunt, superiora electrina, ut demonstret, quae inferiora sunt, igne et purgatione indigere, quae sursum, in condicionis suae puritate persistere. et quomodo hic in habitu sacerdotis auri lamina desuper est, ita in Ezechiele electrum in pectore et in uertice conlocatur. iustum ergo erat — sicut supra ex parte diximus —, ut pontifex dei creaturarum omnium typum portans in uestibus suis indicaret cuncta

indigere misericordia dei et consacrificaret ei uniuersa conditio, ut non pro liberis ac parentibus et propinquis, sed pro cuncta creatura et uoce et habitu precaretur.

19. Tetigimus expositionem Hebraicam et infinitam sensuum siluam alteri tempori reseruantes quaedam futurae domus strauimus fundamenta. de feminalibus lineis hoc solent dicere: ratio seminum et generationis ad carnem pertinens terrae per eam deputatur — unde ad Adam loquitur deus: terra es et in terram ibis — causasque huius rei, quomodo de paruulo semine et foedissimis initiis tanta uel hominum uel diuersarum rerum pulchritudo nascatur, esse obuolutas et humanis oculis non patere. legimus in Leuitico iuxta praeceptum dei Moysen lauisse Aaron et filios eius: iam tunc purgationem mundi et rerum omnium sanctitatem baptismi sacramenta signabant. non accipiunt uestes nisi lotis prius sordibus nec ornantur ad sacra nisi in Christo noui homines renascantur; uinum enim nouum in nouis utribus mittitur. quod autem Moyses lauat, legis indicium est: habent Moysen et prophetas, ipsos audiant, et ab Adam usque ad Moysen omnes peccauerunt. praeceptis dei lauandi sumus et, cum parati ad indumentum Christi tunicas pellicias deposuerimus, tunc induemur ueste linea nihil in se mortis habente, sed tota candida, ut de baptismo consurgentes cingamus lumbos in ueritate et tota pristinorum peccatorum turpitudine celetur. unde et Dauid: beati, quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.
20. Post feminalia et lineam tunicam induimur hyacinthino uestimento et incipimus de terrenis ad alta conscendere. haec ipsa hyacinthina tunica — a Septuaginta hupodutes [Greek] id est subucula, nominatur — est proprie pontificis, significans rationem sublimium non patere omnibus, sed maioribus atque perfectis. hanc habuerunt prophetae, hanc Moyses et Aaron et omnes, quibus dicitur: in montem excelsum ascende, qui euangelizas Sion. nec sufficit nobis priorum ablutio peccatorum, baptismi gratia, doctrina secretior, nisi

habuerimus et opera, unde iungitur et ephod, id est superumerale, quod rationali copulatur, ut non sit laxum nec dissolutum, sed haereant sibi inuicem et auxilio sint. et ratio enim operibus et opera ratione indigent, ut, quod mente concipimus, opere perpetremus. duoque lapides in superumerali uel Christum significant et ecclesiam duodecim apostolorum, qui ad praedicationem missi sunt, nomina continentes uel litteram et spiritum, in quibus tenentur legis uniuersa mysteria: in dextris spiritus, in laeuis littera est; per litteras ad uerba descendimus, per uerba uenimus ad sensum. quam pulcher ordo et ex ipso habitu sacramenta demonstrans! in umeris opera sunt, in pectore ratio; unde et pectusculum comedunt sacerdotes. hoc autem rationale duplex, apertum et absconditum, simplex et mysticum, duodecim in se lapides habens et quattuor ordines, quas quattuor puto esse uirtutes: prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam, quae sibi haerent inuicem et, dum mutuo miscentur, duodenarium numerum efficiunt, uel quattuor euangelia, quae in Apocalypsi describuntur plena oculis et domini luce radiantia mundum inluminant, in uno quattuor et in quattuor singula; unde et delosis [Greek] et alethia [Greek], id est doctrina et ueritas. in pectore sacerdotis est. cum enim indutus quis fuerit ueste multiplici, consequens est ueritatem, quam corde retinet, sermone proferre. et ob id in rationali ueritas est, id est scientia, ut nouerit, quae docenda sint, et manifestatio atque doctrina, ut possit instruere alios, quod mente concepit. ubi sunt, qui innocentiam sacerdotis dicunt posse sufficere? uetus lex nouae congruit: id ipsum Moyses, quod apostolus, ille sacerdotis scientiam ornat in uestibus, iste Timotheum et Titum instruit disciplinis. sed et ipse uestimentorum ordo praecipuus. legamus Leuiticum: non prius rationale et sic superumerale, sed ante superumerale et deinceps rationale, a mandatis, inquit, tuis intellexi: prius facimus, sic docemus, ne doctrinae auctoritas cassis operibus destruat. hoc est, quod

in propheta legimus: seminate uobis in iustitia et metite fructum uitae; inluminare uobis lumen scientiae. primum seminate in iustitia et fructus uitae aeternae metite, et postea uobis scientiam uindicat. nec statim absoluta perfectio est, si quis superumerale et rationale habeat, nisi haec ipsa inter se forti conpage solidentur et sibi inuicem nexa sint, ut et opera rationi et ratio operibus haereat et his praecedentibus doctrina sequatur et ueritas.

21. Quattuor elementa, de quibus supra diximus, et duos lapides uel onychinos uel zmaragdinos et gemmas duodecim, quae ponuntur in rationali, si esset tempus, [ut] discuterem singulorumque naturas et causas tibi exponerem et, quid unus quisque ualeat, et, quomodo uirtutibus singulis conparetur — et sanctus papa Epiphanius egregium super hoc uolumen edidit, quod si legere uolueris, plenissimam scientiam consequeris —: ego iam mensuram epistulae excedere me intellego et excipientis ceras uideo esse completas; unde ad reliqua transeo, ut tandem finiatur oratio. lamina aurea rutilat in fronte; nihil enim nobis prode est omnium rerum eruditio, nisi dei scientia coronemur. lineis induimur, ornatur hyacinthinis, sacro balteo cingimur, dantur nobis opera, rationale in pectore ponitur: accipimus ueritatem, profert sermo doctrinam; imperfecta sunt uniuersa, nisi tam decoro curru dignus quaeratur auriga et super creaturas creator insistens regat ipse, quae condidit. quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo ostenditur crucis. auro legis sanguis euangelii pretiosior est. tunc signum iuxta Ezechiel gementibus ligebatur in fronte, nunc portantes crucem dicimus: signatum est super nos lumen uultus tui, domine. bis in Exodo legimus praecipiente domino et Moyse iussa faciente octo uestium genera pontificis. in Leuitico de septem tantum scriptum est et refertur, quomodo Moyses fratrem suum Aaron illis induerit: de solis feminalibus nihil dicitur hac, ut arbitror, causa, quod ad genitalia nostra et uerecunda lex non mittit manum, sed ipsi secretiora nostra et confusione digna

tegere et uelare debemus et conscientiam puritatis et seminum deo iudici, reseruare. de ceteris uirtutibus, uerbi gratia sapientia, fortitudine, iustitia, humilitate, mansuetudine, liberalitate, possunt et alii iudicare: pudicitiam sola nouit conscientia et humani oculi huius rei certi iudices esse non possunt absque his, qui passim in morem brutorum animalium libidini expositi sunt, unde et apostolus: de uirginibus, inquit, praeceptum domini non habeo, quasi Moyses loquatur: 'feminalibus ego non uestio nec inpono alicui necessitatem; qui uult sacerdos esse, ipse se uestiat'. o quantae uirgines et quantorum sperata pudicitia in die iudicii dehonestabitur, quantorum infamata pudicitia a deo iudice coronabitur! igitur ipsi adsumamus feminalia, ipsi nostra uerecunda operiamus, non quaeramus alienos oculos. ita tegantur genitalia, ut nullorum oculis pateant, ne, quando intramus sancta sanctorum, si qua apparuerit turpitude, morte moriamur.

22. lam sermo finitur et ad superiora retrahor. tanta debet esse scientia et eruditio pontificis dei, ut et egressus eius et motus et uniuersa uocalia sint. ueritatem mente concipiat et toto eam habitu resonet et ornatu, ut, quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. absque tintinabulis enim et diuersis coloribus et gemmis floribusque uirtutum nec sancta ingredi potest nec nomen antistitis possidere. haec ad unam lucubratiunculam, cum iam funis solueretur e litore et nautae crebrius inclamarent, propero sermone dictaui, quae memoria tenere poteram et quae diuturna in rationali pectoris mei lectione congesseram, satis intellegens magis me loquendi impetu quam iudicio scribentis fluere et more torrentis turbidum proferre sermonem. fertur in indice Septimi Tertulliani liber de Aaron uestibus, qui interim usque ad hanc diem a me non est repertus. si a uobis propter celebritatem urbis fuerit inuentus, quaeso, ne meam stillam illius flumini conparetis. non enim magnorum uirorum ingeniis, sed meis sum uiribus aestimandus.

Sancti Eusebii Hieronymi Epistulae, ed. Isidorus Hilberg, 3 v. (New York: Johnson, 1970, repr.1910-18), ep.64.

Игисип (Ἡγήσιππος Hegesippos) ранохришћански хроничар II века.
Мучеништво Јакова, брата Господњег, Књига пета:

Јаков, брат Господњи, наставља да влада Црквом, у сарадњи са Апостолима. Он се универзално назива Праведан, од дана Господа до садашњег времена. За многе носи име Јаков; али овај је био свети из мајчине утробе. Он није пио ни вино или било који други алкохол, нити је јео месо; нити се шишао; није се мазао уљем, нити је користитио каду. Дозвољено му је да уђе у свето место, јер није носио никакву вунену хаљину, већ само од платна. Он је сам имао обичај да уђе у храм, и као таквог би га затекли како клечи на коленима молећи Бога за опроштај за људе.

Четврти сабор у Толеду

(5 децембра 633, под вођством Исидора Севилског)

XXVIII

fehlt

Si episcopus quis aut presbiter sive diaconus vel quilibet ex ordine clericorum magos aut aruspices aut ariolos aut certe augures vel sortilegos, vel eos qui profitentur artem aliquam aut aliqua eorum similia exercentes consuluisse fuerit depræhensus, ab honore dignitatis suae depositus monasterii curam excipiat, ibique perpetua paenitentia deditus scelus admissum sacrilegii solvat.

XL

fehlt

Si oraria duo nec episcopo induere quidem licet nec presbitero, utique multo minus diacono qui minister eorum est. Unum igitur orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat id est praedicat. Dexteram autem partem oportet habere

liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Caveant igitur amodo levitae geminum uti orarium, sed unum tantum et purum, nec ullis coloribus aut auro ornatum.

XLI

fehlt

Omnes clericos vel lectores sicut levitae et sacerdotes detonso superius toto capite inferius solam circuli coronam relinquunt. Non sicut hucusque in Gallitiae partibus facere lectores videntur, qui prolixis ut laici comis in solo capitis apice modicum circulum tondunt. Ritus enim iste in Spaniis hucusque hereticorum fuit. Unde oportet ut pro amputando ab ecclesiis scandalo, hoc signum dedecoris auferatur, et sit una tonsura vel habitus, sicut totius Spaniae est usus, qui autem hoc non custodierit fidei catholicae, reus erit.

Канон Светог Атанасија Александријског

(28) Одежде свештеника, где славе, морају бити беле и опране. Оне морају бити остављене у олтару...

The garments of the priests, wherein they celebrate, shall be white and washed. They shall be laid in the store-chambers of the sanctuary. At the hour of going to the altar they shall be found laid in the sanctuary, in the store-chamber, in charge of him that guardeth the vessels, even as the prophet Ezekiel hath ordained.

(The canons of Athanasius of Alexandria, The Arabic and Coptic version by Wilhelm Riedel, 1904)

Климент Александријски (Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς)

The bearing of this chapter on ecclesiastical vestments must be evident. It is wholly inconsistent with aught but very simple attire in public worship; and rebukes even the fashionable costumes of women and much of our mediæval æstheticism, with primitive severity.

CHAPTER XI — ON CLOTHES.

Wherefore neither are we to provide for ourselves costly clothing any more than variety of food. The Lord Himself, therefore, dividing His

precepts into what relates to the body, the soul, and thirdly, external things, counsels us to provide external things on account of the body; and manages the body by the soul (ψυχή), and disciplines the soul, saying, "Take no thought for your life (ψυκῆ) what ye shall eat; nor yet for your body, what ye shall put on; for the life is more than meat, and the body more than raiment. And He adds a plain example of instruction: "Consider the ravens: for they neither sow nor reap, which have neither storehouse nor barn; and God feedeth them." "Are ye not better than the fowls? Thus far as to food. Similarly He enjoins with respect to clothing, which belongs to the third division, that of things external, saying, "Consider the lilies, how they spin not, nor weave. But I say unto you, that not even Solomon was arrayed as one of these." And Solomon the king plumed himself exceedingly on his riches. What, I ask, more graceful, more gay-coloured, than flowers? What, I say, more delightful than lilies or roses? "And if God so clothe the grass, which is to-day in the field, and to-morrow is cast into the oven, how much more will He clothe you, O ye of little faith!" Here the particle what (τί) banishes variety in food. For this is shown from the Scripture, "Take no thought what things ye shall eat, or what things ye shall drink." For to take thought of these things argues greed and luxury. Now eating, considered merely by itself, is the sign of necessity; repletion, as we have said, of want. Whatever is beyond that, is the sign of superfluity. And what is superfluous, Scripture declares to be of the devil. The subjoined expression makes the meaning plain. For having said, "Seek not what ye shall eat, or what ye shall drink," He added, "Neither be ye of doubtful (or lofty) mind." Now pride and luxury make men waverers (or raise them aloft) from the truth; and the voluptuousness, which indulges in superfluities, leads away from the truth. Wherefore He says very beautifully, "And all these things do the nations of the world seek after." The nations are the dissolute and the foolish. And what are these things which He specifies? Luxury, voluptuousness, rich cooking, dainty feeding, gluttony. These are the "What?" And of bare sustenance, dry and moist, as being necessities, He says, "Your Father knoweth that ye need these." And if, in a word, we are naturally given to seeking, let

us not destroy the faculty of seeking by directing it to luxury, but let us excite it to the discovery of truth. For He says, "Seek ye the kingdom of God, and the materials of sustenance shall be added to you." If, then, He takes away anxious care for clothes and food, and superfluities in general, as unnecessary; what are we to imagine ought to be said of love of ornament, and dyeing of wool, and variety of colours, and fastidiousness about gems, and exquisite working of gold, and still more, of artificial hair and wreathed curls; and furthermore, of staining the eyes, and plucking out hairs, and painting with rouge and white lead, and dyeing of the hair, and the wicked arts that are employed in such deceptions? May we not very well suspect, that what was quoted a little above respecting the grass, has been said of those unornamental lovers of ornaments? For the field is the world, and we who are bedewed by the grace of God are the grass; and though cut down, we spring up again, as will be shown at greater length in the book On the Resurrection. But hay figuratively designates the vulgar rabble, attached to ephemeral pleasure, flourishing for a little, loving ornament, loving praise, and being everything but truth-loving, good for nothing but to be burned with fire. "There was a certain man," said the Lord, narrating, "very rich, who was clothed in purple and scarlet, enjoying himself splendidly every day." This was the hay. "And a certain poor man named Lazarus was laid at the rich man's gate, full of sores, desiring to be filled with the crumbs which fell from the rich man's table." This is the grass. Well, the rich man was punished in Hades, being made partaker of the fire; while the other flourished again in the Father's bosom. I admire that ancient city of the Lacedæmonians which permitted harlots alone to wear flowered clothes, and ornaments of gold, interdicting respectable women from love of ornament, and allowing courtesans alone to deck themselves. On the other hand, the archons of the Athenians, who affected a polished mode of life, forgetting their manhood, wore tunics reaching to the feet, and had on the crobulus—a kind of knot of the hair—adorned with a fastening of gold grasshoppers, to show their origin from the soil, forsooth, in the ostentation of licentiousness. Now rivalry of these archons

extended also to the other Ionians, whom Homer, to show their effeminacy, calls "Long-robed." Those, therefore, who are devoted to the image of the beautiful, that is, love of finery, not the beautiful itself, and who under a fair name again practice idolatry, are to be banished far from the truth, as those who by opinion, not knowledge, dream of the nature of the beautiful; and so life here is to them only a deep sleep of ignorance; from which it becomes us to rouse ourselves and haste to that which is truly beautiful and comely, and desire to grasp this alone, leaving the ornaments of earth to the world, and bidding them farewell before we fall quite asleep. I say, then, that man requires clothes for nothing else than the covering of the body, for defence against excess of cold and intensity of heat, lest the inclemency of the air injure us. And if this is the object of clothing, see that one kind be not assigned to men and another to women. For it is common to both to be covered, as it is to eat and drink. The necessity, then, being common, we judge that the provision ought to be similar. For as it is common to both to require things to cover them, so also their coverings ought to be similar; although such a covering ought to be assumed as is requisite for covering the eyes of women. For if the female sex, on account of their weakness, desire more, we ought to blame the habit of that evil training, by which often men reared up in bad habits become more effeminate than women. But this must not be yielded to. And if some accommodation is to be made, they may be permitted to use softer clothes, provided they put out of the way fabrics foolishly thin, and of curious texture in weaving; bidding farewell to embroidery of gold and Indian silks and elaborate Bombyces (silks), which is at first a worm, then from it is produced a hairy caterpillar; after which the creature suffers a new transformation into a third form which they call larva, from which a long filament is produced, as the spider's thread from the spider. For these superfluous and diaphanous materials are the proof of a weak mind, covering as they do the shame of the body with a slender veil. For luxurious clothing, which cannot conceal the shape of the body, is no more a covering. For such clothing, falling close to the body, takes

its form more easily, and adhering as it were to the flesh, receives its shape, and marks out the woman's figure, so that the whole make of the body is visible to spectators, though not seeing the body itself. Dyeing of clothes is also to be rejected. For it is remote both from necessity and truth, in addition to the fact that reproach in manners spring from it. For the use of colours is not beneficial, for they are of no service against cold; nor has it anything for covering more than other clothing, except the opprobrium alone. And the agreeableness of the colour afflicts greedy eyes, inflaming them to senseless blindness. But for those who are white and unstained within, it is most suitable to use white and simple garments. Clearly and plainly, therefore, Daniel the prophet says, "Thrones were set, and upon them sat one like the Ancient of days, and His vesture was white as snow." The Apocalypse says also that the Lord Himself appeared wearing such a robe. It says also, "I saw the souls of those that had witnessed, beneath the altar, and there was given to each a white robe." And if it were necessary to seek for any other colour, the natural colour of truth should suffice. But garments which are like flowers are to be abandoned to Bacchic fooleries, and to those of the rites of initiation, along with purple and silver plate, as the comic poet says:— "Useful for tragedians, not for life." And our life ought to be anything rather than a pageant. Therefore the dye of Sardis, and another of olive, and another green, a rose-coloured, and scarlet, and ten thousand other dyes, have been invented with much trouble for mischievous voluptuousness. Such clothing is for looking at, not for covering. Garments, too, variegated with gold, and those that are purple, and that piece of luxury which has its name from beasts (figured on it), and that saffron-coloured ointment-dipped robe, and those costly and many-coloured garments of flaring membranes, we are to bid farewell to, with the art itself. "For what prudent thing can these women have done," says the comedy, "who sit covered with flowers, wearing a saffron-coloured dress, painted?" The Instructor expressly admonishes, "Boast not of the clothing of your garment, and be not elated on account of any glory, as it is unlawful." Accordingly, deriding those who are clothed in luxurious garments,

He says in the Gospel: "Lo, they who live in gorgeous apparel and luxury are in earthly palaces." He says in perishable palaces, where are love of display, love of popularity, and flattery and deceit. But those that wait at the court of heaven around the King of all, are sanctified in the immortal vesture of the Spirit, that is, the flesh, and so put on incorruptibility. As therefore she who is unmarried devotes herself to God alone, and her care is not divided, but the chaste married woman divides her life between God and her husband, while she who is otherwise disposed is devoted entirely to marriage, that is, to passion: in the same way I think the chaste wife, when she devotes herself to her husband, sincerely serves God; but when she becomes fond of finery, she falls away from God and from chaste wedlock, exchanging her husband for the world, after the fashion of that Argive courtesan, I mean Eriphyle,— "Who received gold prized above her dear husband." Wherefore I admire the Ceian sophist, who delineated like and suitable images of Virtue and Vice, representing the former of these, viz. Virtue, standing simply, white-robed and pure, adorned with modesty alone (for such ought to be the true wife, dowered with modesty). But the other, viz. Vice, on the contrary, he introduces dressed in superfluous attire, brightened up with colour not her own; and her gait and mien are depicted as studiously framed to give pleasure, forming a sketch of wanton women. But he who follows the Word will not addict himself to any base pleasure; wherefore also what is useful in the article of dress is to be preferred. And if the Word, speaking of the Lord by David, sings, "The daughters of kings made Thee glad by honour; the queen stood at Thy right hand, clad in cloth of gold, girt with golden fringes," it is not luxurious raiment that he indicates; but he shows the immortal adornment, woven of faith, of those that have found mercy, that is, the Church; in which the guileless Jesus shines conspicuous as gold, and the elect are the golden tassels. And if such must be woven for the women, let us weave apparel pleasant and soft to the touch, not flowered, like pictures, to delight the eye. For the picture fades in course of time, and the washing and steeping in the medicated juices of the dye wear away the wool, and render the fabrics of the

garments weak; and this is not favourable to economy. It is the height of foolish ostentation to be in a flutter about peploi, and xystides, and ephaptides,¹⁵³⁷ and "cloaks," and tunics, and "what covers shame," says Homer. For, in truth, I am ashamed when I see so much wealth lavished on the covering of the nakedness. For primeval man in Paradise provided a covering for his shame of branches and leaves; and now, since sheep have been created for us, let us not be as silly as sheep, but trained by the Word, let us condemn sumptuousness of clothing, saying, "Ye are sheep's wool." Though Miletus boast, and Italy be praised, and the wool, about which many rave, be protected beneath skins, yet are we not to set our hearts on it. The blessed John, despising the locks of sheep as savouring of luxury, chose "camel's hair," and was clad in it, making himself an example of frugality and simplicity of life. For he also "ate locusts and wild honey," sweet and spiritual fare; preparing, as he was, the lowly and chaste ways of the Lord. For how possibly could he have worn a purple robe, who turned away from the pomp of cities, and retired to the solitude of the desert, to live in calmness with God, far from all frivolous pursuits—from all false show of good—from all meanness? Elias used a sheepskin mantle, and fastened the sheepskin with a girdle made of hair. And Esaias, another prophet, was naked and barefooted, and often was clad in sackcloth, the garb of humility. And if you call Jeremiah, he had only "a linen girdle." For as well-nurtured bodies, when stripped, show their vigour more manifestly, so also beauty of character shows its magnanimity, when not involved in ostentatious fooleries. But to drag one's clothes, letting them down to the soles of his feet, is a piece of consummate foppery, impeding activity in walking, the garment sweeping the surface dirt of the ground like a broom; since even those emasculated creatures the dancers, who transfer their dumb shameless profligacy to the stage, do not despise the dress which flows away to such indignity; whose curious vestments, and appendages of fringes, and elaborate motions of figures, show the trailing of sordid effeminacy. If one should adduce the garment of the Lord reaching down to the foot, that many-flowered coat shows the flowers of wisdom, the varied and

unfading Scriptures, the oracles of the Lord, resplendent with the rays of truth. In such another robe the Spirit arrayed the Lord through David, when he sang thus: "Thou wert clothed with confession and comeliness, putting on light as a garment." As, then, in the fashioning of our clothes, we must keep clear of all strangeness, so in the use of them we must beware of extravagance. For neither is it seemly for the clothes to be above the knee, as they say was the case with the Lacedæmonian virgins; nor is it becoming for any part of a woman to be exposed. Though you may with great propriety use the language addressed to him who said, "Your arm is beautiful; yes, but it is not for the public gaze. Your thighs are beautiful; but, was the reply, for my husband alone. And your face is comely. Yes; but only for him who has married me." But I do not wish chaste women to afford cause for such praises to those who, by praises, hunt after grounds of censure; and not only because it is prohibited to expose the ankle, but because it has also been enjoined that the head should be veiled and the face covered; for it is a wicked thing for beauty to be a snare to men. Nor is it seemly for a woman to wish to make herself conspicuous, by using a purple veil. Would it were possible to abolish purple in dress, so as not to turn the eyes of spectators on the face of those that wear it! But the women, in the manufacture of all the rest of their dress, have made everything of purple, thus inflaming the lusts. And, in truth, those women who are crazy about these stupid and luxurious purples, "purple (dark) death has seized," according to the poetic saying. On account of this purple, then, Tyre and Sidon, and the vicinity of the Lacedæmonian Sea, are very much desired; and their dyers and purple-fishers, and the purple fishes themselves, because their blood produces purple, are held in high esteem. But crafty women and effeminate men, who blend these deceptive dyes with dainty fabrics, carry their insane desires beyond all bounds, and export their fine linens no longer from Egypt, but some other kinds from the land of the Hebrews and the Cilicians. I say nothing of the linens made of Amorgos and Byssus. Luxury has outstripped nomenclature. The covering ought, in my judgment, to show that which is covered to be better than itself, as the image is superior to

the temple, the soul to the body, and the body to the clothes. But now, quite the contrary, the body of these ladies, if sold, would never fetch a thousand Attic drachms. Buying, as they do, a single dress at the price of ten thousand talents, they prove themselves to be of less use and less value than cloth. Why in the world do you seek after what is rare and costly, in preference to what is at hand and cheap? It is because you know not what is really beautiful, what is really good, and seek with eagerness shows instead of realities from fools who, like people out of their wits, imagine black to be white.

Глава тринаеста

Боје у Светом Писму

Основне боје у Светом Писму су бела, црна, црвена, итд.; термини прототипа светло, мрак, сунце, ватру, крв, небо, море, итд.; прототип ривала платно, боја вишње, вино, сафир, итд.; а за основне карактеристике прототипа: чисто, чистоћа, и беспрекорно светло; топло и топло за ватру; свеже за биљке и сл.

Бела

Беле хаљине су символ радости: Књига Проповедника 9:8 - Свагда нека су ти хаљине беле, и уља на глави твојој да не недостаје; о чистоћи и чишћењу од греха: Књига Данила 12:10 - Многи ће се очистити, убелити и окушати; а безбожници ће радити безбожно, нити ће који безбожник разумети, али ће разумни разумети; Откривење 3:4,5 - Али имаш мало имена и у Сарду, који не опоганише својих хаљина, и ходиће са мношвом у белима, јер су достојни. Који победи он ће се обући у хаљине беле, и нећу избрисати име његово из књиге живота, и признаћу име његово пред Оцем својим и пред анђелима Његовим; Откривење 7:13,14 - И одговори један од старешина говорећи ми: Ови обучени у беле хаљине ко су, и откуда дођоше? И рекох му: Господару! Ти знаш. И рече ми: Ово су који дођоше од невоље велике, и опраше хаљине своје и убелише хаљине своје у крви Јагњетовој; Откривење 19:8 - И дано јој би да се обуче у свилу чисту и белу: јер је свила правда светих.

Црвена

Боја вина: Прва Мојсијева 49:12 - Очи му се црвене од вина и зуби беле од млека; боја крви; 2 Царевима 3:22 - А ујутру кад усташе и сунце ограну над оном водом, угледаше Моавци према себи воду где се црвени као крв; Наум 2:3 - Штит је јунака

његових црвен, војници су у скерлету; кола ће му бити као запаљени лучеви на дан кад се уврста, и јеле ће се љуљати страшно; Захарија 1:8 - Видех ноћу, а то човек јахаше на коњу риђем, и стајаше међу миртама које беху у доли, а за њим беху коњи риђи, шарени и бели; Откривење 6:4 - И изиђе други коњ риђ, и ономе што сеђаше на њему даде се да узме мир са земље, и да убија један другог, и даде му се мач велики; на другим местима црвена је повезана са грехом, Откривење 12:3 - И показа се други знак на небу, и гле, велика црвена аждаха, која имаше седам глава, и десет рогова; и на главама њеним седам круна.

Плава

Краљевска: Јестира 1:6 - Завеси бели, зелени и љубичасти беху обешени врпцама белим, ланеним и скерлетним о биочузима сребрним на ступовима мраморним; одри беху златни и сребрни по поду од зеленог, белог, жутог и црвеног мрамора; Јестира 8:15 - А Мардохеј отиде од цара у царском оделу љубичасом и белом и под златним венцем великим и у плашту од танког платна и скерлета, и град Сусан радоваше се и веселаше се; упореди са Језекиљ 23:6 - Који ношаху порфиру, и беху кнезови и властељи, све лепо младићи, витезови, који јахашу на коњима; у декорацији Табернакала и Храма (Књ. Излазак, Књ. Бројеви, 2 Дневника) и у одеждама Првосвештеника Књига Изласка 28:31 - И начини плашт под оплећак сав од порфире; итд.

Скерлет

Краљевска: Друга књига Самуилова 1:24 - Кћери Израилеве! Плачите за Саулом, који вас је облачио у скерлет лепо, и китио вас златним закладима по хаљинама вашим; Плач Јеремијин 4:5 - Који јеђаху посланице, гину на улицама; који одрастоше у скерлету, ваљају се по буњишту; у декорацији Табернакала и Храма (Књ. Излазак, Књ. Бројеви, 2 Дневника) и у одеждама Првосвештеника.

Краљевска: Судије 8:26 - И беше на меру златних гривана што изиска хиљаду и седам стотина сикала злата, осим месечића и ланчића и хаљина скерлетних, што ношаху цареви мадијански, и осим литарова, што беху око врата камила њихових; Књига о Јестири 1:6 - Завеси бели, зелени и љубичасти беху обешени врпцама белим, ланеним и скерлетним о биочузима сребрним на ступовима мраморним; одри беху златни и сребрни по поду од зеленог, белог, жутог и црвеног мрамора; Књига о Јестири 8:15 - А Мардохеј отиде од цара у царском оделу љубичасом и белом и под златним венцем великим и у плашту од танког платна и скерлета, и град Сусан радоваше се и весељаше се; Јеванђеље по Марку 15:17 - И обукоше Му скерлетну кабаницу, и оплетавши венац од трња метнуше на Њ; скупоцена: Јеванђеље по Луки 16:19 - Човек неки, пак, беше богат, који се облачаше у скерлет и у свилу, и живљаше сваки дан господски и весељаше се.

THE ANTIQUITIES OF THE JEWS - Flavius Josephus⁽⁴⁸⁾

BOOK XX: Containing The Interval Of Twenty-Two Years, From Fadus The Procurator To Florus, CHAPTER 1. A Sedition Of The Philadelphians Against The Jews; And Also Concerning The Vestments Of The High Priest.

CHAPTER 8. Of The Priesthood of Aaron.

1-When what has been described was brought to a conclusion, gifts not being yet presented, God appeared to Moses, and enjoined him to bestow the high priesthood upon Aaron his brother, as upon him that best of them all deserved to obtain that honor, on account of his virtue. And when he had gathered the multitude together, he gave them an account of Aaron's virtue, and of his good-will to them, and of the dangers he had undergone for their sakes. Upon which, when they had given testimony to him in all respects, and showed their readiness to receive him, Moses said to them, "O you Israelites, this work is already brought to a conclusion, in a manner most acceptable to God, and according to our abilities. And now since you see that he is received into this tabernacle, we shall first of all stand in need of one that may officiate for us, and may minister to the sacrifices, and to the prayers that are to be put up for us. And indeed had the inquiry after such a person been left to me, I should have thought myself worthy of this honor, both because all men are naturally fond of themselves, and because I am conscious to myself that I have taken a great deal of pains for your deliverance; but now God himself has determined that Aaron is worthy of this honor, and has chosen him for his priest, as knowing him to be the most righteous person among you. So that he is to put on the vestments which are consecrated to God; he is to have the care of the altars, and to make provision for the sacrifices; and he it is that must put up prayers for you to God, who will readily hear them, not only because he is himself solicitous for your nation, but also because he will receive them as offered by one that he hath himself chosen to this office." The Hebrew were

pleased with what was said, and they gave their approbation to him whom God had ordained; for Aaron was of them all the most deserving of this honor, on account of his own stock and gift of prophecy, and his brother's virtue. He had at that time four sons, Nadab, Abihu, Eleazar, and Ithamar.

6-Now when Moses had bestowed such honorary presents on the workmen, as it was fit they should receive, who had wrought so well, he offered sacrifices in the open court of the tabernacle, as God commanded him; a bull, a ram, and a kid of the goats, for a sinoffering. Now I shall speak of what we do in our sacred offices in my discourse about sacrifices; and therein shall inform men in what cases Moses bid us offer a whole burnt-offering, and in what cases the law permits us to partake of them as of food. And when Moses had sprinkled Aaron's vestments, himself, and his sons, with the blood of the beasts that were slain, and had purified them with spring waters and ointment, they became God's priests. After this manner did he consecrate them and their garments for seven days together? The same he did to the tabernacle, and the vessels thereto belonging, both with oil first incensed, as I said, and with the blood of bulls and of rams, slain day by day one, according to its kind. But on the eighth day he appointed a feast for the people, and commanded them to offer sacrifice according to their ability. Accordingly they contended one with another, and were ambitious to exceed each other in the sacrifices which they brought, and so fulfilled Moses's injunctions. But as the sacrifices lay upon the altar, a sudden fire was kindled from among them of its own accord, and appeared to the sight like fire from a flash of lightning, and consumed whatsoever was upon the altar.

24-But now was Joshua hindered by his age from executing what he intended to do (as did those that succeeded him in the government, take little care of what was for the advantage of the public); so he gave it in charge to every tribe to leave no remainder of the race of the Canaanites in the land that had been divided to them by lot; that Moses had assured them beforehand, and they might rest fully satisfied about it, that their own security and their observation of their

own laws depended wholly upon it. Moreover, he enjoined them to give thirty-eight cities to the Levites, for they had already received ten in the country of the Amorites; and three of these he assigned to those that fled from the man-slayers, who were to inhabit there; for he was very solicitous that nothing should be neglected which Moses had ordained. These cities were, of the tribe of Judah, Hebron; of that of Ephraim, Shechem; and of that of Naphthali, Cadesh, which is a place of the Upper Galilee. He also distributed among them the rest of the prey not yet distributed, which was very great; whereby they had an affluence of great riches, both all in general, and every one in particular; and this of gold and of vestments, and of other furniture, besides a multitude of cattle, whose number could not be told.

5-After these, there met him a good and a righteous man, whose name was Jehonadab, and who had been his friend of old. He saluted Jehu, and began to commend him, because he had done every thing according to the will of God, in extirpating the house of Ahab. So Jehu desired him to come up into his chariot, and make his entry with him into Samaria; and told him that he would not spare one wicked man, but would punish the false prophets, and false priests, and those that deceived the multitude, and persuaded them to leave the worship of God Almighty, and to worship foreign gods; and that it was a most excellent and most pleasing sight to a good and a righteous man to see the wicked punished. So Jehonadab was persuaded by these arguments, and came up into Jehu's chariot, and came to Samaria. And Jehu sought out for all Ahab's kindred, and slew them. And being desirous that none of the false prophets, nor the priests of Ahab's god, might escape punishment, he caught them deceitfully by this wile; for he gathered all the people together, and said that he would worship twice as many gods as Ahab worshipped, and desired that his priests, and prophets, and servants might be present, because he would offer costly and great sacrifices to Ahab's god; and that if any of his priests were wanting, they should be punished with death. Now Ahab's god was called Baal; and when he had appointed a day on which he would offer those sacrifices, he sent messengers through all the country of

the Israelites, that they might bring the priests of Baal to him. So Jehu commanded to give all the priests vestments; and when they had received them, he went into the house [of Baal], with his friend Jehonadab, and gave orders to make search whether there were not any foreigner or stranger among them, for he would have no one of a different religion to mix among their sacred offices. And when they said that there was no stranger there, and they were beginning their sacrifices, he set fourscore men without, they being such of his soldiers as he knew to be most faithful to him, and bid them slay the prophets, and now vindicate the laws of their country, which had been a long time in disesteem. He also threatened, that if any one of them escaped, their own lives should go for them. So they slew them all with the sword, and burnt the house of Baal, and by that means purged Samaria of foreign customs [idolatrous worship]. Now this Baal was the god of the Tyrians; and Ahab, in order to gratify his father-in-law, Ethbaal, who was the king of Tyre and Sidon, built a temple for him in Samaria, and appointed him prophets, and worshipped him with all sorts of worship, although, when this god was demolished, Jehu permitted the Israelites to worship the golden heifers. However, because he had done thus, and taken care to punish the wicked, God foretold by his prophet that his sons should reign over Israel for four generations. And in this condition was Jehu at this time.

4-Now on the north side [of the temple] was built a citadel, whose walls were square, and strong, and of extraordinary firmness. This citadel was built by the kings of the Asamonean race, who were also high priests before Herod, and they called it the Tower, in which were repositied the vestments of the high priest, which the high priest only put on at the time when he was to offer sacrifice. These vestments king Herod kept in that place; and after his death they were under the power of the Romans, until the time of Tiberius Caesar; under whose reign Vitellius, the president of Syria, when he once came to Jerusalem, and had been most magnificently received by the multitude, he had a mind to make them some requital for the kindness they had shewn him; so, upon their petition to have those holy vestments in

their own power, he wrote about them to Tiberius Caesar, who granted his request: and this their power over the sacerdotal vestments continued with the Jews till the death of king Agrippa; but after that, Cassius Longinus, who was president of Syria, and Cuspius Fadius, who was procurator of Judea, enjoined the Jews to reposit those vestments in the tower of Antonia, for that they ought to have them in their power, as they formerly had. However, the Jews sent ambassadors to Claudius Caesar, to intercede with him for them; upon whose coming, king Agrippa, junior, being then at Rome, asked for and obtained the power over them from the emperor, who gave command to Vitellius, who was then commander in Syria, to give it them accordingly. Before that time they were kept under the seal of the high priest, and of the treasurers of the temple; which treasurers, the day before a festival, went up to the Roman captain of the temple guards, and viewed their own seal, and received the vestments; and again, when the festival was over, they brought it to the same place, and showed the captain of the temple guards their seal, which corresponded with his seal, and repositied them there. And that these things were so, the afflictions that happened to us afterwards [about them] are sufficient evidence. But for the tower itself, when Herod the king of the Jews had fortified it more firmly than before, in order to secure and guard the temple, he gratified Antonius, who was his friend, and the Roman ruler, and then gave it the name of the Tower of Antonia.

3-But Vitellius came into Judea, and went up to Jerusalem; it was at the time of that festival which is called the Passover. Vitellius was there magnificently received, and released the inhabitants of Jerusalem from all the taxes upon the fruits that were bought and sold, and gave them leave to have the care of the high priest's vestments, with all their ornaments, and to have them under the custody of the priests in the temple, which power they used to have formerly, although at this time they were laid up in the tower of Antonia, the citadel so called, and that on the occasion following: There was one of the [high] priests, named Hyrcanus; and as there were many of that

name, he was the first of them; this man built a tower near the temple, and when he had so done, he generally dwelt in it, and had these vestments with him, because it was lawful for him alone to put them on, and he had them there repositied when he went down into the city, and took his ordinary garments; the same things were continued to be done by his sons, and by their sons after them. But when Herod came to be king, he rebuilt this tower, which was very conveniently situated, in a magnificent manner; and because he was a friend to Antonius, he called it by the name of Antonia. And as he found these vestments lying there, he retained them in the same place, as believing, that while he had them in his custody, the people would make no innovations against him. The like to what Herod did was done by his son Archelaus, who was made king after him; after whom the Romans, when they entered on the government, took possession of these vestments of the high priest, and had them repositied in a stone-chamber, under the seal of the priests, and of the keepers of the temple, the captain of the guard lighting a lamp there every day; and seven days before a festival they were delivered to them by the captain of the guard, when the high priest having purified them, and made use of them, laid them up again in the same chamber where they had been laid up before, and this the very next day after the feast was over. This was the practice at the three yearly festivals, and on the fast day; but Vitellius put those garments into our own power, as in the days of our forefathers, and ordered the captain of the guard not to trouble himself to inquire where they were laid, or when they were to be used; and this he did as an act of kindness, to oblige the nation to him. Besides which, he also deprived Joseph, who was also called Caiaphas, of the high priesthood, and appointed Jonathan the son of Ananus, the former high priest, to succeed him. After which, he took his journey back to Antioch.

БИБЛИОГРАФИЈА

<http://www.rastko.rs/bogoslovlje/delo/10450>

Стари Завет, превод Ђура Даничић, Друга књига Мојсијева

<https://sr.wikipedia.org/sr/>

<http://www.pravoslavije.net/> Пета књига Мојсијева

<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Bogoslužbeni/Liturgika/>

[Liturgika 06.htm](#)

Архиепископ АВЕРКИЈЕ (Таушев) ЛИТУРГИКА-
ПОЈМОВНИК ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛУЖЕЊА.

<http://www.pouke.org/forum/topic/-богослужбене-одежде/>

<http://sor.cua.edu/Vestments/> (Vestments of Syriac Orthodox Clergy)

<http://armenianchurchsydney.org.au/learning/church-vestments/> Divine

Liturgy of the Armenian Apostolic Orthodox Church – Tiran

Abp Nersoyan - and <http://www.armenianchurch.org>

<http://paredwka.blogspot.rs/2009/09/vestments.html> (Vestments)

<http://modeoflife.org/the-liturgical-vestments-of-orthodox-clergy/>

<http://www.sozeb.org> О БОГОСЛУЖЕЊИМА (Аутор, ђакон Владислав

Радужковић)

<http://www.svetagora.info>

<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Bogoslužbeni/Liturgika/>

[Liturgika 06.htm](#)

"Руководство по Литургије" архим. Гаврила. Тверь, 1886, стр.
3-4.

<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Bogoslužbeni/Liturgika/>

[Liturgika 02.htm](#)

(XIV) <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/Psaltir/>

[Psaltir131.htm](#)

https://en.wikipedia.org/wiki/Clothing_in_ancient_Rome

(XVI) <http://www.newliturgicalmovement.org>; <http://www.papalencyclicals.net/Councils/ecum08.htm>

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Dalmatika>

<https://archive.org/details/ordoromanusprimu00atchuoft>

Biskupski ceremonijal, Zagreb 1987; Berger, Rupert, Mali litur-
gijski leksikon, Zagreb 1993; Опћа уредба Rimskog misala, Za-
greb 2004; Šaško, Ivan, Liturgijski simbolički govor, Zagreb

2005.

(XVII) <http://tomablizanac.blogspot.rs/2012/01/oblagenje-liturgijske-odjece-i.html>

Tekst molitava preuzet je iz izdanja Missale Romanum izdanog
1962. od blaženog Ivana; Roman Catholics Books, Harrison
(NZ) 1996., str. LX.

(XVIII) <http://www.ad-patres.narod.ru/ms/5/Indumenta.pdf>

(XIX) <https://sr.wikipedia.org/wiki>

(XX) Works by or about Guillaume Durand at Internet Ar-
chive

(XXI) <http://www.theodora.com/encyclopedia/r/rochet.html>

(XXII) <https://commons.wiki/>

Saint_Francis_cycle_in_the_Upper_Church

(XXIII) <http://catalogo.fondazionezeri.unibo.it>

(XXIV) <https://en.wikipedia.org/wiki/Mantelletta>

(XXV) https://en.wikipedia.org/wiki/Episcopal_gloves

(XXVI) https://en.wikipedia.org/wiki/Origins_of_the_papal_tiar

(XXVII) https://en.wikipedia.org/wiki/Vestments_controversy

(XXVIII) <http://www.emmanueladell.org>

1. Митрополит Амфилохије: Историја тумачења Старог Завета,
треће издање, Никшић 2002; Филозофска Библиотека
Алетхеиа Јасен
2. С. М. Веселиновић: Лекције из Светог Писма Законске Књиге,
Београд 1908, Нова Штампарија Давидовић
3. Krista M. West: The Garments of Salvation, Orthodox Christian
Liturgical Vesture, St Vladimir's Seminary Press, Yonkers, New
York; 2013
4. Paul Nadim Tarazi: The Old Testament, Introduction; St Vladimir's
Seminary Press, Crestwood, New York 10707; 1991-2003
5. Александар Н. Димитријевић: Православна веронаука Стари
Завет Књ.1; Манастир Св Саве, Либертивил 1958
6. Jon Dybdahl: Exodus — God Creates a People Prevod s engleskog:
Miodrag Marinković Lektura: Mirjana Djerić, Beograd, 1998
7. Сања Станишић: ИЗЛАЗАК ИЗ ЕГИПТА ИСТОРИЈСКА И
ТЕОЛОШКА ПЕРСПЕКТИВА, ЗАВРШНИ РАД Предмет: Свето

Писмо Старог Завета, УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ, Београд, 2009. година

8. Зоран Ђуровић: Црквени канони (синопсис), март 1997., Београд, Издавач, ДАМ-КОМЕРЦ, Београд, Уредник, Милош Николић
9. Протојереј – ставрофор др Матеја Матејић: О ОДЕЋИ И ОДЕЖДАМА ПРАВОСЛАВНИХ СВЕШТЕНОСЛУЖИТЕЉА Број литургија употребљаваних на Истоку и Западу је био око шездесет и писане су на разним језицима. Највећи број тих литургија су преведене на руски, а објављене су у наставцима у часопису Христијанскоје чтеније. Писац овога чланка је превео шеснаест од тих литургија са руског и једну, Литургију св. Петра, директно из рукописа са црквено-словенског на српски и објавио их у књизи Древне хришћанске литургије (Рашка: Пета међународна хиландарска конференција – Центар за културу “Градац.”, 2002:286)
10. Проф. Др Јован М. Фундулис: БОГОСЛУЖБЕНЕ ОДЕЖДЕ (преузето са: <http://www.pouke.org/forum/topic>)
11. Проф. Др Јован М. Фундулис: ПРЕЂЕОСВЕЂЕНА ЛИТУРГИЈА (преузето са: <http://www.pouke.org/forum/topic>)
12. О СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ - Од Симеона архиепископа Солунског (+ 1491) с грчког превео: Лазар Мирковић
13. Alfred J. Butler, M.A. F.S.A., Fellow of Brasenose College, Oxford: The ancient Coptic Churches of Egypt, in two volumes (Vol. II), Oxford, at Clarendon Press 1884
14. R.A.S. Macalister, M.A: Ecclesiastical vestments, their development and history, London, Elliot stock 1896I, cap. xiv et seq. (Migne, ' Patrologia,' vol. cvii, col. 306).
15. Archimandrite Chrysostomos - Orthodox Liturgical Dress. Holy Cross Press, Brookline, MA. 1981.
16. G. P. Fedotov. - "The Russian Religious Mind," Harper Torchbook, New York. 1946. Hieron. In Ezek., cap. xlv. Religio divina alterum habitum habet in ministerio alterum in usu vitaeque communi. Per quae discimus non quotidianis et quibuslibet pro usu vitae

communis pollutis vestibus nos ingredi debere in sancta sanctorum sed munda conscientia et mundis vestibus tenere Domini sacramenta.'—Hieron. in Ezek., cap. xlv. Adjungis gloriam vestium et ornamentorum Deo esse contrariam. Quae sunt rogo inimicitiae contra Deum si tunicam habuero mundiore? si episcopus presbyter et diaconus et reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum Candida veste processerint?—Hieron., Adv. Pelagianos, lib, i, cap. 9. (The Origin of Priestly Vestments by the Very Rev. Alan J. Borsuk, V.F.) - During the 4th and 5th centuries, the first distinctive vestments, the sacred pallium and stole, made their appearance as ensigns of office and dignity of the priesthood. The major development of specifically ecclesiastical vestments took place between the 6th and 9th centuries. Secular fashions altered with changes of taste and because of the barbarian invasions. The Church retained the dress of the Roman empire of the 4th century, which still conserved the modified classicism of a vertically draping undergarment in the tunic or alb and an enveloping outer garment in the chasuble. The first mention of a special liturgical garment for divine worship comes from the East in Jerusalem. Theodoret in his "Church History," records that the Emperor Constantine in 330 A.D. presented to the new church he had built in Jerusalem a "sacred robe" of gold to be used by the bishop at the solemn baptisms of the Paschal Vigil. But while this seems to be a special liturgical vestment, we hear nothing more until 375 A.D. when we read in the Apostolic Constitutions that the bishops "should celebrate the Eucharist clad in a splendid raiment." But the garment would seem to be a better version of the ordinary dress of the upper class of this period not a priestly garment like the priest of the Old Testament used. The documents of the period reflect that many were divided on the question of special liturgical garments. Tertullian rejected special dress while Clement of Alexandria advocated it. Saint Jerome recommended it on the basis of the Old Testament while Rome regarded the whole matter with suspicion. Pope Celestine I stated, "Bishops should be distinguishable from the people not by cos-

tume but by doctrine."

17. Anastasia Dolby - Church Vestments, London: CHAPMAN & HALL, 193, Piccadilly, 1868. PRINTED BY WILLIAM CLOWES AND SONS, STAMFORD STREET AND CHARING CROSS.
18. REV. ALFRED EDERSHEIM, Pa. D. - History OF THE CHRISTIAN CHURCH TO THE REFORMATION - SECOND EDITION, EDINBURGH: T. & T. CLARK, 38, GEORGE STREET. LONDON: HAMILTON, ADAMS, AND CO. DUBLIN: JOHN ROBERTSON AND CO. MDCCCLXIV - MURRAY AND GIBB, PIUNTERS, EDINBURGH.
19. Из часописа Glaube in der Zweiten Welt (G2W), 5/2011, стр. 25-27, прево Радомир Ракић
20. The priestly breastplate (Hebrew: **יִצְחָשֶׁן**) was a sacred breastplate worn by the High Priest of the Israelites, according to the Book of Exodus. In the biblical account, the breastplate is sometimes termed the breastplate of judgement, because the Urim and Thummim were placed within it. These stones were, at times, used to determine God's will in a particular situation (see Exodus 28:30). It should be noted that using these stones did not always determine God's will (see 1 Samuel 28:6). If any other way was not given by God, the high priest would find God's guidance. https://en.wikipedia.org/wiki/Priestly_breastplate
21. http://www.suscopts.org/servantsprep/pdf/RIT/RIT102_churcharchitecturepriestsvestments.pdf http://www.armenianchurchlibrary.com/files/The_Divine_Liturgy-English.pdf
22. A rationale, also called superhumeral (from Latin super, "over", and [h]umerus, "shoulder"; thus a garment worn "over the shoulder[s]"), is a liturgical vestment worn exclusively by bishops mostly in the Roman Catholic Church. It is mainly characterized as a humeral ornament - yet also adorning chest and back - and is worn over the chasuble. The term rationale originates from a Latin translation of the Ancient Greek **λόγιον** logion for the Hebrew **יִצְחָשֶׁן** by St. Jerome, referring to the sacred breastplate worn by the High Priest of the Israelites, according to the Book of Exodus.

23. During the middle Ages it was worn by several Bishops, primarily in the Holy Roman Empire, as far spread as Regensburg, Prague and Liège. Its use largely died out in the 13th century, although there is evidence that it was worn at Reims until the 16th century. Some rationales can be found preserved at Eichstätt, Bamberg and Regensburg. The earliest pictures of rationales that exist are two pictures of Bishop Sigebert of Minden, a miniature and an ivory tablet, which were both incorporated in a Mass Ordo belonging to the Bishop. The only Bishops who wear rationales in the 21st century are: the Bishop of Eichstätt, Germany - Gregor Maria Franz Hanke, O.S.B. (since 2006), the Metropolitan Archbishop of Paderborn, Germany - Hans-Josef Becker (since 2003), the Bishop of Toul, now Nancy (-Toul), [2] France - Jean-Louis Papin (since 1999), and the Metropolitan Archbishop of Kraków, Poland - Stanisław Dziwisz (since 2005). The modern rationale is a humeral collar, ornamented in the front and back with appendages. Rationales are occasionally still worn by episcopi vagantes in the Celtic Christian Orthodox Church, a small community with historical links to the Old Catholic Church and Eastern Orthodoxy.
24. Source: [https://en.wikipedia.org/wiki/Rationale_\(clothing\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Rationale_(clothing))
25. M. LINDSAY, M.A - ST. ANDREWS UNIVERSITY PUBLICATIONS, No. II. ANCIENT EDITIONS OF MARTIAL - W. OXFORD; JAMES PARKER & CO., 27 Broad Sireel; and 31 BcdTori) Street, Strand, London. 1903. (iv. Ep. LXV.)
26. White is a colour suitable to the Gods, especially in woven works, but dyes should only be used for the adornments of war. (<http://classics.mit.edu/Plato/laws.12.xii.html>) Laws By Plato Written 360 B.C.E - Translated by Benjamin Jowett
27. Capitolinus in Albino, Hist. Aug. - Sane ut tibi aliquid Imperialis majestatis accedat, babebis utendi coccinei pallii facultatem, babiturus et purpuram sed sine auro.
28. Capitolinus in Gordiano, Hist. Aug.: Palmatam tunicam et togam pictam primus Romanorum privatus suam propriam: cum ante Imperatores etiam de Capitolio acciperent, vel de Palatio. The dress kept in the Palatium would be those of the Pontifex Maxi-

- mus, whose official residence was part of the " Palace of Augustus."
29. <https://pastortimecroy.com/2012/05/17/a-short-history-of-the-wearing-of-clerical-collars-in-the-presbyterian-tradition/> The New Catholic Encyclopedia, 2nd Edition, 2003; The Oxford Encyclopedia of the Reformation, 1996; The Presbyterian Encyclopedia, Alfred Nevin, 1880;
  30. <http://www.independentmethodist.org/index.Clerical.Attire.htm> The wearing of Ordinary Clericals by all Wesleyan Methodist Ecclesiastical Ordained Clergy
  31. The Use of Contemporary Textiles in Liturgical Vestments in Episcopal Churches of the West Coast by Marjorie Converse Reppeto- A THESIS submitted to Oregon State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science- June 1974
  32. Institutio Generalis Missalis Romani (2008.) u br. 336 dopušta da se ne oblači amikt kada je alba tako načinjena da potpuno pokriva vrat, sakrivajući svakodnevno odijelo. Međutim, rijetko se dogodi da odijelo nije vidljivo, čak i djelomično, zbog čega ostaje preporuka da se svejedno koristi amikt.
  33. Dedicated to the past and present members of the St. Joseph's Altar Society, Salem, OR, The Catholic Encyclopedia, Volume XV. Published 1912. New York: Robert Appleton Company. Nihil Obstat, October 1, 1912. Remy Lafort, S.T.D., Censor. Imprimatur. +John Cardinal Farley, Archbishop of New York
  34. BARBIER DE MONTAULT, op. cit., Tom. I., p. 70. MARTINUCCI, op. at., Book V.,p. 505.; Car. Episc. II., VIII., Rubric of the Missal. Pontifical De ordin. con.; Pius X., Const. Inter multiplies (1905), n. 27.; All authors in loco. C/r., especially MARTI NUCCI, o/>. cit., Book VI., Appendix, p. 548, note (b).; For the conferring of Sacred Orders, the rubrics direct the Bishop to vest in his pontificals, even if the Mass is celebrated sine cantu; PIUS VII., Const. Decet Rom. Pont. (1823). Pius X., Const. Inter multiplices (\9Qty, n. 27, 47.; C<sr. Episc. II., VIII., 7. Rubric of the Missal.
  35. Noonan, James-Charles. (1996). The Church Visible: The Ceremonial Life and Protocol of the Roman Catholic Church. New York: Viking.
  36. Battandier, A. (1907), Les ornements du souverain pontife, Annuaire pontifical catholique.
  37. Karmelski škapular, Zagreb, 1998.
  38. Un fiveque Suffragant, op. cit., p. 4. BARBIER DE MONTAULT, op.it., Tom. I., p. 351.GRIMALDI, op. df.,rdt _ch. VIII., p. 112. Other authors.
  39. John Hooper, "Ex libro D. Hoperi, Reg. Consiliarijs ab ipso. exhibiti. 3. October. 1550. contra vsum vestium quibus in sacro Ministerio vitur Ecclesia Anglicana. quem librum sic orditur". Text printed in C. Hopf, "Bishop Hooper's 'Notes' to the King's Council", Journal of Theological Studies 44 (January–April, 1943): 194–99. Nicholas Ridley, "Reply of Bishop Ridley to Bishop Hooper on the Vestment Controversy, 1550", in John Bradford, Writings, ed. A. Townsend for the Parker Society (Cambridge, 1848, 1853): 2.373–95. John Stow, Historical Memoranda (Camden Society, 1880; rpt. Royal Historical Society, 1965) John Strype, Annals of the Reformation
  40. Протојереј –стварофор Др. Радомир В. Поповић, Београд 2006, Извори за Црквену Историју, Књига 2
  41. GREGORY THE GREAT, Cura Pastoralis, In Latin, decorated manuscript on parchment, England, Reading Abbey? c. 1230-1250;
  42. Atwood, Craig D.. "češki Reformation and Hussite Revolution". Oxford Bibliographies.
  43. Flavius Josephus THE ANTIQUITIES OF THE JEWS, Translated by William Whiston

Помјани Господе слугу твога Зорана

Земун, 2017